

ადამიანის უფლებების სწავლებისა და მონიტორინგის ცენტრი

ბავშვთა უფლებები შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებები გენდერული თანასწორობა და ქალთა უფლებები

ადამიანის უფლებათა დაცვის სტრატეგიებისა და სამოქმედო გეგმების
შესრულების მონიტორინგის პირველადი შედეგები
(2016-2017 წწ)

ანგარიშის მომზადება შესაძლებელი გახდა ამერიკელი ხალხის გულუხვი დახმარებით, ამერიკის შეერთებული შტატების საერთაშორისო განვითარების სააგენტოს (USAID) მეშვეობით. ანგარიში მომზადდა აღმოსავლეთ-დასავლეთის მართვის ინსტიტუტის (EWMI) პროგრამის „კანონის უზენაესობის მხარდაჭერა საქართველოში“ (PROLoG) და ფონდი „ღია საზოგადოება-საქართველოს“ (OSGF) ერთობლივი საგრანტო პროექტის ფარგლებში. ანგარიშის შინაარსზე პასუხისმგებელი არიან ავტორი ორგანიზაციები. იგი არ წარმოადგენს ამერიკის მთავრობის ოფიციალურ მოსაზრებას და არ ასახავს ამერიკის შეერთებული შტატების საერთაშორისო განვითარების სააგენტოს, აღმოსავლეთ-დასავლეთის მართვის ინსტიტუტის, ან ფონდი „ღია საზოგადოება-საქართველოს“ შეხედულებებს.

წინამდებარე დოკუმენტში მიმოხილულია ადამიანის უფლებათა დაცვის 2016-2017 წწ. სამთავრობო სამოქმედო გეგმის შესრულების მონიტორინგის პირველადი შედეგები, რომლებიც ეხება ბავშვთა უფლებებს, შებლუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებებს, გენდერული თანასწორობისა და ქალთა უფლებების დაცვის საკითხებს. ეს ანგარიში წარმოადგენს ერთიანი კვლევის ნაწილს, რომელიც ხორციელდება რამდენიმე ორგანიზაციის მიერ და რომლის მიზანია ადამიანის უფლებათა დაცვის სტრატეგიებისა და სამოქმედო გეგმების მონიტორინგი. ერთიანი ანგარიში ასევე მოიცავს ისეთი საკითხების მონიტორინგს როგორცაა სისხლის სამართლის მართლმსაჯულება, სამართლიანი სასამართლოს უფლება, პროკურატურა, ადამიანის უფლებათა დაცვის სასჯელაღსრულების სისტემა, და წამებასა და არასათანადო მოპყრობასთან ბრძოლა, გამოხატვის თავისუფლება, შეკრების თავისუფლება, ეთნიკური, რელიგიური უმცირესობების და ლგბტ პირთა უფლებების დაცვა.

ადამიანის უფლებათა დაცვის სტრატეგიებისა და სამოქმედო გეგმის მონიტორინგი მხარდაჭერილია USAID-ის მიერ დაფინანსებული აღმოსავლეთ-დასავლეთის მართვის ინსტიტუტის (EWMI) პროგრამა "კანონის უზენაესობა საქართველოში" (PROLoG) და ფონდი „ღია საზოგადოება-საქართველოს“ (OSGF) მიერ. პროექტის ფარგლებში ასევე შემუშავდა მონიტორინგის ერთიანი მეთოდოლოგია, მომავალში მსგავსი სამოქმედო გეგმების მონიტორინგისთვის.

ავტორები:

ბავშვთა უფლებები - პარტნიორობა ადამიანის უფლებებისთვის (PHR)

შებლუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებები - ადამიანის უფლებების სწავლებისა და მონიტორინგის ცენტრი (EMC) და პარტნიორობა ადამიანის უფლებებისთვის (PHR)

გენდერული თანასწორობა და ქალთა უფლებები - კავშირი „საფარი“

ბავშვთა უფლებები

შესავალი.....	5
ბავშვის უფლებების თავის ზოგადი შეფასება.....	7
ბავშვთა დაცვისა და დახმარების სისტემის გაუმჯობესება.....	8
დენსტიტუციონალიზაციის პროცესის გაგრძელება.....	8
ბავშვებსა და ახალგაზრდებში ჯანსაღი ცხოვრების წესის პოპულარიზაცია... 	11
ბავშვთა ინფორმირება უფლებებსა და თავისუფლებებზე.....	12
ბავშვთა უფლებების მონიტორინგისა და კოორდინაციის მექანიზმის გაძლიერება.....	13
სოციალური მომსახურების განვითარება პროგრამული სერვისების გაუმჯობესების გზით.....	15
ბავშვთა სიკვდილიანობის შემცირება.....	21
ხარისხიანი და ინკლუზიური განათლება ყველა ბავშვისთვის.....	24
ბავშვთა მიმართ ძალადობის აღმოფხვრა.....	32
ბავშვზე ორიენტირებული მართლმსაჯულების სისტემის განვითარება.....	37
რეკომენდაციები.....	41

შესავალი

ადამიანის უფლებათა დაცვის 2016-2017 წლების სამთავრობო სამოქმედო გეგმის შესრულების მონიტორინგის ანგარიშის წინამდებარე თავი მიმოიხილავს ბავშვის უფლებათა დაცვის მიმართულებით სამოქმედო გეგმით განსაზღვრული მიზნების, ამოცანებისა და საქმიანობების შესრულების მდგომარეობას. აღნიშნული მიზნით გაანალიზებულია: გეგმის შემუშავების დროისათვის ქვეყანაში ბავშვის უფლებების დაცვის მიმართულებით არსებული ძირითადი გამოწვევები, გეგმით განსაზღვრული მიზნებისა და ამოცანების რელევანტურობა აღნიშნულ გამოწვევებთან, გეგმით დასახული ამოცანების შესრულების მოცულობა და ხარისხი წინასწარ განსაზღვრულ ინდიკატორებზე დაყრდნობით. ბავშვის უფლებების თავის შესრულების მონიტორინგის ანგარიში წარმოადგენს მცდელობას გეგმის შესრულების შედეგებზე და დღეისათვის ბავშვის უფლებების დაცვის მიმართულებით არსებულ გამოწვევებზე დაყრდნობით, გამოკვეთოს ის ტენდენციები, რომელიც არსებობდა ერთი მხრივ გეგმის შედგენისა და შესრულების პროცესში და მეორე მხრივ აჩვენოს, რა პრობლემების წინაშე დგას დღეს ქვეყანაში ბავშვის უფლებების დაცვის სფერო.

ადამიანის უფლებათა დაცვის 2016-2017 წლების სამთავრობო სამოქმედო გეგმის მე-12 თავის შესრულების მონიტორინგის შედეგებზე დაყრდნობით შეიძლება ითქვას, რომ გეგმა უმეტეს შემთხვევებში ამოცანების დონეზე პასუხობს ქვეყანაში ბავშვის უფლებების დაცვის მიმართულებით არსებულ ძირითად გამოწვევებს. თუმცა, სამოქმედო გეგმით განსაზღვრული ამოცანებიც ხშირად არ მოიცავს ბავშვის უფლებების დაცვის მიმართულებით არსებულ ყველა გამოწვევას, რომელთა სისტემური გადაჭრის საჭიროებაც არის ქვეყანაში. იმ შემთხვევაშიც, როცა ამოცანის დონეზე სამოქმედო გეგმა აკონკრეტებს ბავშვის უფლებების დაცვის მიზნით გასატარებელ ღონისძიებას, ამოცანის შესასრულებლად განსაზღვრული საქმიანობები აღნიშნული ამოცანის სრულად და ეფექტურად შესრულებას გამორიცხავს. სამოქმედო გეგმა საქმიანობების დონეზე ხშირად საერთოდ არ ეხება არსებითად მნიშვნელოვან საკითხებს, რომელიც პირდაპირ უკავშირდება გეგმით განსაზღვრულ ამოცანას და მისი შესრულების გარეშე შეუძლებელია ვთქვათ, რომ ამოცანა შესრულებულად უნდა ჩაითვალოს. სამოქმედო გეგმით განსაზღვრული საქმიანობების შესრულების გასაზომად განსაზღვრული ინდიკატორები უმეტეს შემთხვევაში კიდევ უფრო ლიმიტირებულს ხდის ამოცანის შესასრულებლად განსაზღვრული საქმიანობის შესრულებას და ფაქტობრივად გამორიცხავს

კონკრეტული მიმართულებით ქვეყანაში ბავშვის უფლებების დაცვის გაუმჯობესების შესაძლებლობას.

სამოქმედო გეგმის მონიტორინგმა აჩვენა, რომ ბავშვთა დაცვისა და დახმარების სისტემის გაუმჯობესების, ბავშვთა უფლებების მონიტორინგისა და კოორდინაციის მექანიზმის გაძლიერების, სკოლამდელი განათლების ხელშეწყობის, ბავშვის მიმართ ძალადობის აღმოფხვრისა და ბავშვზე ორიენტირებული მართლმსაჯულების სისტემის გაუმჯობესების მიმართულებით გარკვეული პროგრესი ფიქსირდება.

გეგმის შეფასებამ აჩვენა, რომ მასში გათვალისწინებული ცალკეული მნიშვნელოვანი საკითხები, რომლებიც დაკავშირებული იყო პრობლემის სისტემურ მოგვარებასთან, არ შესრულებულა. მაგალითად, არ მომხდარა სკოლამდელი განათლების ინფრასტრუქტურის მოწყობის შესახებ დოკუმენტის მიღება, ფორმალური განათლების მიღმა დარჩენილი ბავშვების შესაბამისი განმარტების შემუშავება, აღნიშნული მიმართულებით საინფორმაციო სისტემის განვითარება, ბავშვთა მიმართ ძალადობის, მათ შორის სექსუალური ძალადობის იდენტიფიცირებისა და პრევენციის მეთოდების შესწავლა მათი შემდგომი დანერგვის მიზნით. ხშირად გეგმით დასახული ამოცანა შესრულებულად შეიძლება ჩაითვალოს, მაგრამ ის ვერ ახდენს პრობლემის ფუნდამენტური გადაჭრის შესაძლებლობას. შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე ბავშვები დღემდე განაგრძობენ ცხოვრებას დიდი ზომის რეზიდენტულ დაწესებულებებში, არსებითად არ გაუმჯობესებულა ქუჩაში მცხოვრები და მომუშავე ბავშვების უფლებრივი მდგომარეობა, კვლავ აქტუალურია ბავშვთა სიკვდილიანობის საკითხი და ამასთან მიმართებით, სახელწიფოს მიერ გატარებული ღონისძიებები ბავშვთა სიღარიბის დაძლევის აღმოსაფხვრელად, დედათა და ბავშვთა თავშესაფრით უზრუნველყოფის ქვეპროგრამა ფაქტობრივად არაეფექტურია და არ იძლევა შემდგომში დამოუკიდებლად ცხოვრების შესაძლებლობას, გამონწვევად რჩება სპეციალური საგანმანათლებლო საჭიროების მქონე ბავშვებისათვის ხარისხიანი ზოგადი განათლების მიწოდება, განსაკუთრებით კი სოფლებში და მალალმთიან რეგიონებში და ბავშვის მიმართ განხორციელებული ძალადობის იდენტიფიცირების, რეაგირებისა და ძალადობის მსხვერპლი ბავშვების რეაბილიტაციის საკითხები.

ბავშვის უფლებების თავის ზოგადი შეფასება

ადამიანის უფლებათა დაცვის 2016-2017 წლების სამთავრობო სამოქმედო გეგმის მე-12 თავით განისაზღვრა ქვეყანაში ბავშვების უფლებრივი მდგომარეობის გაუმჯობესების მიმართულებით გასატარებელი ღონისძიებები, რომელიც გეგმაში 6 ძირითადი მიზნით იყო წარმოდგენილი: ბავშვთა დაცვისა და დახმარების სისტემის გაუმჯობესება, სოციალური მომსახურების განვითარება პროგრამული სერვისების გაუმჯობესების გზით, ბავშვთა სიკვდილიანობის შემცირება, ხარისხიანი და ინკლუზიური განათლება, ბავშვთა მიმართ ძალადობის აღმოფხვრა და ბავშვზე ორიენტირებული მართლმსაჯულების სისტემის განვითარება.

მიუხედავად იმისა, რომ ქვეყანაში 1994 წლიდან ძალაშია გაეროს ბავშვის უფლებების კონვენცია, რომელიც ადგენს ყველა მნიშვნელოვან სტანდარტს სახელმწიფოების მიერ ბავშვის უფლებების დაცვის მიმართულებით გასატარებელი ღონისძიებების შესახებ, საქართველოში ბავშვის უფლებების დაცვა კვლავ მნიშვნელოვანი გამოწვევების წინაშე დგას.

სამთავრობო სამოქმედო გეგმით ბავშვის უფლებების დაცვის მიზნით გასატარებელი ვალდებულებები სრულად ვერ პასუხობს ქვეყანაში ბავშვის უფლებების დაცვის მიმართულებით არსებულ ძირითად გამოწვევებს ან ნაწილობრივ პასუხობს მას. დეინსტიტუციონალიზაციის პროცესი, რომელიც მთავარ პრობლემად რჩება საქართველოში ბავშვის უფლებების დაცვისა და კეთილდღეობის სფეროში, არ ეხება ე.წ. ჩრდილოვან ბავშვთა სახლებში მცხოვრები არასრულწლოვანების საკითხს. გეგმაში არ გვხვდება ჩანაწერი რეინტეგრაციის სახელმწიფო ქვეპროგრამის შესახებ, რომელიც ასევე წარმოადგენს უმნიშვნელოვანეს პროგრამას ოჯახების გაძლიერებისა და ბავშვთა მიტოვების პრევენციის მიმართულებით. ასევე, გეგმაში არაფერია ნათქვამი ბავშვთა ჯანმრთელობის უფლების ხელშეწყობის მიმართულებით გასატარებელ ღონისძიებებზე, ბავშვთა შრომასა და შრომის უკიდურეს ფორმებზე, მაშინ როცა აღნიშნული საკითხი საჭიროებს როგორც საკანონმდებლო გარანტიების შექმნას, ისე პრაქტიკაში არსებული მექანიზმების ეფექტური გამოყენების შესაძლებლობის გაძლიერებას. ქვეყანაში მწვავედ დგას ბავშვთა მიმართ ძალადობის მაღალი მაჩვენებელი როგორც ოჯახში, ისე სამზრუნველო და საგანმანათლებლო დაწესებულებებში. გადაუჭრელ პრობლემად რჩება ბავშვთა სიღარიბე და ცხოვრების არასათანადო დონე, განათლებისა და ჯანმრთელობის დაცვის საკითხები, რომელიც განსაკუთრებით პრობლემურია ქუჩაში მცხოვრები და მომუშავე ბავშვების შემთხვევაში.

სამთავრობო სამოქმედო გეგმა გარკვეულ შემთხვევებში იზიარებს ქვეყანაში ბავშვის უფლებების დაცვის მიმართულებით არსებულ ძირითად გამოწვევებს, თუმცა მიზნის მისაღწევად განსაზღვრული ამოცანები და შესაბამისი საქმიანობები არ იძლევა კონკრეტულ საკითხთან არსებული პრობლემის სისტემური გადაჭრის შესაძლებლობას. გეგმით განსაზღვრული ამოცანები და მისი შესრულების ინდიკატორები ხშირ შემთხვევაში იძლევა პასუხისმგებელი უწყების მხრიდან ერთჯერადი საქმიანობის განხორციელების შესაძლებლობას, რაც მათი მხრიდან დასახული მიზნის მიღწევად შეიძლება იყოს შეფასებული. აღნიშნულ საკითხს კიდევ უფრო პრობლემურს ხდის ის გარემოება, რომ გეგმაში მოცემული არაგაბომვადი ინდიკატორები არ იძლევა პროგრესისა და შესრულების ხარისხის ეფექტური შეფასების შესაძლებლობას. ასევე, უმეტეს შემთხვევაში არ არის დაკონკრეტებული ამოცანის შესასრულებლად საჭირო ბიუჯეტი. გეგმით განსაზღვრული ამოცანებისა და საქმიანობების ანალიზი აჩვენებს, რომ ხშირად ისინი განსაზღვრულია მოცემულ უფლებასთან მიმართებით შესაბამის კვლევებზე დაყრდნობის გარეშე, რაც ასევე ართულებს როგორც საკითხის სისტემური მოგვარების, ისე განხორციელებული სამუშაოების ეფექტურობის შეფასების შესაძლებლობას.

ბავშვთა დაცვისა და დახმარების სისტემის გაუმჯობესება

მიზანი „ბავშვთა დაცვისა და დახმარების სისტემის გაუმჯობესება“ 4 ამოცანით იყო წარმოდგენილი ადამიანის უფლებათა დაცვის 2016-2017 წლების სამთავრობო სამოქმედო გეგმაში. ამ ნაწილში გეგმა აქცენტს აკეთებდა ბავშვებსა და ახალგაზრდებში ჯანსაღი ცხოვრების წესის პოპულარიზაციის (ამოცანა 12.1.2.), ბავშვთა ინფორმირებულობის გაზრდის (ამოცანა 12.1.3.), ბავშვთა უფლებების დაცვის კოორდინაციისა და მონიტორინგის სისტემის ამოქმედებასა (ამოცანა 12.1.4.) და დეინსტიტუციონალიზაციის პროცესის გაგრძელებაზე (ამოცანა 12.1.1.), რომელიც ქვეყანაში ბავშვის უფლებები დაცვის ერთ-ერთი ყველაზე უფრო მწვავე პრობლემას წარმოადგენს.

დეინსტიტუციონალიზაციის პროცესის გაგრძელება

ამოცანისა და საქმიანობების რელევანტურობის შეფასება

საქართველოში 2007 წლიდან ხორციელდებოდა ბავშვთა კეთილდღეობის სისტემის რეფორმა, რომლის მთავარი მიზანი იყო დეინსტიტუციონალიზაციის

პროცესის დაწყება. აღნიშნული რეფორმის ფარგლებში დაიხურა ბავშვთა დიდი ზომის რეზიდენტული დაწესებულებები. თუმცა, რეფორმა ისე განხორციელდა, რომ ის არ შეხებია იმ ინსტიტუციებს, სადაც შებლუდული შესაძლებლობის მქონე ბავშვები ცხოვრობენ. 2015 წლის მდგომარეობით საქართველოში ფუნქციონირებდა ორი დიდი ზომის ბავშვთა რეზიდენტული დაწესებულება: თბილისის ჩვილ ბავშვთა სახლი და კოჯრის შებლუდული შესაძლებლობის მქონე ბავშვთა სახლი. დეინსტიტუციონალიზაციის პროცესის დაწყების მიუხედავად, საქართველოში ბავშვები განაგრძობდნენ ცხოვრებას მართლმადიდებელი ეკლესიის საპატრიარქოსთან და მუსლიმური კონფესიის დაქვემდებარებაში მყოფ არასრულწლოვანთა სადღეღამისო პანსიონატებში. საქართველოში 2016 წლისთვის ფუნქციონირებდა სახელმწიფო რეგულირების მიღმა არსებული ბავშვთა 36 დიდი ზომის სადღეღამისო დაწესებულება, სადაც 1146 ბავშვი ცხოვრობს¹. აღნიშნულ დაწესებულებებში მუდმივად ხდებოდა ბავშვის უფლებების სისტემური დარღვევა². მინდობით აღზრდის ქვეპროგრამის განხორციელების პროცესში პრობლემას წარმოადგენდა მინდობით აღზრდელი ოჯახების კომპეტენცია ბავშვის აღზრდისა და მათი განვითარებისათვის სათანადო პირობების უზრუნველყოფის მიმართულებით. „მინდობით აღზრდისა და შვილად აყვანის შესახებ“ საქართველოს კანონი, რომელიც ადგენდა მინდობით აღზრდის პირობებს, არ მოიცავდა მინდობით აღზრდელი ოჯახების სავალდებულო სერთიფიცირებას³.

სამოქმედო გეგმამ ნაწილობრივ გაითვალისწინა დეინსტიტუციონალიზაციის პროცესის მიმდინარეობის დროს არსებული გამოწვევები (ამოცანა 12.1.1.). კერძოდ, დეინსტიტუციონალიზაციის პროცესის გაგრძელება დაუკავშირდა 2 მცირე საოჯახო ტიპის სახლის ამოქმედებას შებლუდული შესაძლებლობის მქონე ბავშვებისათვის (საქმიანობა 12.1.1.1.) და ცვლილებების შეტანას „შვილად აყვანისა და მინდობით აღზრდის შესახებ“ საქართველოს კანონში (საქმიანობა 12.1.1.2.). თუმცა, გეგმა არ შეხებია მართლმადიდებელი ეკლესიის საპატრიარქოსთან და მუსლიმური კონფესიის დაქვემდებარებაში მყოფ არასრულწლოვანთა სადღეღამისო პანსიონატებში მცხოვრები ბავშვების პრობლემებს.

გეგმის შესრულების მდგომარეობა

¹ NGO Partnership for children, Equal treatment to the schools of faith, Final Report, 2016;

² საქართველოს სახალხო დამცველის საპარლამენტო ანგარიში საქართველოში ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის მდგომარეობის შესახებ, 2015 წელი, გვ. 613-617, <http://www.ombudsman.ge/uploads/other/3/3891.pdf>, ნანახია: 01.02.2018;

³ საქართველოს სახალხო დამცველის საპარლამენტო ანგარიში საქართველოში ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის მდგომარეობის შესახებ, 2015 წელი, გვ. 617-622, <http://www.ombudsman.ge/uploads/other/3/3891.pdf>, ნანახია: 01.02.2018;

გეგმის შესრულების მონიტორინგმა შესაბამისი პასუხისმგებელი უწყებებიდან მონოდებულ ინფორმაციაზე დაყრდნობით აჩვენა, რომ 2017 წლის 04 მაისს საქართველოს პარლამენტის მიერ დამტკიცდა „შვილად აყვანისა და მინდობით აღზრდის შესახებ“ საქართველოს კანონი⁴. 2016 წელს ამოქმედდა ერთი მცირე საოჯახო ტიპის სახლი ქუთაისში, სადაც გადავიდა თბილისის ჩვილ ბავშვთა სახლიდან 7 ბავშვი და ამავე დანესებულებიდან მინდობით აღზრდის ქვეპროგრამაში ჩაერთო 25 ბავშვი⁵.

ბავშვთა დაცვისა და დახმარების სისტემის გაუმჯობესების მიზნით დეინსტიტუციონალიზაციის პროცესის გაგრძელება 2016-2017 წლების განმავლობაში ნაწილობრივ შესრულდა. 2017 წლის ბოლოსათვის არ მომხდარა გეგმით გათვალისწინებული მეორე მცირე საოჯახო ტიპის სახლის ამოქმედება.

შეჯამება

სამოქმედო გეგმაში გარკვეულწილად აისახა დეინსტიტუციონალიზაციის მიმართულებით ქვეყანაში არსებული ძირითადი გამოწვევები. თუმცა, კოჭრისა და თბილისის ჩვილ ბავშვთა სახლებში კვლავ განაგრძობენ ცხოვრებას შებლუდული შესაძლებლობის მქონე ბავშვები და სახელმწიფოს მიერ აღნიშნული მიმართულებით განხორციელებული ღონისძიებები არ შეიძლება შეფასდეს ეფექტურად. აღსანიშნავია, რომ ადამიანის უფლებათა დაცვის 2016-2017 წლების სამთავრობო სამოქმედო გეგმაში საერთოდ არ ყოფილა ასახული მართლმადიდებელი ეკლესიის საპატრიარქოსთან და მუსლიმური კონფესიის დაქვემდებარებაში მყოფ არასრულწლოვანთა სადღეღამისო პანსიონატებში ცხოვრების პრობლემა. სახელმწიფოს დღემდე არ შეუძუშავებია სამოქმედო გეგმა, როგორ უნდა განხორციელდეს ბავშვების გამოყვანა ჩრდილოვანი ბავშვთა სახლებიდან⁶.

2017 წელს მიღებული „მინდობით აღზრდისა და შვილად აყვანის შესახებ“ საქართველოს კანონი წარმოადგენს მნიშვნელოვან წინ გადადგმულ ნაბიჯს ქვეყანაში დეინსტიტუციონალიზაციის პროცესის გაგრძელებისა და ბავშვების ოჯახურ გარემოში აღზრდის მიმართულებით. თუმცა, კვლავ სერიოზული გამოწვევები არსებობს მინდობით აღზრდის ქვეპროგრამის განხორციელების

⁴ საქართველოს კანონი „შვილად აყვანისა და მინდობით აღზრდის შესახებ“, ცვლილება № 746-II(5), <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/3665080>, ნანახია: 31.01.2018;

⁵ საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს 2017 წლის 03 ოქტომბრის კორესპონდენცია № 01/62016;

⁶ „ბავშვების ხმა, რომელიც სახელმწიფომდე არ აღწევს - ბავშვებზე ზრუნვის ჩრდილოვანი სისტემა საქართველოში“, ფონდი დია საზოგადოება საქართველო, 2016 წელი, http://phr.ge/home/content?content_id=461, ნანახია: 04.02.2018;

დროს. რიგ შემთხვევებში პრობლემურია ბავშვების აქტიური და რეგულარული კონტაქტი ბიოლოგიურ ოჯახებთან, შემდგომში მათი რეინტეგრაციის ხელშეწყობისა და უგულებელყოფისგან დაცვის მიზნით. გამოწვევას წარმოადგენს ძალადობის მსხვერპლ ბავშვთა გამოვლენა, მათი ჯანმრთელობისა და განათლების უფლების დაცვა, რიგ შემთხვევებში სოციალურ მუშაკებს არა აქვთ რეგულარული კონტაქტი მიმღებ ოჯახებთან და ბავშვებთან⁷.

ბავშვებსა და ახალგაზრდებში ჯანსაღი ცხოვრების წესის პოპულარიზაცია

ამოცანისა და საქმიანობების რელევანტურობის შეფასება

გეგმის შედგენამდე ბავშვებსა და ახალგაზრდებში ჯანსაღი ცხოვრების წესის პოპულარიზაციის მიმართულებით პასუხისმგებელი უწყებების მიერ არ განხორციელებულა შესაბამისი საჭიროებების კვლევა, რომელიც ზუსტად განსაზღვრავდა, რა სახის პროგრამების შექმნის აუცილებლობა იდგა ქვეყანაში და უპასუხებდა სწორედ იმ გამოწვევებს, რომელიც ყველაზე აქტუალური იყო მოცემული დროისათვის, რაც შესაძლებელს გახდიდა აღნიშნული მიმართულებით მტკიცებულებებზე დაფუძნებულ ამოცანისა და საქმიანობის რელევანტურობის შეფასებას.

გეგმის შესრულების მდგომარეობა

ამოცანის „ბავშვებსა და ახალგაზრდებში ჯანსაღი ცხოვრების წესის პოპულარიზაცია“ (12.1.2.) შესრულება სამოქმედო გეგმის თანახმად დაკავშირებული იყო აღნიშნული მიმართულებით შესაბამისი პროექტების განხორციელებასთან (საქმიანობა 12.1.2.1.), რომლის შესრულების ინდიკატორი ადამიანის უფლებათა დაცვის 2016-2017 წლების სამთავრობო სამოქმედო გეგმაში წარმოდგენილი იყო შემდეგნაირად - „განხორციელებული პროექტები და მათში ჩართული ბავშვების რაოდენობა“. ინდიკატორის ასეთი ზოგადი ჩანაწერი, ფაქტობრივად გამორიცხავს ამოცანის შესრულების პროგრესის შეფასებას⁸.

⁷ საქართველოს სახალხო დამცველის სპეციალური ანგარიში „მინდობით აღზრდის სახელმწიფო ქვეპროგრამის მონიტორინგის შესახებ“, 2016 წელი, <http://www.ombudsman.ge/uploads/other/3/3823.pdf>, ნანახია: 28.02.2018;

⁸ საქართველოს სპორტისა და ახალგაზრდობის საქმეთა სამინისტროში 2013 წლიდან ფუნქციონირებს „ცხოვრების ჯანსაღი წესის დამკვიდრებისა და კულტურულ-შემოქმედებით საქმიანობაში ახალგაზრდობის ჩართულობის პროგრამა“. პროგრამის ფარგლებში 2016 წელს

შეჯამება

პროგრამის ფარგლებში განხორციელებული სამუშაოების ანალიზის მიხედვით, შეუძლებელი ხდება იმის განსაზღვრა, რა სტრატეგიით ხდება პროგრამის სამიზნე ჯგუფების, რეგიონებისა და შინაარსის შერჩევა. პროგრამებს არა აქვთ დროში განგრძობადი ხასიათი და როგორც წესი ერთჯერად ხასიათს ატარებს. მაგალითად, 2016 წელს განხორციელებული პროექტებიდან მხოლოდ ერთი პროგრამა განხორციელდა 2017 წელს. ამასთან, თუ 2016 წელს 5 პროგრამა განხორციელდა, რომელიც მიმართული იქნებოდა ახალგაზრდებში ჯანსაღი ცხოვრების პოპულარიზაციასთან, 2017 წელს მხოლოდ 2 ასეთი პროგრამა განხორციელდა.

ბავშვთა ინფორმირება უფლებებსა და თავისუფლებებზე

ამოცანისა და საქმიანობების რელევანტურობის შეფასება

ბავშვის უფლება მიიღოს ინფორმაცია უფლებების და ყველა იმ აქტუალური საკითხის შესახებ, რომელიც დაეხმარება მას საკუთარი უფლებების ეფექტურად განხორციელებაში, წარმოადგენს ბავშვის უფლებების დაცვის ერთ-ერთ მთავარ პრინციპს და აღიარებულია ბავშვის უფლებათა კონვენციით. შესაბამისად, ბავშვების ინფორმირებულობის გაზრდა საკუთარი უფლებების შესახებ წარმოადგენს მნიშვნელოვან საკითხს და აუცილებელია მისი ასახვა მოხდეს ბავშვის უფლებების თემაზე შედგენილ ყველა პოლიტიკის დოკუმენტში. გეგმამ ამოცანის (12.1.3.) „ბავშვთა ინფორმირება უფლებებსა და თავისუფლებებზე“ შესრულება დაუკავშირა სამართლებრივი კულტურის ამაღლების მიზნით, შეხვედრებისა და სხვა აქტივობების განხორციელებას (საქმიანობა 12.1.3.1.) თუმცა, გეგმაში აღნიშნული საკითხის ასახვა მოხდა ისე, რომ დღემდე არ ყოფილა ჩატარებული საჭიროებების კვლევა, რომელიც გამოავლენდა ბავშვების ინფორმირებულობის კუთხით არსებულ ძირითად გამოწვევებსა და თემატიკებს.

გეგმის შესრულების მდგომარეობა

გეგმის მოქმედების დროს საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს მიერ „მშობელთა განათლებისა და ჩართულობის“ ქვეპროგრამის

განხორციელდა 5 პროგრამა სტუდენტური დღეები 2016, საქართველოს თასი ლაშქრობაში, რეგიონული შეჯიბრებების მოწყობის ადგილები, სტუდენტური ბანაკი, ალპინისტური ბანაკი - ექსპედიცია ჭაოხში, მოხალისეობის განვითარების პროგრამა „საქართველოს მოხალისე“, ხოლო 2017 წელს - 2 - საქართველოს სპორტისა და ახალგაზრდობის საქმეთა სამინისტროს 2017 წლის 02 ოქტომბრის წერილი № 06/2717;

ფარგლებში მომზადდა რეკომენდაციები მშობლებისათვის, რომელიც პილოტურ რეჟიმში განთავსდა მშობლებისათვის განკუთვნილ ელექტრონულ გზამკვლევზე⁹.

სამართლებრივი კულტურის ამაღლების მიზნით გეგმის მოქმედების ფარგლებში 30 საჯარო სკოლაში შედგა საგაკვეთილო კურსი პროგრამის „სამართლებრივი კულტურის საწყისები“ ფარგლებში, 42 საჯარო სკოლაში მიმდინარეობდა პროექტი „უსაფრთხო ათი გაკვეთილი“. სამართლებრივი კულტურის ამაღლების მიზნით გადამზადებული ბავშვების რაოდენობა შეადგენს დაახლოებით 5000-ს¹⁰.

შეჯამება

აღნიშნული ამოცანა ნაწილობრივ შესრულდა. საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს მიერ „მშობელთა განათლებისა და ჩართულობის“ ქვეპროგრამის ფარგლებში მომზადებული რეკომენდაციები მშობლებისათვის, ვერ ჩაითვლება გეგმით განსაზღვრული საქმიანობის სრულად შესრულებად, ვინაიდან ამოცანის სამიზნე ჯგუფს წარმოადგენდნენ უშუალოდ ბავშვები. მართალია, მნიშვნელოვანია ბავშვებთან ერთად მშობლების ინფორმირება, მაგრამ ეს არ იყო გეგმით განსაზღვრული ამოცანა. ამასთან, მომზადდა არა ერთიანი გზამკვლევი, რომელიც დაეთმობოდა ბავშვის უფლებების აქტუალურ საკითხებს საქართველოში, მათ შორის რეპროდუქციულ ჯანმრთელობას, ადრეულ ქორწინებას და ა.შ., არამედ რეკომენდაციები, რომელიც განთავსდა მშობლებისათვის განკუთვნილ ელექტრონულ პორტალზე.

სამართლებრივი კულტურის ამაღლების მიზნით განხორციელებული სამუშაოების ინდიკატორი ვინაიდან არ მოიცავდა ბავშვების ბუსტ რაოდენობაზე მითითებას, შეიძლება ითქვას, რომ აღნიშნული საქმიანობა განხორციელდა. თუმცა, არ შესრულებულა აღნიშნული საქმიანობის მეორე ასპექტი, რომელიც მოიცავდა არასამთავრობო ორგანიზაციებთან შეხვედრებს და მათ მიერ განხორციელებულ ერთობლივ აქტივობებს.

ბავშვთა უფლებების მონიტორინგისა და კოორდინაციის მექანიზმის გაძლიერება

ამოცანისა და საქმიანობების რელევანტურობის შეფასება

⁹ საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს 2017 წლის 28 სექტემბრის წერილი № MES 01701171300;

¹⁰ საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს 2017 წლის 16 ნოემბრის წერილი № MIA 61702771213;

ქვეყანაში ბავშვის უფლებების დაცვის ერთიანი და კოორდინირებული მექანიზმის შექმნა წარმოადგენს აუცილებელ წინაპირობას, რომ მოხდეს ბავშვის უფლებებზე მომუშავე სხვადასხვა უწყებების მიერ ქვეყანაში ბავშვის უფლებების დარღვევებზე სისტემური რეაგირება და ეფექტური აღდგენა. გეგმის შედგენამდე ბავშვის უფლებების კოორდინაციის მექანიზმის გაძლიერების მიმართულებით აქტუალური იყო ბავშვის უფლებათა დაცვის კონვენციის მესამე დამატებითი ოქმის რატიფიცირების საკითხი¹¹. პრობლემას წარმოადგენდა „ბავშვთა საერთაშორისო მოტაცების სამოქალაქო ასპექტების შესახებ“ ჰააგის 1980 წლის კონვენციის მოთხოვნების საქართველოს ნორმატიულ ბაზაში იმპლემენტაციის საკითხი და თანამშრომლობის გაძლიერება იმ ქვეყნებთან, რომელთაც აღიარებული აქვთ საქართველოს მიერთება აღნიშნულ კონვენციასთან¹².

გეგმის შესრულების მდგომარეობა

ადამიანის უფლებათა დაცვის 2016-2017 წლების სამთავრობო სამოქმედო გეგმით ბავშვთა უფლებების მონიტორინგისა და კოორდინაციის მექანიზმის გაძლიერების საკითხი ცალკე ამოცანად გამოიყო და დაუკავშირდა იმ საერთაშორისო ხელშეკრულებების/დამატებითი ოქმების რატიფიცირების საკითხს, რომელიც წარმოადგენს მნიშვნელოვან ინსტრუმენტს ქვეყანაში ბავშვის უფლებების დაცვის სამართლებრივი გარანტიების შესაქმნელად (საქმიანობა 12.1.4.1., საქმიანობა 12.1.4.2., საქმიანობა 12.1.4.3.). ასევე, ცალკე გამოიყო სახალხო დამცველის აპარატის ბავშვის უფლებათა ცენტრის გაძლიერება, რომელსაც აკისრია უმნიშვნელოვანესი როლი ქვეყანაში ბავშვის უფლებების დაცვის მონიტორინგის მიმართულებით (საქმიანობა 12.1.4.4.). გეგმაში ფაქტობრივად აისახა ის გამონკვევები, რომლებიც არსებობდა მის შექმნამდე.

გეგმის მოქმედების ფარგლებში განხორციელებული სამუშაოების შესახებ მონოდებული ინფორმაციის თანახმად, საქართველოს პარლამენტმა მოახდინა გაეროს ბავშვის უფლებების კონვენციის „შეტყობინების პროცედურების შესახებ“ დამატებითი ოქმის რატიფიცირება¹³.

¹¹ საქართველოს სახალხო დამცველის საპარლამენტო ანგარიში საქართველოში ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის მდგომარეობის შესახებ, 2015 წელი, გვ. 611, <http://www.ombudsman.ge/uploads/other/3/3891.pdf>, ნანახია: 01.02.2018;

¹² საქართველოს სახალხო დამცველის საპარლამენტო ანგარიში საქართველოში ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის მდგომარეობის შესახებ, 2015 წელი, გვ. 641, <http://www.ombudsman.ge/uploads/other/3/3891.pdf>, ნანახია: 01.02.2018;

¹³ ბავშვის უფლებათა კონვენციის „შეტყობინების პროცედურების შესახებ“ დამატებითი ოქმი, რატიფიცირებულია საქართველოს პარლამენტის 2016 წლის 24 ივნისის № 5581-III

შეჯამება

აღნიშნული ამოცანის შესრულების შეფასების დროს უნდა ითქვას, რომ ის ნაწილობრივ შესრულდა. რიგ შემთხვევებში ქვეყანაში ბავშვის უფლებების დაცვის კოორდინირებისა და მონიტორინგის კუთხით განხორციელდა ისეთი სამუშაოები, რომელიც არ იყო დაგეგმილი, მაგრამ მნიშვნელოვან როლს შეასრულეს სამომავლოდ აღნიშნული მიმართულებით. მაგალითად, 2016 წელს შექმნა გაეროს ბავშვის უფლებათა კონვენციის განხორციელებისა და ბავშვის უფლებების საკითხებზე მომუშავე უწყებთაშორისო კომისია, რომლის თავმჯდომარესაც წარმოადგენს საქართველოს საგარეო საქმეთა მინისტრი¹⁴.

სამწუხაროდ, არ მომხდარა საქართველოს მთავრობის მიერ ადამიანის უფლებათა დაცვის 2016-2017 წლების სამთავრობო სამოქმედო გეგმით ბავშვის უფლებებისა და მონიტორინგის კოორდინაციის მექანიზმების გაძლიერების მიზნით დანარჩენი საქმიანობების განხორციელება¹⁵.

სოციალური მომსახურების განვითარება პროგრამული სერვისების გაუმჯობესების გზით

ამოცანისა და საქმიანობების რელევანტურობის შეფასება

გეგმის შემუშავების დროისათვის ქვეყანაში აქტუალური იყო ქუჩაში მცხოვრები და მომუშავე ბავშვების უფლებების დაცვის, განსაკუთრებით კი მათი ძალადობისა და უგულვებელყოფისგან დაცვი საკითხი, განათლებისა და ჯანმრთელობის უფლების

დადგენილებით, საქართველოში ძალაშია 2016 წლის 19 დეკემბრიდან, <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/3321299>, ნანახია: 31.01.2018;

¹⁴ საქართველოს საგარეო საქმეთა სამინისტროს 2017 წლის 04 ოქტომბრის წერილი № 01/36066, საქართველოს მთავრობის 2016 წლის 13 დეკემბრის დადგენილება № 550. <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/3465268>, ნანახია: 31.01.2018;

¹⁵ კერძოდ, არ განხორციელებულა ჰააგის 1980 წლის ბავშვთა არამართლზომიერი გადაადგილების სამოქალაქო ასპექტების შესახებ კონვენციის იმპლემენტაციის მიმართულებით სამუშაოები, არ მომხდარა ბავშვთა საერთაშორისო არამართლზომიერი გადაადგილების/დაკავების საქმეებზე აღსრულების და რეფერირების მექანიზმის დამტკიცება, თანამშრომლობის გაძლიერება იმ ქვეყნებთან, რომელთაც არა აქვთ აღიარებული საქართველოს მიერ თემა ჰააგის 1980 წლის ბავშვთა არამართლზომიერი გადაადგილების სამოქალაქო ასპექტების შესახებ კონვენციასთან. შესაბამისად, კვლავ აქტუალურია 2016-2017 წლების სამოქმედო გეგმით ბავშვთა უფლებების მონიტორინგისა და კოორდინაციის მექანიზმის გაძლიერების კუთხით არსებული საკითხების ასახვა მომავალ სამოქმედო გეგმაში.

უზრუნველყოფა, იდენტიფიცირება და მათთვის პირადი დოკუმენტაციის მონესრიგება, მობილური ჯგუფებისა და საპატრულო პოლიციის თანამშრომლების რეაგირება ქუჩაში მცხოვრები და მომუშავე ბავშვების თემაზე, პრობლემური იყო ქუჩაში მცხოვრები და მომუშავე ბავშვების თემაზე მომუშავე პასუხისმგებელი უწყებების წარმომადგენლების კვალიფიკაცია¹⁶.

გამონვევას წარმოადგენდა ბავშვთა სიღარიბე და ცხოვრების არასათანადო პირობები¹⁷. არასრულწლოვანთა მნიშვნელოვანი ნაწილი ცხოვრობდა სიღარიბისა და არასათანადო სოციალური გარემოს პირობებში. ჭიანურდებოდა ცალკეულ მიზნობრივ სოციალურ დახმარებაში ჩართვის პროცესი, მათ შორის აღსანიშნავი იყო „კრიზისულ მდგომარეობაში მყოფი ბავშვიანი ოჯახების გადაუდებელი სახელმწიფო დახმარების“ ქვეპროგრამა, სადაც საქმისწარმოების 60%-ში მოსახლეობას არ მიუღია წერილობითი ინფორმაცია ქვეპროგრამაში ჩართვის თანხმობისა თუ უარის შესახებ. მოსახლეობას არ ჰქონდა ინფორმაცია სახელმწიფო და ადგილობრივი თვითმმართველობის ფარგლებში მოქმედი სოციალური დახმარების ქვეპროგრამების შესახებ¹⁸.

გეგმის შექმნის დროისთვის გამონვევას წარმოადგენდა დედათა და ბავშვთა თავშესაფრით უზრუნველყოფის ქვეპროგრამის ეფექტური განხორციელება. ქვეპროგრამა ვერ პასუხობდა დედათა დასაქმებისა და პროფესიული განვითარების ხელშეწყობის მიზანს, რომელიც თავშესაფრის დატოვების შემდეგ მათ მისცემდა დამოუკიდებლად ცხოვრების შესაძლებლობას. მშობლებს ხშირად არა ჰქონდათ ბავშვების მოვლისათვის საკმარისი უნარ-ჩვევები, არასაკმარისი იყო თავშესაფარში მომუშავე ძიძების რაოდენობა¹⁹.

მცირე საოჯახო ტიპის სახლებში მცხოვრები ბავშვების უფლებების დაცვის მიმართულებით პრობლემური იყო მათი განათლებისა და ჯანმრთელობის დაცვის უფლება, დამოუკიდებელი ცხოვრებისათვის მომზადება, ბავშვების მიმართ ძალადობა და მასზე სათანადო რეაგირება, ძალადობის მსხვერპლი ბავშვების

¹⁶ საქართველოს სახალხო დამცველის საპარლამენტო ანგარიში საქართველოში ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის მდგომარეობის შესახებ, 2015 წელი, გვ. 647-649, <http://www.ombudsman.ge/uploads/other/3/3891.pdf>, ნანახია: 01.02.2018;

¹⁷ ბავშვებისა და მათი ოჯახების კეთილდღეობა საქართველოში, საქართველოს მოსახლეობის კეთილდღეობის კვლევა, მეოთხე ეტაპი, 2015 წელი, <http://unicef.ge/uploads/WMS-2015-GEO.pdf>, ნანახია: 05.02.2018;

¹⁸ საქართველოს სახალხო დამცველის საპარლამენტო ანგარიში საქართველოში ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის მდგომარეობის შესახებ, 2015 წელი, გვ. 646-647, <http://www.ombudsman.ge/uploads/other/3/3891.pdf>, ნანახია: 01.02.2018;

¹⁹ საქართველოს სახალხო დამცველის საპარლამენტო ანგარიში საქართველოში ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის მდგომარეობის შესახებ, 2015 წელი, გვ. 649-651, <http://www.ombudsman.ge/uploads/other/3/3891.pdf>, ნანახია: 01.02.2018;

რეაბილიტაციის საკითხები, დოკუმენტაციის წარმოება, მომსახურების ინკლუზიურობა, ფსიქიატრიული დიაგნოზის მქონე ბავშვებს არ მიეწოდებოდათ სათანადო რეაბილიტაციის სერვისები, მომსახურების ინდივიდუალური მიდგომა, ბავშვების ემოციური და სოციალური განვითარების სათანადოდ უზრუნველყოფა²⁰.

გეგმამ უმეტესწილად გაითვალისწინა ბავშვებისათვის სოციალური პროგრამების მიწოდების პროცესში არსებული ხარვეზები და შეეხო თითქმის ყველა საკითხს, რომელიც გამოწვევას წარმოადგენდა აღნიშნული მიმართულებით. კერძოდ, 2016-2017 წლების სამთავრობო სამოქმედო გეგმით მიზანი „ქვეყანაში სოციალური მომსახურების განვითარება პროგრამული სერვისების გაუმჯობესების გზით“ უნდა მიღწეულიყო ამოცანით - „ბავშვთა პროგრამული მომსახურების დახვეწა“ (12.2.1.), რომელიც თავის მხრივ ექვსი ძირითადი საქმიანობის განხორციელებას მოიცავდა: ქუჩაში მომუშავე და მცხოვრები ბავშვებისათვის სათანადო მომსახურებების გაუმჯობესება (საქმიანობა 12.2.1.1.), ქვეყანაში არსებული ბავშვთა მომსახურებების ბაზების სრულყოფა (საქმიანობა 12.2.1.2.), კრიზისულ მდგომარეობაში მყოფი ბავშვიანი ოჯახების პირველადი საჭიროებების დაკმაყოფილება (საქმიანობა 12.1.2.3.), დედათა და ბავშვთა თავშესაფრით უზრუნველყოფა (საქმიანობა 12.1.2.4.), მცირე საოჯახო ტიპის მომსახურებების გაუმჯობესება, მათ შორის შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე ბავშვებისათვის (საქმიანობა 12.1.2.5.), მინდობით აღზრდის მომსახურების სრულყოფა და ახალი სტანდარტების დამტკიცება (საქმიანობა 12.1.2.6.).

გეგმის შესრულების მდგომარეობა

საქმიანობის (12.2.1.1.) „ქუჩაში მომუშავე და მცხოვრები ბავშვებისათვის სათანადო მომსახურების გაუმჯობესება“ ინდიკატორად განისაზღვრა ბავშვების რაოდენობა, რომლებიც იღებენ სხვადასხვა მომსახურებებს. მონოდებული ინფორმაციის თანახმად, 2016 წლიდან ზოგადსაგანმანათლებლო სისტემაში ჩართულია 100-მდე ბავშვი²¹. ქუჩაში მომუშავე და მცხოვრები ბავშვებისათვის ასევე ფუნქციონირებს მიუსაფარ ბავშვთა თავშესაფრით უზრუნველყოფის ქვეპროგრამა, რომელიც ყოველწლიურად მტკიცდება „სოციალური რეაბილიტაციისა და ბავშვზე ზრუნვის სახელმწიფო პროგრამის“ ფარგლებში. გეგმის შედგენის დროისათვის, აღნიშნულ პროგრამაში ჩართული იყო 142 ბავშვი, 2016 წელს მათი რიცხვი შემცირდა და

²⁰ საქართველოს სახალხო დამცველის საპარლამენტო ანგარიში საქართველოში ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის მდგომარეობის შესახებ, 2015 წელი, გვ. 659-684, <http://www.ombudsman.ge/uploads/other/3/3891.pdf>, ნანახია: 01.02.2018;

²¹ საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს 2017 წლის 28 სექტემბრის წერილი № MES 01701171300;

გახდა 123, 2017 წლის მდგომარეობით კი პროგრამით მოსარგებლეთა რიცხვმა შეადგინა 156²².

საქმიანობა 12.2.1.2. ქვეყანაში არსებული ბავშვთა მომსახურების ბაზების სრულყოფის მიზნით სამოქმედო გეგმით განისაზღვრა სახელმწიფო პროგრამებით განსაზღვრული მომსახურებების მიმღებ ბავშვთა მუდმივად განახლებადი ბაზის შექმნა. საქმიანობა მოცემული ინდიკატორის მიხედვით მეტ-ნაკლებად შესრულებულად შეიძლება ჩაითვალოს. საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს სსიპ სოციალური მომსახურების სააგენტოს ოფიციალურ გვერდზე მუდმივად ხდება ბაზების განახლება, რომელთა შორისაც არის სხვადასხვა სახელმწიფო სოციალური ფულადი და არაფულადი ბენეფიტების მიმღებ ბავშვთა მონაცემები²³.

საქმიანობა 12.2.1.3. კრიზისულ მდგომარეობაში მყოფი ბავშვიანი ოჯახების პირველადი საჭიროებების დაკმაყოფილების მიმართულებით გეგმაში არსებული საქმიანობის შესრულების ინდიკატორად განისაზღვრა ოჯახების რაოდენობა, რომლებიც სახელმწიფოსგან მიიღებდნენ საჭირო დახმარებას. „სოციალური დაცვისა და ბავშვზე ზრუნვის“ სახელმწიფო პროგრამის „კრიზისულ მდგომარეობაში მყოფი ბავშვიანი ოჯახების გადაუდებელი დახმარების“ ქვეპროგრამის ფარგლებში 2016 წლის განმავლობაში აუცილებელი დახმარება მიიღო 1145-მა, ხოლო 2017 წლის 8 თვის მდგომარეობით 543-მა ბავშვიანმა ოჯახმა²⁴.

საქმიანობის (12.2.1.4.) „დედათა და ბავშვთა თავშესაფრით უზრუნველყოფა“ ინდიკატორად გეგმის მიხედვით განსაზღვრული იყო დედათა და ბავშვთა რაოდენობა, რომელიც მიიღებდა შესაბამის დახმარებას. „სოციალური დაცვისა და ბავშვზე ზრუნვის“ სახელმწიფო პროგრამის „დედათა და ბავშვთა თავშესაფრით უზრუნველყოფის“ ქვეპროგრამის ფარგლებში ფუნქციონირებს 5 თავშესაფარი. რეგიონებში მომსახურებას დაემატა ქ. ხაშური. ქვეპროგრამის ფარგლებში 2016

²² საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს ოფიციალური საიტი, სტატისტიკური ინფორმაცია, http://ssa.gov.ge/index.php?lang_id=GEO&sec_id=610, ნანახია: 01.02.2018;

²³ საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს ოფიციალური საიტი, სტატისტიკური ინფორმაცია, http://ssa.gov.ge/index.php?lang_id=GEO&sec_id=610, ნანახია: 01.02.2018;

²⁴ საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს 2017 წლის 03 ოქტომბრის კორესპონდენცია № 01/62016;

წლის განმავლობაში მომსახურება გაენია 62 დედასა და 82 ბავშვს, ხოლო 2017 წლის 6 თვის განმავლობაში 105 - ბენეფიციარს²⁵.

საქმიანობა 12.2.1.5. მცირე საოჯახო ტიპის მომსახურების გაუმჯობესება, მათ შორის შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე ბავშვებისათვის ერთ-ერთ საქმიანობას წარმოადგენდა ბავშვთა პროგრამული უზრუნველყოფის ამოცანის ფარგლებში. საქმიანობის ინდიკატორად განსაზღვრული იყო ბავშვებისათვის ადეკვატური მომსახურების მიღება.

საქმიანობის (12.2.1.6.) მინდობით აღზრდის მომსახურების სრულყოფა და მინდობით აღზრდის ახალი სტანდარტის დამტკიცების შეფასების ინდიკატორად გეგმის მიხედვით განისაზღვრა მინდობით აღზრდის ახალი სტანდარტის შემუშავება. 2017 წლის 07 ნოემბერს საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის მინისტრის ბრძანებით დამტკიცდა მინდობით აღზრდის მომსახურების სტანდარტი²⁶.

შეჯამება

ბავშვთა სოციალური მომსახურების განვითარების მიმართულებით არსებული ძირითადი გამოწვევები აისახა ადამიანის უფლებათა დაცვის 2016-2017 წლების სამთავრობო სამოქმედო გეგმაში. თუმცა, ამოცანის შესრულების ყველა საქმიანობასთან მიმართებით უნდა ითქვას, რომ ისინი მხოლოდ ნაწილობრივ პასუხობდა ბავშვებისათვის მიწოდებული სოციალური პროგრამების განხორციელების პროცესში არსებულ ძირითად პრობლემებს და არ იყო ორიენტირებული კონკრეტული სერვისების ხარისხის გაუმჯობესებაზე. საჭიროებების კვლევაზე დაყრდნობის გარეშე, შეუძლებელია გაიზომოს კრიზისულ მდგომარეობაში მყოფი ბავშვიანი ოჯახების დახმარების პროგრამის ეფექტურობა, ვინაიდან შეუძლებელი ხდება მხოლოდ პროგრამით მოსარგებლე ოჯახების რაოდენობა ჩაითვალოს პროგრამის მიზნის მიღწევად, ვერ ხდება იმის დადგენა, რეალურად რამდენი ოჯახი ცხოვრობს მძიმე სოციალურ პირობებში და დაუყოვნებლივ საჭიროებს სახელმწიფოს მხრიდან დახმარებას. ამის პარალელურად, არასრულწლოვანთა ბიოლოგიური ოჯახებიდან გამოყვანა კვლავ

²⁵ საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს 2017 წლის 03 ოქტომბრის კორესპონდენცია № 01/62016;

²⁶ საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის მინისტრის 2017 წლის 07 ნოემბრის ბრძანება № 01-238/ო „მინდობით აღზრდის მომსახურების სტანდარტების დამტკიცების შესახებ“, http://www.moh.gov.ge/uploads/files/2017/socialuri_dacva/failebi/267.pdf, ნანახია: 02.02.2018;

ხდება მათი მიძიმე სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის გამო²⁷. კვლავ აქტუალურია კრიზისულ მდგომარეობაში მყოფი ბავშვიანი ოჯახების დახმარების ქვეპროგრამის ხართვასთან დაკავშირებული პრობლემები. ქვეპროგრამით მოსარგებლე ოჯახების რიცხვი მკვეთრად ჩამორჩება საარსებო შემწეობის მიმღებ ბავშვთა და დანამატის მიმღებ ოჯახთა რაოდენობას.

დედათა და ბავშვთა თავშესაფრით უზრუნველყოფის ქვეპროგრამის დატოვების შემდეგ დედების დამოუკიდებელი ცხოვრების შესაძლებლობასთან არსებული სირთულეები კვლავ აქტუალურია, ისინი უმეტეს შემთხვევაში არ არიან მზად დამოუკიდებელი ცხოვრებისათვის და თავშესაფარში მოხვედრამდე არსებული პრობლემების წინაშე დგანან²⁸.

სამოქმედო გეგმით განხორციელებული სამუშაოების არაეფექტურობას ქუჩაში მცხოვრები და მომუშავე ბავშვების უფლებების დაცვის მიმართულებით ადასტურებს ის გამოწვევები, რომლებიც კვლავ აქტუალურია დღეისათვის და არ შეცვლილა გეგმის განხორციელების შემდეგაც. კვლავ პრობლემურია ქუჩაში მცხოვრები და მომუშავე ბავშვების განათლებაზე, ჯანმრთელობის დაცვის სერვისებზე მისაწვდომობა და საზოგადოებაში ინტეგრაცია. დღემდე არ არსებობს ზუსტი სტატისტიკური მონაცემები, რაც ართულებს საჭიროებებზე დაფუძნებული ღონისძიებების განხორციელებას, გამონწვევას ნარმოადგენს თავშესაფრების გეოგრაფიული მისაწვდომობის საკითხი, არ ხდება რეაგირება ბავშვთა ანტისაზოგადოებრივ ქმედებაში და იძულებით შრომაში ხართვასთან დაკავშირებით, არ ხდება სათანადო რეაგირება ცხელ ხაზზე (1505) ქუჩაში მცხოვრები და მომუშავე ბავშვების შესახებ შეტყობინების მიწოდების შემთხვევაში, კვლავ პრობლემურია ქუჩაში მცხოვრები და მომუშავე ბავშვების მიმართ განხორციელებული ძალადობის ფორმებზე რეაგირების პასუხისმგებლობის მქონე პირების კვალიფიკაცია²⁹.

გამონწვევას ნარმოადგენს ბავშვთა უფლებრივი მდგომარეობის დაცვის საკითხი მცირე საოჯახო ტიპის სახლებში და ფაქტობრივად იმეორებს ყველა იმ პრობლემას,

²⁷ 2016 წლის ბოლოს არსებული მონაცემებით „სოციალურად დაუცველი ოჯახების მონაცემთა ერთიან ბაზაში“ რეგისტრირებული იყო 169 503 ბავშვი, ხოლო 10 ლარიანი დანამატის მიმღები იყო 62 522 ოჯახი, რაც ოჯახების-სოციალურ ეკონომიკური მდგომარეობის განსაკუთრებულ სიმძიმეზე მეტყველებს.

²⁸ საქართველოს სახალხო დამცველის საპარლამენტო ანგარიში საქართველოში ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის მდგომარეობის შესახებ, 2016 წელი, გვ. 560-563, <http://www.ombudsman.ge/uploads/other/4/4494.pdf>, ნანახია: 28.01.2018;

²⁹ საქართველოს სახალხო დამცველის საპარლამენტო ანგარიში საქართველოში ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის მდგომარეობის შესახებ, 2016 წელი, გვ. 594-597, <http://www.ombudsman.ge/uploads/other/4/4494.pdf>, ნანახია: 28.01.2018;

რომელიც გეგმის შემუშავებამდე არსებობდა სახელმწიფო მზრუნველობაში მყოფი ბავშვების შემთხვევაში³⁰.

ბავშვთა სიკვდილიანობის შემცირება

ამოცანისა და საქმიანობების რელევანტურობის შეფასება

გეგმის შემუშავების დროისთვის ბავშვთა სიკვდილიანობა ერთ-ერთ მთავარ პრობლემას წარმოადგენდა საქართველოში ბავშვის უფლებების დაცვის მიმართულებით. ჩვილ ბავშვთა სიკვდილიანობის გამომწვევ მიზეზებს შორის ფიგურირებდა სამედიცინო მომსახურების გეოგრაფიული ხელმისაწვდომობა, ხარისხიანი და დროული მომსახურების მიწოდება, აგრეთვე ანტენატალური სერვისების გამართული მუშაობა, ინტერნატალური დახმარების დაწესებულებების სათანადო სამედიცინო ინვენტარითა და ინფრასტრუქტურით აღჭურვა, შესაბამისი პროფილის სამედიცინო პერსონალის კვალიფიკაციის კუთხით არსებული ხარვეზები³¹.

გეგმის შესრულების მდგომარეობა

ბავშვთა სიკვდილიანობის შემცირება იყო ადამიანის უფლებათა დაცვის 2016-2017 წლების სამთავრობო სამოქმედო გეგმის ერთ-ერთი მთავარი მიზანი, მთავარ ამოცანას მიზნის მისაღწევად წარმოადგენდა დედათა და ბავშვთა სიკვდილიანობის შემცირება პერინატალური სერვისების ხარისხის გაუმჯობესებით (ამოცანა 12.3.1.), რომელიც თავის მხრივ 6 საქმიანობის შესრულებით უნდა მიღწეულიყო:

საქმიანობა (12.3.1.1.) „ანტენატალურ და სამეანო მომსახურებაზე ზედამხედველობის ახალი ელექტრონული სისტემის „ორსულთა და ახალშობილთა ჯანმრთელობის მეთვალყურეობის ელექტრონული მოდულის“ დანერგვა (12.3.1.1.)

³⁰ საქართველოს სახალხო დამცველის საპარლამენტო ანგარიში საქართველოში ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის მდგომარეობის შესახებ, 2016 წელი, გვ. 592-594, <http://www.ombudsman.ge/uploads/other/4/4494.pdf>, ნანახია: 28.01.2018;

³¹ საქართველოს სახალხო დამცველის საპარლამენტო ანგარიში საქართველოში ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის მდგომარეობის შესახებ, 2015 წელი, გვ. 647-649, <http://www.ombudsman.ge/uploads/other/3/3891.pdf>, ნანახია: 01.02.2018;

შესრულდა. კერძოდ, 2016 წლის 01 იანვრიდან ფუნქციონირება დაიწყო ელექტრონულმა მოდულმა³².

საქმიანობა (12.3.1.2.) „სამშობიარო სახლების დონეებად დაყოფა და ამ დონეებს შორის დედათა და ახალშობილთა რეფერალის ახალი მექანიზმის დანერგვა“ ინდიკატორად განისაზღვრა რეგიონების რაოდენობა, სადაც დანერგილია პერინატალური მოვლის რეგიონალიზაციის პრინციპები. 2015 წელს პირველი მაისიდან დაიწყო „პერინატალური სამსახურის რეგიონალიზაციის დონეებისა და პაციენტის რეფერალის კრიტერიუმების დამტკიცების შესახებ“ საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის მინისტრის 2015 წლის 15 იანვრის № 01-2/ნ ბრძანებით განსაზღვრული რეფერალის სქემის ფუნქციონირება იმერეთსა და რაჭა-ლეჩხუმ-ქვემო სვანეთის პერინატალურ რეგიონში. პილოტის წარმატების გამო, პროექტი გავრცელდა ქვეყნის მასშტაბით. მოხდა პერინატალური კლინიკების შეფასება ქვეყნის მასშტაბით, გარდა სამცხე-ჯავახეთისა და კახეთისა³³.

საქმიანობა (12.3.1.3.) „სოფლად 0-დან 3 წლამდე ასაკის ბავშვთა ამბულატორიული სერვისების გაძლიერება ბინაზე ვიზიტების დანერგვის გზით“ ინდიკატორად განისაზღვრა რაიონების რაოდენობა, სადაც დაიწყო დედათა და ბავშვთა ბინაზე მეთვალყურეობა. მომზადდა 0-დან 3 წლამდე ასაკის ბავშვთა ამბულატორიული მეთვალყურეობის კონცეფცია. შემუშავდა კითხვარი და ოჯახის ექთანთა გადამზადების კურიკულუმი. იმერეთის, რაჭა-ლეჩხუმისა და აჭარის რეგიონში დასრულდა ექთნების ონლაინ გადამზადება. აჭარის რეგიონში მოხდა გადამზადებული ექთნების პლანშეტებით აღჭურვა გაეროს მოსახლეობის ფონდის მიერ³⁴.

საქმიანობის (12.3.1.4.) „დედათა და ბავშვთა ნუტრიციული სტატუსის გაუმჯობესება ხორბლის პირველი ხარისხის ფქვილის რკინისა და ფოლიუმის მჟავის დანამატებით ფორტიფიცირების გზით“ შესრულების ინდიკატორად განისაზღვრა „იოდის, სხვა მიკროელემენტებისა და ვიტამინების დეფიციტით გამოწვეული დაავადებების პროფილაქტიკის შესახებ“ კანონში შესატანი ცვლილებების შემუშავება, რომელიც ხორბლის ფქვილის სავალდებულო ფორტიფიცირებას ითვალისწინებს. აღნიშნული საქმიანობა მოცემული ინდიკატორის გათვალისწინებით არ

³² საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს 2017 წლის 03 ოქტომბრის წერილი № 01/61915; სახელმწიფო სერვისების განვითარების სააგენტოს 2017 წლის 28 სექტემბრის წერილი № 01/260632;

³³ საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს 2017 წლის 03 ოქტომბრის წერილი № 01/61915;

³⁴ საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს 2017 წლის 03 ოქტომბრის წერილი № 01/61915;

შესრულებულა³⁵. საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს მიერ მოწოდებული ინფორმაციის თანახმად, საჭიროების შემთხვევაში 2017 წლის ბოლოს მომზადდება „იოდის, სხვა მიკროელემენტებისა და ვიტამინების დეფიციტით გამოწვეული დაავადებების პროფილაქტიკის შესახებ“ კანონში შესატანი ცვლილებების პროექტი.

საქმიანობის (12.3.1.5.) „6-24 თვის ბავშვებისათვის სხვადასხვა მიკროელემენტებით ფორტიფიცირებულ პროდუქტებზე ხელმისაწვდომობის გაზრდა“ შესრულების ინდიკატორად განისაზღვრა 6-24 თვის ბავშვებისათვის მრავალ კომპონენტიანი მიკრონუტრიენტის შემცველი დანამატების ეროვნული პროგრამის შემუშავება. 2016 წლის მაისიდან მიმდინარეობს 3-23 თვის ასაკის ბავშვთა უზრუნველყოფა მიკროელემენტების შემცველი საკვები დანამატით „სოციალურად დაუცველი ოჯახების მონაცემთა ერთიან ბაზაში“ რეგისტრირებული იმ ოჯახებისათვის, რომელთა საარსებო შემწეობის მისაღების ბღვრული ქულა არ აღემატება/ან ტოლია 100 000-ს³⁶.

აქტივობის (12.3.1.6.) ძუძუთი კვების ხელშეწყობა და ხელოვნური კვების რეგულირების შესრულების ინდიკატორად განისაზღვრა „ძუძუთი კვების ხელშეწყობისა და ხელოვნური კვების რეგულირების შესახებ“ კანონში და შესაბამის კანონქვემდებარე ნორმატიულ აქტებში შესატანი ცვლილებების პროექტის მომზადება. აღნიშნული აქტივობა მოცემული ინდიკატორით არ შესრულებულა. მოწოდებულ ინფორმაციაზე დაყრდნობით კვლავ მიმდინარეობს მუშაობა „ძუძუთი კვების ხელშეწყობისა და ხელოვნური კვების რეგულირების შესახებ“ კანონში და შესაბამის კანონქვემდებარე აქტებში შესატანი ცვლილებების პროექტზე.

შეჯამება

ბავშვთა სიკვდილიანობის შემცირების მიმართულებით გეგმით განსაზღვრული სამუშაოები პასუხისმგებელი უწყებების მიერ მოწოდებული ინფორმაციის თანახმად, ნაწილობრივ შესრულდა. ქვეყანაში კვლავ აქტუალურია ბავშვთა სიკვდილიანობის პრობლემა. მიუხედავად იმისა, რომ ბავშვთა სიკვდილიანობის მაჩვენებელი 2015 წლის ოფიციალური მონაცემებთან შედარებით ოდნავ შემცირებულია, ის ისევ აღემატება განვითარებული ქვეყნების მაჩვენებელს. პრობლემურია ბავშვთა სიკვდილიანობის პრევენციული ღონისძიებების განვითარების საკითხი. კვლავ აქტუალურია ის პრობლემები, რომელიც სახალხო დამცველის ანგარიშის მიხედვით

³⁵ საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს 2017 წლის 03 ოქტომბრის წერილი № 01/61915;

³⁶ საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს 2017 წლის 03 ოქტომბრის წერილი № 01/61915;

არსებობდა ქვეყანაში გეგმის შედგენამდე ბავშვთა სიკვდილიანობის შემცირების მიმართულებით³⁷.

ხარისხიანი და ინკლუზიური განათლება ყველა ბავშვისთვის

ყველა ბავშვისათვის ხარისხიანი და ინკლუზიური განათლების მიწოდების უზრუნველყოფის მიზნით ადამიანის უფლებათა დაცვის 2016-2017 წლების სამთავრობო სამოქმედო გეგმით განისაზღვრა შემდეგი ამოცანები: ხარისხიანი სკოლამდელი განათლების ხელშეწყობა (12.4.1.), ფორმალური განათლების მიღმა დარჩენილ ბავშვთა ზოგადი განათლების სისტემაში ჩასართავად საკანონმდებლო ბაზის გამართვა და ბავშვების მხარდამჭერის სისტემის გაუმჯობესება (12.4.2.), სპეციალური საგანმანათლებლო საჭიროების მქონე ბავშვების მოძიების სისტემის შექმნა (12.4.3.); მოწყვლადი ჯგუფებისათვის სპეციალური, ინდივიდუალურ საჭიროებებზე მორგებული საგანმანათლებლო პროგრამის შეთავაზება მათი ფორმალურ განათლებაში ჩართვის მიზნით (12.4.4.), მასწავლებელთა პროფესიული განვითარება სკოლებში ბავშვის უფლებების დაცვაზე ორიენტირებული აქტივობების განსახორციელებლად (12.4.5.), ბრალდებული/მსჯავრდებული მოსწავლეებისათვის ეროვნული სასწავლო გეგმით გათვალისწინებული საგნების სწავლების და განათლების უწყვეტობის უზრუნველყოფა და არაფორმალური განათლების ხელმისაწვდომობა (12.4.6.) და არაფორმალური განათლების ხელშეწყობა (12.4.7.).

ამოცანისა და საქმიანობების რელევანტურობის შეფასება

განათლების უფლების რეალიზება ერთ-ერთ მთავარი გამოწვევაა საქართველოში ბავშვის უფლებების დაცვის მიმართულებით. სამოქმედო გეგმის შედგენის დროისათვის ძირითადი პრობლემები დაკავშირებული იყო ზოგადი განათლების ხელმისაწვდომობასთან, ზოგადსაგანმანათლებლო დაწესებულებების უსაფრთხო და სათანადო ფიზიკურ-ინფრასტრუქტურული გარემოს შექმნასთან, ინკლუზიური განათლების საყოველთაო დაწერგვა-განხორციელებასთან და სკოლამდელი განათლების იმპლემენტაციასთან. განსაკუთრებით უნდა გამოიყოს ინკლუზიური განათლების დაწერგვა საქართველოს რეგიონებში, რომელიც დაკავშირებული იყო მასწავლებლების კვალიფიკაციასთან, სპეციალური მასწავლებლების არასაკმარის

³⁷ საქართველოს სახალხო დამცველის საპარლამენტო ანგარიში საქართველოში ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის მდგომარეობის შესახებ, 2016 წელი, გვ. 554-557, <http://www.ombudsman.ge/uploads/other/4/4494.pdf>, ნანახია: 28.01.2018;

რაოდენობასთან³⁸. სამოქმედო გეგმამ უმეტესწილად გაითვალისწინა ის ძირითადი პრობლემები, რომელიც ქვეყანაში არსებობდა ბავშვებისათვის ხარისხიანი და ინკლუზიური განათლების მიწოდების მიმართულებით. კერძოდ, გეგმა მოიცავს სკოლამდელი განათლების ხელშეწყობის, მასწავლებელთა პროფესიულ გადამზადებას, სპეციალური საგანმანათლებლო საჭიროებისა და მონყვლადი ჯგუფის წარმომადგენელი ბავშვების განათლების მისაწვდომობის კუთხით გასატარებელ საქმიანობებს.

გეგმის შესრულების მდგომარეობა

ხარისხიანი სკოლამდელი განათლების ხელშეწყობის მიზნით (ამოცანა 12.4.1.) 2017 წელს დამტკიცდა საქართველოს კანონის „ადრეული და სკოლამდელი აღზრდისა და განათლების შესახებ“ შესაბამისად აღმზრდელ-პედაგოგის პროფესიული სტანდარტები³⁹, ადრეული და სკოლამდელი აღზრდისა და განათლების სტანდარტი⁴⁰, ტექნიკური რეგლამენტი - ადრეული და სკოლამდელი აღზრდისა და განათლების დაწესებულებების სანიტარულ-ჰიგიენური ნორმების შესახებ⁴¹, ტექნიკური რეგლამენტი - ადრეული და სკოლამდელი აღზრდისა და განათლების დაწესებულებებში კვების ორგანიზებისა და რაციონის კვებითი ღირებულებების შესახებ⁴². თუმცა, არ მომხდარა გეგმით გათვალისწინებული ადრეული და სკოლამდელი აღზრდისა და განათლების დაწესებულების შენობა-ნაგებობების, ინფრასტრუქტურისა და მატერიალურ-ტექნიკური ბაზის მონყობის შესახებ ტექნიკური რეგლამენტის შემუშავება და დამტკიცება⁴³.

³⁸ საქართველოს სახალხო დამცველის საპარლამენტო ანგარიში საქართველოში ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის მდგომარეობის შესახებ, 2015 წელი, გვ. 651-654, <http://www.ombudsman.ge/uploads/other/3/3891.pdf>, ნანახია: 01.02.2018;

³⁹ საქართველოს მთავრობის 2017 წლის 27 ოქტომბრის № 478 დადგენილება „აღმზრდელ-პედაგოგის პროფესიული სტანდარტის დამტკიცების შესახებ“, <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/3837404>, ნანახია: 02.02.2018;

⁴⁰ საქართველოს მთავრობის 2017 წლის 30 ოქტომბრის № 488 დადგენილება „ადრეული და სკოლამდელი აღზრდისა და განათლების სახელმწიფო სტანდარტების დამტკიცების შესახებ“, <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/3838798>, ნანახია: 02.02.2018;

⁴¹ საქართველოს მთავრობის 2017 წლის 27 ოქტომბრის № 485 დადგენილება „ტექნიკური რეგლამენტის-ადრეული და სკოლამდელი აღზრდისა და განათლების დაწესებულებებისათვის სანიტარულ-ჰიგიენური ნორმების დამტკიცების შესახებ“, <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/3837694>, ნანახია: 02.02.2018;

⁴² საქართველოს მთავრობის 2017 წლის 30 ოქტომბრის № 487 დადგენილება „ტექნიკური რეგლამენტი - ადრეული და სკოლამდელი აღზრდისა და განათლების დაწესებულებებში კვების ორგანიზებისა და რაციონის კვებითი ღირებულებების ნორმების“ დამტკიცების შესახებ, <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/3838370>, ნანახია: 02.02.2018;

⁴³ საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტროს 2017 წლის 02 ოქტომბრის წერილი № 08/6286;

ფორმალური განათლების მიღმა დარჩენილ ბავშვთა ზოგადი განათლების სისტემაში ჩართვის მიზნით (ამოცანა 12.4.2.) სამოქმედო გეგმის მოქმედების ფარგლებში უნდა მომხდარიყო განათლების მიღმა დარჩენილი ბავშვების შესაბამისი განმარტების შემუშავება, შესაბამისი საკანონმდებლო ცვლილებების პაკეტის მომზადება და ინიცირება, ასევე განათლების მართვის საინფორმაციო სისტემის მონაცემთა ბაზაში განათლების სისტემის მიღმა დარჩენილი ბავშვების შესახებ მონაცემების დამუშავება.

აღნიშნული საქმიანობის განხორციელებაზე პასუხისმგებელი უწყებებიდან მონოდებულ ინფორმაციაზე დაყრდნობით ამოცანის მთავარი მიზანი, რომ შექმნილიყო ფორმალური განათლების მიღმა დარჩენილი ბავშვების შესაბამისი განმარტების შემუშავება და საკანონმდებლო ცვლილება (საქმიანობა 12.4.2.1.), არ შესრულებულა. გეგმის მოქმედების ფარგლებში მომზადდა მხოლოდ სამუშაო დოკუმენტი ფორმალური განათლების მიღმა დარჩენილი ბავშვების შესახებ ინფორმაციის მოპოვებისა და მათი ასახვის ინსტიტუციური პასუხისმგებლობის განსაზღვრის უზრუნველყოფის მიზნით⁴⁴. გეგმით შესასრულებელ სამუშაოს არ წარმოადგენდა, მაგრამ მონოდებულ ინფორმაციაზე დაყრდნობით მიუსაფარ ბავშვთა თავშესაფრით უზრუნველყოფის ქვეპროგრამის ფარგლებში 2016 წელს ფორმალურ განათლებაში ჩართო (სკოლაში ჩაირიცხა) 21 ბავშვი, ხოლო 2017 წელს-2⁴⁵. ფორმალური განათლების სისტემის მიღმა დარჩენილი ბავშვების შესახებ საინფორმაციო სისტემის გამართვის მიზნით (საქმიანობა 12.4.2.2.), რომელიც შესაძლებელს გახდიდა სკოლის მიღმა დარჩენილი და დარჩენის რისკის ქვეშ მყოფი ბავშვების იდენტიფიცირებას, გეგმის მოქმედების ფარგლებში განხორციელდა სამოქალაქო რეესტრის ეროვნული სააგენტოს და ზოგადსაგანმანათლებლო დაწესებულებების მართვის საინფორმაციო სისტემის (school) მონაცემთა ბაზის შედარება 2008-2009 წელს დაბადებული ბავშვების ჭრილში, რის შედეგადაც იდენტიფიცირებულია სასკოლო ასაკის შესაბამისი სკოლის მიღმა დარჩენილი ბავშვები. ასევე, 2016-2017 სასწავლო წლისათვის პირველკლასელთა ელექტრონული რეგისტრაციის ფარგლებში, მიმდინარე მდგომარეობით იდენტიფიცირებულია 2009-2010 წელს დაბადებული, სკოლის მიღმა დარჩენილი ბავშვები⁴⁶.

⁴⁴ საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს 2017 წლის 28 სექტემბრის წერილი № MES 01701171300;

⁴⁵ საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს 2017 წლის 03 ოქტომბრის წერილი № 01/61915;

⁴⁶ გაეროს ბავშვთა ფონდის (UNICEF) მიერ შემუშავებული რეკომენდაციების გათვალისწინებით, მართვის სისტემის მონაცემთა ბაზებში (School) ასახება ინფორმაცია მოსწავლის მიერ სწავლის მიტოვების შესახებ. ამასთან, გამოვლენილია ზოგადსაგანმანათლებლო დაწესებულებები,

ადამიანის უფლებათა დაცვის 2016-2017 წლების სამთავრობო სამოქმედო გეგმით განისაზღვრა, რომ სისტემის მიერ სპეციალური საგანმანათლებლო საჭიროების მქონე ბავშვების დანახვის მიზნით (ამოცანა 12.4.3.) შექმნილიყო ბავშვების მოძიების სისტემა და შესაბამისი გაიდლაინი (საქმიანობა 12.4.3.1.). გეგმის მოქმედების ფარგლებში აღნიშნულ საქმიანობის განხორციელებაზე პასუხისმგებელი უწყების მიერ მონოდედული ინფორმაციის მიხედვით, 2016-2017 წლებში მიმდინარეობდა მუშაობა განათლების მართვის საინფორმაციო სისტემაში სპეციალური საგანმანათლებლო საჭიროებისა და შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე ბავშვების იდენტიფიცირების მიზნით⁴⁷.

სამოქმედო გეგმით განისაზღვრა, რომ მომხდარიყო მოწყვლადი ჯგუფებისათვის სპეციალური, ინდივიდუალურ საჭიროებებზე მორგებული საგანმანათლებლო პროგრამის შეთავაზება მათი ფორმალურ განათლებაში ჩართვის მიზნით (ამოცანა 12.4.4.) . მოწყვლადი ჯგუფი სამოქმედო გეგმის მიხედვით მოიცავდა ქუჩაში მცხოვრებ და მომუშავე, სოციალურად დაუცველ და ეთნიკური უმცირესობების წარმომადგენელ ბავშვებს. ამოცანის შესრულების ინდიკატორად განისაზღვრა საგანმანათლებლო პროგრამებში და ფორმალურ განათლებაში ჩართული ბავშვების რაოდენობა (საქმიანობა 12.4.4.1.). საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს მიერ მონოდედული ინფორმაციის თანახმად, რომელიც პასუხისმგებელი იყო აღნიშნული აქტივობის განხორციელებაზე, არ მომხდარა ბავშვების კონკრეტული რაოდენობის განსაზღვრა, რომლებიც ჩაერთვნენ ფორმალურ განათლებაში ან/და საგანმანათლებლო პროგრამებში. თუმცა, საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს მიერ სხვა საქმიანობის ფარგლებში მონოდედულ ინფორმაციაზე დაყრდნობით შეიძლება ითქვას, რომ მიუსაფარ ბავშვთა თავშესაფრით უზრუნველყოფის ქვეპროგრამის ფარგლებში 2016 წელს ფორმალურ განათლებაში ჩაერთო (სკოლაში ჩაირიცხა) 21 ბავშვი, ხოლო 2017 წელს-2⁴⁸. გეგმით განსაზღვრულ უშუალო მიზანს არ წარმოადგენდა, თუმცა აღნიშნულ თემასთან მიმართებით 2016-2017 წლებში მოხდა ფორმალური განათლების მიღმა დარჩენილი მოზარდების და

რომლებშიც განხორციელდება ელექტრონული ჟურნალის დანერგვის პირველი ეტაპი. აღნიშნული შესაძლებელს გახდის სკოლის მიღმა დარჩენის რისკის ქვეშ მყოფი მოსწავლეების იდენტიფიცირებას. ელექტრონული ჟურნალის დანერგვა განხორციელდება ეტაპობრივად, ზოგადსაგანმანათლებლო დაწესებულებებში ICT ინფრასტრუქტურის მოწყობის პარალელურად - საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს 2017 წლის 28 სექტემბრის წერილი № MES 01701171300;

⁴⁷ საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს 2017 წლის 28 სექტემბრის წერილი № MES 01701171300;

⁴⁸ საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს 2017 წლის 03 ოქტომბრის წერილი № 01/61915;

ახალგაზრდების ხელმისაწვდომი და უწყვეტი განათლების უზრუნველყოფის სამუშაო დოკუმენტის შექმნა. გაეროს ბავშვთა ფონდის მხარდაჭერით აღნიშნულ თემასთან მიმართებით გაიმართა რამდენიმე სამუშაო შეხვედრა. მიმდინარეობს მუშაობა თემაზე „მონყვლადი ჯგუფის ბავშვთა საგანმანათლებლო საჭიროებების იდენტიფიცირება, მათთან კომუნიკაციის და თანამშრომლობის სტრატეგიები“, რომელიც გულისხმობს პედაგოგების ტრენინგსა და მშობლებისათვის საინფორმაციო კამპანიას⁴⁹.

ბავშვის უფლებების დაცვაზე მასწავლებელთა პროფესიული გადამზადების მიმართულებით (ამოცანა 12.4.5.) სამოქმედო გეგმის მიხედვით განისაზღვრა, რომ შეიქმნებოდა ტრენინგ-მოდული და მასალები (საქმიანობა 12.4.5.1.). ტრენინგების ძირითადი თემატიკა უნდა ყოფილიყო შემდეგი: „ბავშვის უფლებები სკოლაში“ და „ბულინგი“. საქმიანობის ინდიკატორად განისაზღვრა მასწავლებლებისა და დირექტორების რაოდენობა ქ. თბილისსა და რეგიონებში. მონოდებული ინფორმაციის თანახმად, საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს სსიპ მასწავლებელთა პროფესიული განვითარების ეროვნული ცენტრის მიერ 2016 წელს შეიქმნა ტრენინგ მოდული: „სკოლებში ბულინგის პრევენცია და ტოლერანტობის კულტურის განვითარების ხელშეწყობა“⁵⁰.

სამოქმედო გეგმით განისაზღვრა სამუშაოები, რომელიც უნდა განხორციელებულიყო ბრალდებული/მსჯავრდებული მოსწავლეების განათლების მიღების ხელშეწყობის მიმართულებით (ამოცანა 12.4.6.) . ამოცანის შესრულება უნდა გაბოძებულიყო პროგრამაში ჩართული ბავშვების რაოდენობით (საქმიანობა 12.4.6.1.). ბრალდებული/მსჯავრდებული არასრულწლოვანების განათლების მიღების ხელშეწყობის მიზნით სამოქმედო გეგმის ფარგლებში დამტკიცდა პენიტენციურ დაწესებულებებში მიმდინარე სასწავლო პროცესის რეგულირების წესები⁵¹. 2016-2017 სასწავლო წელს ბრალდებულ/მსჯავრდებულ

⁴⁹ საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს 2017 წლის 28 სექტემბრის წერილი № MES 01701171300;

⁵⁰ ტრენინგს დაესწრო 282 სამოქალაქო განათლების მასწავლებელი საქართველოს მასშტაბით. ასევე, მასწავლებელთა და სკოლის დირექტორთა პროფესიული განვითარების პროექტის ფარგლებში მომზადებულ ლიდერობის აკადემია 1-ის მეორე მოდულის ფარგლებში „ეფექტური დირექტორი თეორიიდან პრაქტიკისკენ“ განხილულ იქნა კონფლიქტისა და ბულინგის საკითხები. ტრენინგ-მოდული მოიცავს 16 საკონტაქტო საათს. მეორე დღე 8 საათი ეთმობა კონფლიქტისა და ბულინგის საკითხებს. აღნიშნული ტრენინგი 2016 წლის განმავლობაში გაიარა საჯარო სკოლების 1700-მდე დირექტორმა - საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს 2017 წლის 28 სექტემბრის წერილი № MES 01701171300;

⁵¹ საქართველოს სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის მინისტრისა და საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების მინისტრის 2016 წლის 01 სექტემბრის ერთობლივი ბრძანება №110/ნ/124 „არასრულწლოვან ბრალდებულთა/მსჯავრდებულთა სრული ზოგადი განათლების მიღებისა და საქართველოს სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის სამინისტროს პენიტენციურ

არასრულწლოვანებისთვის განათლების ხელშეწყობის პროგრამაში ჩართული იყო 93 მოსწავლე⁵². 2016 წელს პენიტენციურ დაწესებულებაში მომუშავე პედაგოგებს ჩაუტარდათ 10 დღიანი სპეციალური გადამზადების კურსი/ტრენინგი, რომლის ძირითადი თემატიკები იყო: მოზარდთა დევიაციური ქცევა, კომუნიკაცია და სხეულის ენა, სუბიექტური რეალობა, სტერეოტიპები, სტრესი და ფსიქოლოგიური ტრავმა და ა.შ.⁵³ აღნიშნული ამოცანის შესრულების ინდიკატორი იყო ასევე ბრალდებულ/მსჯავრდებულ არასრულწლოვანთა რაოდენობა, რომელთაც პროგრამა ექსტერნატის ფორმით დაძლიეს, მონაწილეობა მიიღეს სკოლის გამოსაშვებ და ერთიან ეროვნულ გამოცდებში. მონოდებული ინფორმაციის თანახმად, ექსტერნატის ფორმით პროგრამა დაძლია ხუთმა არასრულწლოვანმა, სკოლის გამოსაშვებ გამოცდებში მონაწილეობა მიიღო 6-მა არასრულწლოვანმა, ერთიანი ეროვნული გამოცდები ჩააბარა ორმა არასრულწლოვანმა⁵⁴.

არაფორმალური განათლების ხელშეწყობის მიმართულებით (ამოცანა 12.4.7.) სამოქმედო გეგმის მიხედვით განსაზღვრული იყო სკოლისგარეშე სახელოვნებო განათლების ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფა (საქმიანობა 12.4.7.1.) და არაფორმალური განათლების პროგრამების ასაკობრივი ჯგუფების მიხედვით განვითარება და მონაწილეობის უზრუნველყოფა (საქმიანობა 12.4.7.2.), ახალგაზრდული პოლიტიკის განხორციელების მიზნით ახალი საკანონმდებლო ბაზის შექმნა (საქმიანობა 12.4.7.3.), სახელმწიფო არაფორმალური განათლების ერთიანი პროგრამის შექმნა (საქმიანობა 12.4.7.4.) და სამოქალაქო განათლების და დამოუკიდებელი ცხოვრების ხელისშეწყობი პროგრამების განვითარება ბავშვებისთვის, მათ შორის შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე ბავშვებისათვის (საქმიანობა 12.4.7.5.).

სკოლისგარეშე სახელოვნებო განათლების ხელშეწყობის უზრუნველყოფის შესრულება სამოქმედო გეგმამ დაუკავშირა განხორციელებული პროგრამების რაოდენობას. მონოდებული ინფორმაციის თანახმად, სკოლისგარეშე სახელოვნებო განათლების უზრუნველყოფა ხორციელდება სსიპ ფორმით დაფუძნებული 8

დაწესებულებებში მიმდინარე სასწავლო პროცესის რეგულირების წესის დამტკიცების შესახებ“, <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/3356743>, ნანახია: 03.02.2018;

⁵² საქართველოს სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის სამინისტროს 2017 წლის 09 ოქტომბრის წერილი № MOC 41700789658;

⁵³ საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს 2017 წლის 28 სექტემბრის წერილი № MES 01701171300;

⁵⁴ საქართველოს სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის სამინისტროს 2017 წლის 09 ოქტომბრის წერილი № MOC 41700789658;

სკოლისგარეშე სახელოვნებო საგანმანათლებლო დაწესებულების მეშვეობით, სადაც სწავლობს 3000-ზე მეტი მოსწავლე⁵⁵.

საქმიანობის არაფორმალური განათლების პროგრამების ასაკობრივი ჯგუფების მიხედვით განვითარება და მონაწილეობის უზრუნველყოფის შესრულების ინდიკატორად განსაზღვრული იყო ასევე განხორციელებული პროექტებისა და მათში ჩართული არასრულწლოვანების რაოდენობა. მოწოდებული ინფორმაციის თანახმად, აღნიშნული საქმიანობის ფარგლებში პროგრამები ხორციელდება საქართველოს ეროვნული მუზეუმის მანდატით და ახორციელებს 12 სახის პროგრამას, სადაც გათვალისწინებულია ასაკობრივი ჯგუფების საჭიროებები. ამასთან, პროგრამები ხორციელდება მუზეუმების გარეთ მუზეუმის თანამშრომლების ვიზიტების სახით სკოლებსა და რაიონულ ცენტრებში. მძიმე სოციალურ-ეკონომიკურ პირობებში მყოფი ახალგაზრდებისათვის და ეროვნული უმცირესობის წარმომადგენელი ბავშვებისათვის ხორციელდება ცალკე პროგრამები⁵⁶.

სამოქმედო გეგმის მოქმედების ფარგლებში ახალგაზრდული პოლიტიკის განხორციელების მიზნით უნდა მომხდარიყო ახალი საკანონმდებლო ბაზის შექმნა. თუმცა, მოწოდებული ინფორმაციის თანახმად, აღნიშნული აქტივობა ჯერ არ შესრულებულა და კანონპროექტის „ახალგაზრდული საქმიანობის მხარდაჭერის შესახებ“ სამუშაო ვერსია არის გადამუშავების ეტაპზე⁵⁷.

არაფორმალური განათლების ხელშეწყობის შესრულების მიზნით ერთ-ერთ საქმიანობად გეგმის მიხედვით განსაზღვრული იყო სახელმწიფო არაფორმალური განათლების ერთიანი პროგრამის შექმნა, რომელიც უნდა გაზომილიყო განხორციელებული პროგრამებითა და მასში მონაწილე ბავშვების რაოდენობით. მოწოდებული ინფორმაციის თანახმად გეგმის მოქმედების დროს განხორციელდა 4

⁵⁵ აღნიშნულ სასწავლებლებში გეგმის მოქმედების ფარგლებში გაიმართა 67 კონცერტი და სადამო, 8 მასტერკლასი, 5 გამოფენა. მოსწავლეებმა მონაწილეობა მიიღეს 27 საჯარო ღონისძიებაში და 5 სპექტაკლში. გაიმართა 9 ეროვნული და რეგიონული კონკურს-ფესტივალი. ხელი შეეწყო საერთაშორისო კონკურსებში (4 კონკურსი) სკოლისგარეშე სახელოვნებო განათლების დაწესებულების მოსწავლეების მონაწილეობას - საქართველოს კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტროს 2017 წლის 19 სექტემბრის წერილი № 13/13-3882;

⁵⁶ 2016 წლის მონაცემებით ეროვნულ მუზეუმში ვიზიტით იმყოფებოდა და მონაწილეობა მიიღო სპეციალურ პროგრამებში 2000-ზე მეტმა მოზარდმა, მათ შორის 500-მდე შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირმა. გარდა ამისა, აღნიშნული საქმიანობის ფარგლებში განხორციელდა 9 პროგრამა სხვადასხვა მიმართულებით, რომელიც მოემსახურა 5589 ბავშვს. ცალკე უნდა გამოიყოს ნოდარ დუმბაძის სახელობის სახელმწიფო პროფესიული თეატრისა (მოემსახურა 71213 მოზარდს) და ქ. თბილისის გიორგი მიქელაძის სახელობის თოჯინების პროფესიული სახელმწიფო თეატრის (მოემსახურა 25000 მოზარდს) სცენაზე განხორციელებული საბავშვო სპექტაკლები - საქართველოს კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტროს 2017 წლის 19 სექტემბრის წერილი № 13/13-3882;

⁵⁷ საქართველოს სპორტისა და ახალგაზრდობის საქმეთა სამინისტროს 2017 წლის 02 ოქტომბრის წერილი № 06/2709;

პროექტი. ასევე, სსიპ „ბავშვთა და ახალგაზრდობის განვითარების ფონდის“ მიერ შეიქმნა და დაფინანსდა ადგილობრივი არასამთავრობო ორგანიზაციების მიერ წარმოდგენილი 39 პროექტი⁵⁸.

საქმიანობა სამოქალაქო განათლების და დამოუკიდებელი ცხოვრების ხელისშემწყობი პროგრამების განვითარება ბავშვებისათვის, მათ შორის შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე ბავშვებისათვის, რომელიც უნდა გამოიყენოს დამოუკიდებელი ცხოვრების ხელისშემწყობი კურიკულუმის განვითარებითა და დანერგვით, არ შესრულებულა მოწოდებულ ინფორმაციაზე დაყრდნობით⁵⁹.

შეჯამება

ბავშვთა განათლების უფლების დაცვის მიმართულებით არსებული გამოწვევები მეტ-ნაკლებად აისახა ადამიანის უფლებათა დაცვის 2016-2017 წლების სამთავრობო სამოქმედო გეგმაში. თუმცა, არ მომხდარა ზოგადსაგანმანათლებლო დანერგვების უსაფრთხო და სათანადო ფიზიკურ-ინფრასტრუქტურული გარემოსთან დაკავშირებული პრობლემის გათვალისწინება შესაბამისი საქმიანობების განხორციელების საშუალებით. გეგმით განსაზღვრული სამუშაოების შესრულების ანალიზი გვიჩვენებს, რომ უმეტეს შემთხვევაში არასრულად შესრულდა დასახული მიზნები. ასევე არაფორმალური განათლების ხელშემწყობის მიზნით განხორციელებული სამუშაოების შეფასება მხოლოდ სხვადასხვა პროგრამებით მოსარგებლე ბავშვების რაოდენობით, არ შეიძლება ჩაითვალოს აღნიშნული მიმართულებით სახელმწიფოს მიერ განხორციელებულ ეფექტურ ღონისძიებებად, ვინაიდან აღნიშნული პროგრამები არის ერთჯერადი ხასიათის და არ ეფუძნება სახელმწიფოს სტრატეგიულ ხედვას არაფორმალური განათლების განვითარების მიმართულებით. აღნიშნული პრობლემა ასევე ასახულია საქართველოს სახალხო დამცველის ანგარიშში, რომლის თანახმადაც არ კონტროლდება ბანაკებისა და ოლიმპიადების მიმდინარეობა. ასევე, ორგანიზატორებისთვის კანონმდებლობით არ არის გათვალისწინებული აკრედიტაციისა და შეთანხმების პროცედურები აქტივობების დაგეგმვამდე, არ ხდება მათი მონიტორინგი.

სკოლამდელი განათლების განვითარების მიმართულებით განხორციელებული სამუშაოების მიუხედავად კვლავ პრობლემურია კერძო სკოლამდელ

⁵⁸ აღნიშნული პროექტებიდან ერთ-ერთში „მოხალისეობის განვითარების პროგრამა - საქართველოს მოხალისე“ ჩაერთო 148 ბავშვი, ხოლო ბანაკების პროექტში ჩართული იყო 10 000-მდე ბავშვი. დანარჩენ პროექტებში ჩართული ბავშვების რაოდენობის შესახებ ინფორმაცია შესაბამისი უწყებების მიერ არ იქნა უზრუნველყოფილი - საქართველოს სპორტისა და ახალგაზრდობის საქმეთა სამინისტროს 2017 წლის 02 ოქტომბრის წერილი № 06/2709;

⁵⁹ საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს 2017 წლის 28 სექტემბრის წერილი № MES 01701171300;

დანესებულებებში ბავშვების უსაფრთხოებისა და ძალადობისგან დაცვის საკითხები. სკოლამდელ სააღმზრდელო დანესებულებებში არ მიმდინარეობს აღმზრდელ-პედაგოგების სისტემური გადამზადება, პრობლემურია დანესებულებების სათანადო ინფრასტრუქტურა და ბავშვების განვითარებისათვის საჭირო სასწავლო-სააღმზრდელო ინვენტარით უზრუნველყოფა. ზოგად განათლებასთან მიმართებით ასევე პრობლემურია კერძო სკოლებში ბავშვებზე განხორციელებული ძალადობის ფაქტების იდენტიფიცირება და საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს მხრიდან მათზე რეაგირების საკითხი. მნიშვნელოვანი პრობლემაა ასევე სკოლების ინფრასტრუქტურა, განათლების უფლების თანაბარი ხელმისაწვდომობა სოფლად და მაღალმთიან რეგიონებში. კვლავ საგანგაშოა განათლების მიღმა დარჩენილი ბავშვების რაოდენობა, რომელიც ძირითადად გამოწვეულია მძიმე სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობითა და ადრეული ქორწინებით. მდგომარეობა კიდევ უფრო მძიმდება, რადგან ზოგადსაგანმანათლებლო დანესებულებებში დასაქმებულ პირებს არა აქვთ სათანადო ინფორმაცია ბავშვის მიმართ განხორციელებული ძალადობის ფორმების შესახებ.

ბავშვთა მიმართ ძალადობის აღმოფხვრა

ბავშვთა მიმართ ძალადობის აღმოფხვრის მიზნით ადამიანის უფლებათა დაცვის 2016-2017 წლების სამთავრობო სამოქმედო გეგმით განისაზღვრა შემდეგი ამოცანები: ბავშვთა მიმართ ძალადობის იდენტიფიცირებისა და აღმოფხვრის მეთოდების საუკეთესო პრაქტიკების შესწავლა, არსებული მექანიზმების შეფასება და ახალი მექანიზმების დანერგვა (12.5.1.), ძალადობის შეტყობინებაზე რეაგირების მექანიზმის დახვეწა (12.5.2.), პროფესიულ ჯგუფების განათლება ბავშვთა უფლებების დაცვის საკითხებზე (12.5.3.) და ბავშვთა დაცვის მიმართვიანობის (რეფერირების) პროცედურებში ჩართული პროფესიონალების ტრენინგი ბავშვთა მიმართ ძალადობის ბიო-ფსიქოსოციალურ და იურიდიულ საკითხებზე (12.5.4.).

ამოცანისა და საქმიანობების რელევანტურობის შეფასება

ბავშვის მიმართ განხორციელებული ძალადობის საკითხთან მიმართებით მთავარ პრობლემებს გეგმის შემუშავებამდე წარმოადგენდა ბავშვის მიმართ ძალადობის ფაქტის იდენტიფიცირების სირთულე, ძალადობის მსხვერპლი არასრულწლოვანებისთვის დაცვისა და რეაბილიტაციის სისტემის პრაქტიკული

დანერგვის აუცილებლობა, სოციალური მომსახურების სფეროში მომუშავე პროფესიონალ ფსიქოლოგთა ნაკლებობა და შესაბამის სტრუქტურებს შორის არასაკმარისი თანამშრომლობა. გამონვევას წარმოადგენდა ასევე, სკოლებში ბუღინგის შემთხვევების იდენტიფიცირება, მისი პრევენცია და ბუღინგის მსხვერპლი ან სავარაუდო ბუღინგის განმახორციელებელი არასრულწლოვანის რეაბილიტაციის პრობლემები. ბავშვთა მიმართ სქესობრივი თავისუფლებისა და ხელშეუხებლობის წინააღმდეგ მიმართულ ქმედებებთან მიმართებით იკვეთებოდა პასუხისმგებელი პირების მიერ რეაგირების სისტემის პრაქტიკაში აქტიური ამოქმედების, დროული და ეფექტიანი გამოძიების, პასუხისმგებელი პირების გამოვლენის, შესაბამისი სისხლისსამართლებრივი დევნის დაწყებისა და დაზარალებულ არასრულწლოვანთა საპროცესო უფლებების დაცვის პრობლემები⁶⁰.

გეგმაში არსრულად მოხდა ბავშვთა მიმართ ძალადობის მიმართულებით ქვეყანაში არსებული ძირითადი გამონვევების ასახვა. კერძოდ, გეგმა არ შეეხო ბუღინგის გამოვლენისა და მასზე რეაგირების მექანიზმის შექმნის აუცილებლობის საკითხს, შესაბამისი პროფესიონალების რაოდენობის გაზრდას, რომელიც აუცილებელი წინაპირობაა ბავშვის მიმართ განხორციელებულ ძალადობაზე ეფექტური რეაგირების, ძალადობის მსხვერპლი ბავშვების რეაბილიტაციის კუთხით.

გეგმის შესრულების მდგომარეობა

ადამიანის უფლებათა დაცვის 2016-2017 წლების სამთავრობო სამოქმედო გეგმის მიზნად განისაზღვრა ბავშვთა მიმართ ძალადობის აღმოფხვრა, რომლის მიღწევის ერთ-ერთ ამოცანას წარმოადგენდა ბავშვთა მიმართ ძალადობის იდენტიფიცირებისა და აღმოფხვრის მეთოდების საუკეთესო პრაქტიკების შესწავლა, არსებული მექანიზმების შეფასება და ახალი მექანიზმების დანერგვა (ამოცანა 12.5.1.). ამოცანის შესრულება დაუკავშირდა შემდეგ საქმიანობებს: ბავშვთა მიმართ ძალადობის იდენტიფიცირების და პრევენციის მეთოდების შესახებ საჭიროებების კვლევის ჩატარება (საქმიანობა 12.5.1.1.), ბავშვთა ძალადობისგან დაცვის ერთიანი სტრატეგიის შემუშავება (საქმიანობა 12.5.1.2.), „სექსუალური ექსპლუატაციისა და სექსუალური ძალადობისაგან ბავშვთა დაცვის შესახებ“ ევროპის საბჭოს კონვენციის განხორციელების მიზნით დეტალური სამუშაო დოკუმენტის შემუშავება და დამტკიცება საქართველოს მთავრობის მიერ (საქმიანობა 12.5.1.3.), სექსუალური ძალადობის იდენტიფიცირებისა და

⁶⁰ საქართველოს სახალხო დამცველის საპარლამენტო ანგარიში საქართველოში ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის მდგომარეობის შესახებ, 2015 წელი, გვ. 641-646, <http://www.ombudsman.ge/uploads/other/3/3891.pdf>, ნანახია: 01.02.2018;

პრევენციის საუკეთესო პრაქტიკების შესწავლა საჭიროებების კვლევის ჩატარების გზით (საქმიანობა 12.5.1.4.), სექსუალური ძალადობის მსხვერპლი ბავშვების რეაბილიტაციის საპილოტე პროექტის განხორციელება, მონიტორინგის განხორციელების შედეგების განსაზღვრა (საქმიანობა 12.5.1.5.) და სოციალური მუშაკების გადამზადება ოჯახში ძალადობის, მათ შორის ბავშვის მიმართ ძალადობის საკითხებზე (საქმიანობა 12.5.1.6.).

აღნიშნული ამოცანის შესრულების შესახებ საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობის, სოციალური დაცვის სამინისტროს მიერ მონოდედული ინფორმაციის თანახმად, გეგმის მოქმედების ფარგლებში სოციალური მომსახურების სააგენტოს მეურვეობა-მზრუნველობისა და სოციალური პროგრამების დეპარტამენტში შეიქმნა ბავშვთა და ოჯახში ძალადობის ადმინისტრირების სამმართველო. 2016 წელს დამტკიცდა „ბავშვთა დაცვის მიმართვიანობის (რეფერირების) პროცედურები“, ასევე 2016 წელს სსიპ სოციალური მომსახურების სააგენტოს დირექტორის ბრძანებით დამტკიცდა „ბავშვთა დაცვის მიმართვიანობის (რეფერირების) პროცედურებში სოციალური მომსახურების სააგენტოს სამოქმედო ინსტრუქცია“. სამოქმედო გეგმის ფარგლებში ჩატარდა 16 ტრენინგი სოციალური მუშაკებისთვის, რომელიც შეეხებოდა ბავშვის მიმართ ძალადობის სხვადასხვა თემებს⁶¹.

ძალადობის შეტყობინებაზე რეაგირების მექანიზმის დახვეწა წარმოადგენდა სამოქმედო გეგმით განსაზღვრული ბავშვის მიმართ ძალადობის აღმოფხვრის მიზნის მიღწევის ერთ-ერთ ამოცანას (12.5.2.). მისი შესრულება გეგმის მიხედვით უნდა მომხდარიყო შემდეგ ინდიკატორებზე დაყრდნობით: ძალადობის შემთხვევებზე რეაგირების რაოდენობა (საქმიანობა 12.5.2.1.), რეფერირების პროცედურების განახლება და დამტკიცება საქართველოს მთავრობის მიერ (საქმიანობა 12.5.2.2.), ბავშვთა მიმართ ძალადობის გამოვლენა და შემდგომ რეაგირების თემაზე გადამზადებული პოლიციელების რაოდენობა (საქმიანობა 12.5.2.3.), სკოლების მიერ შემუშავებულ ბავშვთა დაცვის მიმართვიანობის შიდა პროცედურების მონიტორინგი და სათანადო რეაგირების მაჩვენებელი საქმიანობა (12.5.2.4.).

2016 წელს სოციალური მომსახურების სააგენტოს მიერ რეაგირება განხორციელდა 755 ძალადობის შემთხვევაზე, ხოლო 2017 წლის 8 თვის განმავლობაში 546 შემთხვევაზე. 2016 წელს დამტკიცდა „ბავშვთა დაცვის მიმართვიანობის (რეფერირების) პროცედურები“, ასევე 2016 წელს სსიპ სოციალური მომსახურების სააგენტოს დირექტორის ბრძანებით დამტკიცდა „ბავშვთა დაცვის მიმართვიანობის

⁶¹ საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს 2017 წლის 03 ოქტომბრის წერილი № 01/61915;

(რეფერირების) პროცედურებში სოციალური მომსახურების სააგენტოს სამოქმედო ინსტრუქცია⁶². საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს მიერ მოწოდებული ინფორმაციის თანახმად, შინაგან საქმეთა აკადემიის სასწავლო პროგრამაში ისწავლება საგანი „ოჯახში ძალადობა“, რომლის ფარგლებშიც იფარება ბავშვის მიმართ ძალადობის საკითხები. აღნიშნული კურსი 2016 წლის 1 იანვრიდან გაიარა 564-მა მსმენელმა⁶³.

ამოცანა 12.5.3. - სამოქმედო გეგმით ბავშვის ძალადობისგან დაცვის უზრუნველყოფის მიზნით განისაზღვრა პროფესიული ჯგუფების განათლება ბავშვის უფლებების დაცვის საკითხებზე, რომელიც უნდა გაზომილიყო ბავშვის უფლებების საკითხებზე დატრენინგებული პროფესიონალების რაოდენობით (საქმიანობა 12.5.3.1.). კერძოდ, უნდა მომხდარიყო მოსამართლეების, პროკურორების, პოლიციელების, გამომძიებლების, მასწავლებლების, ადვოკატების, სამედიცინო პერსონალის, სოციალური აგენტების, სკოლის ადმინისტრაციის, მანდატურისა და სხვათა გადამზადება.

მოწოდებული ინფორმაციის თანახმად, სამოქმედო გეგმის საანგარიშო პერიოდში არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების თემაზე გადამზადდა 169 მოსამართლე, ბავშვის უფლებების თემაზე - 22 მოსამართლე, ოჯახში ძალადობის თემაზე 9 მოსამართლე⁶⁴. 2016-2017 წლებში ადვოკატთა ასოციაციის სასწავლო ცენტრის მიერ ჩატარდა 20 ტრენინგი და მასში მონაწილეობა მიიღო სსიპ იურიდიული დახმარების სამსახურის 50-მა ადვოკატმა⁶⁵. საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს მიერ მოწოდებული ინფორმაციის თანახმად, შინაგან საქმეთა აკადემიის სასწავლო პროგრამაში ისწავლება საგანი „ოჯახში ძალადობა“, რომლის ფარგლებშიც იფარება ბავშვის მიმართ ძალადობის საკითხები. აღნიშნული კურსი 2016 წლის 1 იანვრიდან გაიარა 564-მა მსმენელმა⁶⁶.

გაეროს ბავშვთა ფონდის კონსულტანტებთან ერთად მომზადდა ოჯახში მცხოვრები ბავშვების დეკლარაციის ფორმა და დეკლარაციის შევსების ინსტრუქცია. ოჯახში მცხოვრები ბავშვების დეკლარაციის ფორმა და დეკლარაციის შევსების ინსტრუქცია „ოჯახის დეკლარაციის“ თანმდევნი დოკუმენტია, რომელიც სოციალური აგენტის

⁶² საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს 2017 წლის 03 ოქტომბრის წერილი № 01/61915;

⁶³ საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს 2017 წლის 16 ნოემბრის წერილი № MIA 61701771213;

⁶⁴ იუსტიციის უმაღლესი სკოლის 2017 წლის 28 სექტემბრის წერილი № 02/1629;

⁶⁵ სსიპ იურიდიული დახმარების სამსახურის 2017 წლის 04 ოქტომბრის წერილი № LA 61700019124;

⁶⁶ საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს 2017 წლის 16 ნოემბრის წერილი № MIA 61701771213;

მიერ ივსება მხოლოდ ისეთ ოჯახებში, სადაც 0-18 წლამდე ბავშვები ცხოვრობენ⁶⁷. 2016 წლის განმავლობაში ბავშვთა უფლებათა დაცვის საკითხებზე გადამზადდა 215 მანდატური⁶⁸.

ამოცანა 12.5.4. - ადამიანის უფლებათა დაცვის 2016-2017 წლების სამთავრობო სამოქმედო გეგმის თანახმად, ქვეყანაში ბავშვის ძალადობისგან დაცვის მიზნით უნდა განხორციელდეს ბავშვთა დაცვის მიმართვიანობის (რეფერირების) პროცედურებში ჩართული პროფესიონალების ტრენინგი ბავშვთა მიმართ ძალადობის ბიო-ფსიქოსოციალურ და იურიდიულ საკითხებზე (საქმიანობა 12.5.4.1.). მოწოდებული ინფორმაციის თანახმად გეგმის მოქმედების მანძილზე გადამზადდა 291 ადამიანი, ჩატარდა 16 ტრენინგი⁶⁹.

შეჯამება

გეგმაში მოხდა თითქმის ყველა იმ საკითხის ასახვა, რომელიც მთავარ დაბრკოლებას წარმოადგენდა ქვეყანაში ბავშვის ძალადობისგან დაცვის მიმართულებით. ორი მნიშვნელოვანი პრობლემა, რომელიც სამოქმედო გეგმის მიღმა დარჩა იყო ზოგადსაგანმანათლებლო დაწესებულებებში ბუღინგის შემთხვევებზე ეფექტური რეაგირების მექანიზმის შექმნა, სოციალური მომსახურების სააგენტოში ფსიქოლოგის კადრის რაოდენობის ზრდა და ძალადობის მსხვერპლი ბავშვებისათვის რეაბილიტაციის სერვისების შექმნის საკითხი.

გეგმით განსაზღვრული საუკეთესო პრაქტიკების შესწავლა და კვლევების ჩატარება არცერთ საქმიანობასთან მიმართებით არ განხორციელებულა, ასევე არ მომხდარა გეგმით განსაზღვრული სპეციალური კურიკულუმების შემუშავება, რაც კიდევ ერთხელ მიუთითებს ბავშვის მიმართ ძალადობის აღმოფხვრის მიმართულებით სახელმწიფოს ხედვის არასისტემურ ხასიათს.

ბავშვის მიმართ ძალადობის აღმოფხვრის მიზნით გეგმით განსაზღვრული და განხორციელებული სამუშაოების მიუხედავად, კვლავ პრობლემურია ძალადობის პრევენცია, შემთხვევების დროული გამოვლენა და დაცვისა და დახმარების ღონისძიებების ეფექტიანი განხორციელება. განსაკუთრებით მწვავედ ხასიათდება

⁶⁷ დოკუმენტის პრაქტიკაში დანერგვის მიზნით სსიპ სოციალური მომსახურების სააგენტოს სოციალური აგენტების, სოციალური მუშაკებისა და სხვა უფლებამოსილი პირებისათვის ჩატარდა ტრენინგი. კერძოდ, გადამზადდა 449 თანამშრომელი - საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს 2017 წლის 03 ოქტომბრის წერილი № 01/61915;

⁶⁸ საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს 2017 წლის 28 სექტემბრის წერილი № MES 01701171300;

⁶⁹ საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს 2017 წლის 03 ოქტომბრის წერილი № 01/61915;

ბავშვის მიმართ ოჯახში ძალადობა, რაც უკავშირდება ბავშვის მიმართ უგულბელოფისა და ძალადობის სხვა ფორმების გამოვლენას და განმეორებითი ძალადობისგან დასაცავად დროულ რეაგირებას. ერთ-ერთ მთავარ გამოწვევად კვლავ რჩება ძალადობის მსხვერპლი ბავშვების რეაბილიტაციის სერვისების არარსებობა. კვლავ მაღალი ბავშვთა სქესობრივი თავისუფლების წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულების მაჩვენებელი და სკოლებში ბავშვების მიმართ განხორციელებული ძალადობის შემთხვევები⁷⁰.

ბავშვზე ორიენტირებული მართლმსაჯულების სისტემის განვითარება

ბავშვზე ორიენტირებული მართლმსაჯულების სისტემის განვითარების მიზნით ადამიანის უფლებათა დაცვის 2016-2017 წლების სამთავრობო სამოქმედო გეგმით განისაზღვრა შემდეგი ამოცანები: არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის მოთხოვნების იმპლემენტაცია (12.6.1.), მართლმსაჯულების ლიბერალური პრინციპების გაძლიერება (12.6.2.) და არასრულწლოვანთა მიმართ და არასრულწლოვანების მიერ ჩადენილი დანაშაულების/სამართალდარღვევების სტატისტიკის წარმოება (12.6.3.).

ამოცანისა და საქმიანობების რელევანტურობის შეფასება

ბავშვზე ორიენტირებული მართლმსაჯულების სისტემის განვითარების კუთხით მნიშვნელოვანი იყო საქართველოში „არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის“ მიღება. აღნიშნული პოზიტიური ნაბიჯის მიუხედავად, გეგმის შექმნის დროისთვის არსებობდა გამოწვევები, რომლებიც დაკავშირებული იყო არასრულწლოვან ბრალდებულ/მსჯავრდებულთა განათლების ხელმისაწვდომობასთან, სეზონის შესაბამისი ტანსაცმლისა და ჰიგიენური საშუალებების არასაკმარის რაოდენობასთან. ერთ-ერთი მთავარი გამოწვევა ასევე წარმოადგენდა ბრალდებული არასრულწლოვანების განთავსება ზრდასრულთა დაწესებულებაში, სადაც არ არის არასრულწლოვან პატიმართა რეაბილიტაციისათვის შესაფერისი გარემო. პრობლემას წარმოადგენდა

⁷⁰ საქართველოს სახალხო დამცველის საპარლამენტო ანგარიში საქართველოში ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის მდგომარეობის შესახებ, 2016 წელი, გვ. 568-576, <http://www.ombudsman.ge/uploads/other/4/4494.pdf>, ნანახია: 28.01.2018;

არასრულწლოვანი პატიმრების ინფორმირებულობის ნაკლებობა მათი უფლებებისა და მოვალეობების შესახებ მათთვის გასაგები ფორმით⁷¹.

გეგმის შესრულების მდგომარეობა

ადამიანის უფლებათა დაცვის 2016-2017 წლების სამოქმედო გეგმით ქვეყანაში ბავშვის უფლებების დაცვის ერთ-ერთ მიმართულებად განისაზღვრა ბავშვზე ორიენტირებული მართლმსაჯულების სისტემის განვითარება, რომლის მიღწევის ერთ-ერთ ამოცანას წარმოადგენდა არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის მოთხოვნების იმპლემენტაცია (12.6.1.). აღნიშნული ამოცანის შესრულება დაუკავშირდა შესაბამისი პროფესიონალების გადამზადებას, სპეციალიზაციასა (საქმიანობა 12.6.1.1.; საქმიანობა 12.6.1.2.) და ბავშვზე ორიენტირებული გარემოს შექმნას (საქმიანობა 12.6.1.3.).

მოწოდებული ინფორმაციის თანახმად, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების თემებზე სპეციალური სწავლება გაიარა 45-მა პირმა, მათ შორის იყვნენ პროკურატურის სისტემის სხვადასხვა ტერიტორიული ორგანოების მაღალი და საშუალო რგოლის მენეჯერები, პროკურორები და პროკურატურის გამომძიებლები. არასრულწლოვანთა ონლაინ სექსუალური ექსპლუატაციისა და კომპიუტერული დანაშაულის თემებზე 2016 წელს განხორციელდა ერთობლივი ტრენინგი, სადაც ჩართული იყო არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაზე სპეციალიზებული 20 პროკურორი. 59-მა პროკურორმა გაიარა გადამზადება შებლდული შესაძლებლობის მქონე დაზარალებულ და მონმე ბავშვებთან მუშაობის სპეციფიკაზე⁷². 2016-2017 წლებში ადვოკატთა ასოციაციის სასწავლო ცენტრის მიერ ჩატარდა 20 ტრენინგი და მასში მონაწილეობა მიიღო სსიპ იურიდიული დახმარების სამსახურის 50-მა ადვოკატმა⁷³.

საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროდან მიღებული პასუხის თანახმად, 2017 წლის იანვარ-თებერვალში მოხდა სოციალური მუშაკების, იურისტებისა და სააგენტოს თანამშრომლების გადამზადება საპროცესო წარმომადგენლობის განევის საკითხში⁷⁴. ასევე, აღნიშნული აქტივობის ფარგლებში შინაგან საქმეთა აკადემიაში არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების პროცესის

⁷¹ საქართველოს სახალხო დამცველის საპარლამენტო ანგარიში საქართველოში ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის მდგომარეობის შესახებ, 2015 წელი, გვ. 120-125, <http://www.ombudsman.ge/uploads/other/3/3891.pdf>, ნანახია: 01.02.2018;

⁷² საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს საქართველოს მთავარი პროკურატურის 2017 წლის 09 ოქტომბრის წერილი № 13/65276;

⁷³ სსიპ იურიდიული დახმარების სამსახურის 2017 წლის 04 ოქტომბრის წერილი № LA 61700019124;

⁷⁴ საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს 2017 წლის 03 ოქტომბრის წერილი № 01/61915;

განმახორციელებელ სპეციალიზებულ პოლიციელთა და გამომძიებელთა მომზადების პროგრამა გაიარა 491-მა მსმენელმა, ხოლო 2017 წლის აგვისტოს მდგომარეობით 294-მა⁷⁵.

მეორე საქმიანობა, რომელიც არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის მოთხოვნების იმპლემენტაციის მიზნით უნდა განხორციელებულიყო იყო არასრულწლოვანთა მოპყრობის სამართლებრივ და ფსიქოლოგიურ თავისებურებებზე ტრენინგ მოდულის მომზადება და პროფესიონალების გადამზადება. მოწოდებული ინფორმაციის თანახმად, არ მომხდარა ტრენინგ მოდულის შემუშავება. რაც შეეხება პროფესიონალების გადამზადებას, 2015 წელს სპეციალიზაციის კურსი გაიარა 188 პირმა, მათ შორის იყვნენ მაღალი და საშუალო რგოლის მენეჯერები, პროკურორები და სისტემის გამომძიებლები. 2016-2017 წლებში გადამზადდა 69 პირი⁷⁶.

იქედან გამომდინარე, რომ სამოქმედო გეგმა არ ითვალისწინებდა კონკრეტული რაოდენობრივ მაჩვენებლებს, რომლითაც შესაძლებელი იქნებოდა პროფესიონალების გადამზადების მიმართულებით განხორციელებული სამუშაოების შესრულების მოცულობის განსაზღვრა, აღნიშნული ამოცანა შესრულებულად შეიძლება მივიჩნიოთ.

ამოცანის „არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის მოთხოვნების იმპლემენტაციის“ მესამე საქმიანობის „ბავშვზე ორიენტირებული გარემოს შექმნა“ ფარგლებში 2016-2017 წლებში გაეროს ბავშვთა ფონდის მიერ მონვეული ექსპერტის მიერ მოხდა პროკურატურის რამდენიმე ოფისის დათვალიერება და შეფასება. ექსპერტის მიერ მოწოდებული რეკომენდაციებზე დაყრდნობით შეიქმნა სამუშაო ჯგუფი, რომელიც მუშაობს ბავშვზე ორიენტირებული გარემოს შექმნის კონცეფციაზე⁷⁷.

ამოცანა 12.6.2. - ბავშვზე ორიენტირებული მართლმსაჯულების სისტემის განვითარების მიზნით სამოქმედო გეგმის მიხედვით უნდა მომხდარიყო მართლმსაჯულების ლიბერალური პრინციპების გაძლიერება. თუმცა, მოცემული ამოცანის შესახებ არ მოხდა შესაბამისი უწყების მიერ ინფორმაციის მოწოდება⁷⁸.

⁷⁵ საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს 2017 წლის 16 ნოემბრის წერილი № MIA 61701771213;

⁷⁶ საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს საქართველოს მთავარი პროკურატურის 2017 წლის 09 ოქტომბრის წერილი № 13/65276;

⁷⁷ საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს საქართველოს მთავარი პროკურატურის 2017 წლის 09 ოქტომბრის წერილი № 13/65276;

⁷⁸ საქართველოს სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის სამინისტროს 2017 წლის 09 ოქტომბრის წერილი № MOC 41700789658;

ასევე, არ მომხდარა ინფორმაციის მონოდება, რა სახის კვლევითი საქმიანობა განხორციელდა საქმიანობა 12.6.3.2. - ის ფარგლებში, რომელიც უნდა შესრულებულიყო არასრულწლოვანთა მიმართ და არასრულწლოვანთა მიერ ჩადენილი დანაშაულების/სამართალდარღვევების სტატისტიკის წარმოების შესასრულებლად⁷⁹. საქართველოს პროკურატურის მიერ, ასევე, არ მომხდარა ინფორმაციის მონოდება როგორც მოხდა არასრულწლოვანთა მიერ ჩადენილი და არასრულწლოვანების მიმართ ჩადენილი დანაშაულების სტატისტიკის წარმოების გაუმჯობესება⁸⁰. სტატისტიკის გაუმჯობესებასთან დაკავშირებით შინაგან საქმეთა სამინისტროს მიერ მონოდებული ინფორმაციის თანახმად, შინაგან საქმეთა სამინისტროს საინფორმაციო-ანალიტიკურ დეპარტამენტში არასრულწლოვანთა მიმართ ჩადენილ სისხლის სამართლის დანაშაულებთან დაკავშირებით სტატისტიკური მონაცემების დამუშავება წარმოებს სისხლის სამართლის კოდექსის მუხლების/ნაწილების (ქვეპუნქტების) მიხედვით, რომლებიც მაკვალიფიცირებელ ნიშნად ითვალისწინებს არასრულწლოვანთა მიმართ ჩადენილ დანაშაულს. ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევებთან დაკავშირებით სტატისტიკური მონაცემების დამუშავება წარმოებს ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა კოდექსის მუხლების/ნაწილების მიხედვით⁸¹.

შეჯამება

ადამიანის უფლებათა დაცვის 2016-2017 წლების სამთავრობო სამოქმედო გეგმაში არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემის გაუმჯობესება ძირითადად დაუკავშირდა საკანონმდებლო და ინსტიტუციური მექანიზმების შექმნასა და გაუმჯობესების საკითხებს, რომლებიც განსაკუთრებით აქტუალური იყო „არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის“ მიღების პარალელურად. თუმცა, მასში ფაქტობრივად არ მომხდარა იმ ძირითადი გამოწვევების ასახვა, რომელიც საქართველოს სახალხო დამცველის ანგარიშში იყო ასახული და ეყრდნობოდა პრევენციის ეროვნული მექანიზმის ფარგლებში ჩატარებული მონიტორინგის შედეგებს.

გეგმაში ასახული საქმიანობების შესახებ პასუხისმგებელი უწყებებიდან მიღებული ინფორმაციის თანახმად, ყველა დასახული მიზანი სრულად არ შესრულებულა.

⁷⁹ საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს საქართველოს მთავარი პროკურატურის 2017 წლის 09 ოქტომბრის წერილი № 13/65276;

⁸⁰ საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს საქართველოს მთავარი პროკურატურის 2017 წლის 09 ოქტომბრის წერილი № 13/65276;

⁸¹ საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს 2017 წლის 16 ნოემბრის წერილი № MIA 61701771213;

გარკვეულ შემთხვევებში საერთოდ არ მოხდა ინფორმაციის მონოდება, რაც შეუძლებელს ხდის სამუშაოების შესრულების ხარისხის შეფასებას. განხორციელებული სამუშაოების მიუხედავად კვლავ აქტუალურია ბრალდებულ არასრულწლოვანთა განთავსება ზრდასრულების დაწესებულებებში⁸². კვლავ პრობლემურია სარეაბილიტაციო სერვისების არასაკმარისი რაოდენობა, განსაკუთრებით ეს ეხება ანტისოციალური ქცევის პრევენციისკენ მიმართულ პროგრამებს⁸³.

არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების საკანონმდებლო და ინსტიტუციური გარანტიების შექმნის კუთხით პრობლემურია ხარისხის კონტროლის ეფექტური სისტემის არსებობა⁸⁴.

რეკომენდაციები

საქართველოში ბავშვთა უფლებების დაცვის მიზნით, ადამიანის უფლებათა სამოქმედო გეგმაზე მომუშავე ჯგუფმა გაითვალისწინოს:

- **განსაზღვროს სამუშაოები, რომელიც მიმართული იქნება თბილისის ჩვილ ბავშვთა და კოჯრის შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე ბავშვთა სახლებში მცხოვრები ბავშვების ოჯახურ გარემოსთან მიახლოებულ სერვისებში ჩართვისკენ;**
- **შემუშავდეს სამოქმედო გეგმა, რომელიც განსაზღვრავს მართლმადიდებელი ეკლესიის საპატრიარქოსთან და მუსლიმური კონფესიის დაქვემდებარებაში მცხოვრები ბავშვების დეინსტრუქციონალიზაციის დეტალურ სტრატეგიას;**
- **გაუმჯობესდეს ზედამხედველობის მექანიზმი მინდობით აღზრდის ქვეპროგრამაში ჩართული ბავშვების უფლებების დაცვის მიზნით, ხელი შეეწყოს ბავშვების ბიოლოგიურ მშობლებთან რეგულარულ**

⁸² საქართველოს სახალხო დამცველის საპარლამენტო ანგარიში საქართველოში ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის მდგომარეობის შესახებ, 2016 წელი, გვ. 26, <http://www.ombudsman.ge/uploads/other/4/4494.pdf>, ნანახია: 28.01.2018;

⁸³ საქართველოს სახალხო დამცველის საპარლამენტო ანგარიში საქართველოში ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის მდგომარეობის შესახებ, 2016 წელი, გვ. 115, <http://www.ombudsman.ge/uploads/other/4/4494.pdf>, ნანახია: 28.01.2018;

⁸⁴ საქართველოს სახალხო დამცველის სპეციალური ანგარიში „არასრულწლოვანი ბრალდებულის უფლებები სისხლის სამართლის პროცესში“, 2016 წელი, გვ. 7, <http://www.ombudsman.ge/uploads/other/4/4089.pdf>, ნანახია: 05.02.2018;

- ურთიერთობას და განისაზღვროს მინდობით აღმზრდელი ოჯახების უწყვეტი გადამზადება ბავშვის უფლებებისა და საჭიროებების შესახებ;
- ჩატარდეს საჭიროებების კვლევა, რომელიც გამოავლენს ბავშვებსა და ახალგაზრდებში ჯანსაღი ცხოვრების წესის მიმართულებით არსებულ ძირითად გამოწვევებს;
 - ჩატარდეს საჭიროების კვლევა, რომელიც გამოავლენს კრიზისულ მდგომარეობაში მყოფი ბავშვიანი ოჯახების საჭიროებებს, რომელსაც დაეფუძნება ოჯახების გაძლიერებისკენ მიმართული ღონისძიებები;
 - განსაზღვროს დედათა და ბავშვთა თავშესაფრით უზრუნველყოფის ქვეპროგრამაში ჩართული დედების პროფესიული განვითარებისა და დასაქმებაზე მიმართული ღონისძიებები;
 - გაფართოვდეს მიუსაფარ ბავშვთა თავშესაფრით უზრუნველყოფის ქვეპროგრამის გეოგრაფიული არეალი, გაძლიერდეს პრევენციული და სარეაბილიტაციო მომსახურებები;
 - განისაზღვროს სახელმწიფოს სტრატეგია სახელმწიფო მზრუნველობაში მყოფი ბავშვების დამოუკიდებელი ცხოვრებისათვის მოსამზადებლად;
 - ჩატარდეს კვლევა, რომელიც გამოავლენს ბავშვთა სიკვდილიანობის, არასაკმარისი კვებისა და სიღარიბით გამოწვეული დაავადებების მიზეზებს, რომელსაც დაეფუძნება ბავშვთა სიკვდილიანობის შესამცირებლად დაგეგმილი ღონისძიებები;
 - გაიზარდოს სამედიცინო მომსახურებების გეოგრაფიული მისაწვდომობა და უზრუნველყოფილი იყოს ბავშვებისათვის ხარისხიანი და დროული მომსახურების მიწოდება;
 - შეიქმნას კონკრეტული სამოქმედო გეგმა სკოლამდელი დანესებულებებისა და სკოლების ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესების მიზნით, სადაც ასევე გათვალისწინებული იქნება უნივერსალური დიზაინის პრინციპები;
 - ჩატარდეს საჭიროებების კვლევა, რომელიც გამოავლენს არაფორმალური განათლების მიღების ძირითად ტენდენციებს, რომელსაც დაეფუძნება არაფორმალური განათლების მიმართულებით არსებული პროგრამების შემუშავების პროცესი;
 - შეიქმნას ძალადობის მსხვერპლი ბავშვების რეაბილიტაციის სერვისები. ასევე უზრუნველყოფილი იყოს ძალადობის ირიბი მსხვერპლი ბავშვების დროული და სათანადო ფსიქოლოგიური მხარდაჭერა;
 - შესაბამისი ადამიანური და მატერიალური რესურსებით გაძლიერდეს სოციალური მომსახურების სააგენტო, მათ შორის გაიზარდოს ფსიქოლოგების რაოდენობა მთელი ქვეყნის მასშტაბით;

**შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა
უფლებები**

შესავალი	45
შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების თავის ზოგადი შეფასება	46
შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების თავით განსაზღვრული ამოცანების შეფასება	50
შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების დაცვის მიზნით, სამართლებრივი ბაზის შესაბამისობაში მოყვანა საერთაშორისო სტანდარტებთან	50
ინსტიტუციური მექანიზმების შექმნა და ამოქმედება	53
შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა სამართლებრივი დაცვის გარანტიების უზრუნველყოფა	57
შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების დაცვა გონივრული მისადაგების პრინციპის საფუძველზე მათი საჭიროებების გათვალისწინებით	60
პოლიტიკურ და საზოგადოებრივ ცხოვრებაში მონაწილეობის ხელშეწყობა	62
საზოგადოებრივი დანიშნულების ობიექტებისა და სატრანსპორტო საშუალებების ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფა შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთათვის	68
ჯანმრთელობის დაცვის თანაბარი გარემოს უზრუნველყოფა	71
შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე ბავშვთა აბილიტაცია და რეაბილიტაცია და განვითარებაზე ორიენტირებული პროგრამების გაფართოება ქვეყნის მასშტაბით	73
ინდივიდუალური მობილობის ხელშეწყობა	75
დამოუკიდებელი ცხოვრების ხელშეწყობა	76
შრომა და დასაქმება	81
განათლების ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფა	88
პროფესიული განათლება	92
მონაწილეობა კულტურულ, რეკრეაციულ და გასართობ ღონისძიებებში	99
რეკომენდაციები	102

შესავალი

შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებრივი მდგომარეობის დაცვა, ამ სფეროში არსებული ფუნდამენტური გამოწვევების გათვალისწინებით, განსაკუთრებულად დიდ სირთულეს წარმოადგენს ქვეყნისათვის, რაც ასევე გულისხმობს სახელმწიფოს მხრიდან არსებითი და მნიშვნელოვანი ძალისხმევის გაწევას საჭიროებას. სამთავრობო სამოქმედო გეგმის მე-19 თავის (შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებები) მონიტორინგი ავლენს, რომ ადამიანის უფლებათა დაცვის 2016-2017 წლების სამთავრობო სამოქმედო გეგმის მონიტორინგის შედეგებმა აჩვენა, რომ სამთავრობო სამოქმედო გეგმა გარკვეულ შემთხვევებში ამოცანების დონეზე პასუხობს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების დაცვის მიმართულებით არსებულ მწვავე გამოწვევებს, თუმცა, ამავედროულად ის არ მოიცავს არაერთ ფუნდამენტურ უფლებასა და სისტემურ პრობლემას, რომლის წინაშეც დღემდე დგანან შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირები. ამასთან, გეგმით გათვალისწინებული ამოცანების მისაღწევად გათვალისწინებული საქმიანობები ცალკეულ შემთხვევებში წარმოადგენს რელევანტურ ნაბიჯებს გეგმის მისაღწევად, თუმცა, არაერთ შემთხვევაში საქმიანობები საკმაოდ ვიწროდ და შეზღუდულადაა მოცემული, რაც მათი სრულფასოვნად შესრულების შემთხვევაშიც კი იმთავითვე გამორიცხავს არსებითი გარდაქმნის მიღწევას უფლებების თანაბრად სარგებლობის მიმართულებით. მაგალითად, გეგმაში გათვალისწინებული შშმ პირთა პოლიტიკურ და საზოგადოებრივ ცხოვრებაზე ხელმისაწვდომობა ძირითადად ცენტრალური საარჩევნო კომისიის ვალდებულებად არის მოაზრებული, ასევე, შშმ პირთა დამოუკიდებელი ცხოვრების უზრუნველყოფისათვის სათემო ორგანიზაციების ქვეპროგრამის გეოგრაფიული არეალის გაზრდას საკმარის ღონისძიებად მიიჩნევენ.

სამოქმედო გეგმის აღსრულების მდგომარეობა კი აჩვენებს, რომ მისით გათვალისწინებული ცალკეული ფუნდამენტური ამოცანები/საქმიანობები, როგორცაა გაეროს კონვენციის ამოქმედებისათვის შესაბამისი ინსტიტუციური ჩარჩოს შექმნა, ფუნდამენტური საკანონმდებლო აქტების რევიზიასთან დაკავშირებული საქმიანობები და შეფასების სოციალური მოდელის მომზადება/პილოტირება არ შესრულებულა. ამასთან, ცალკეულ მიმართულებებში როგორცაა, დასაქმების პოლიტიკა, პროფესიული განათლების დანერგვა, დამოუკიდებელი ცხოვრების ხელშეწყობა, სკოლამდელი განათლების ინსტიტუციური ჩარჩოს შექმნა, პოლიტიკურ და კულტურულ ცხოვრებაში

მონაწილეობის გაზრდა ფიქსირდება გარკვეული პროგრესი, თუმცა, ცალკეულ შემთხვევაში არასაკმარისი - მითითებული საქმიანობების შესრულებულად მიჩნევისათვის. ამასთან, გეგმის შესრულების მდგომარეობის მონიტორინგისას ცხადი ხდება, რომ სახელმწიფოს მხრიდან შესაბამისი ინსტრუმენტების არარსებობიდან გამომდინარე შეუძლებელია განხორციელებული აქტივობების ზუსტი ზეგავლენის შეფასება უფლებრივი მდგომარეობის არაერთ სფეროზე, თუმცა, 2017 წლისათვის, კერძოდ, გეგმის დასრულების დროისათვის არსებული ზოგადი მაჩვენებლები ადასტურებს რომ არაერთი ფუნდამენტური გამონვევა კვლავ სახეზეა და ისევ დაბალი რჩება შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა მონაწილეობა შრომის ბაზარზე, ზოგადი და პროფესიული განათლების სისტემაში, სოციალურ თუ პოლიტიკურ ცხოვრებაში.

შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების თავის ზოგადი შეფასება

შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებრივი მდგომარეობის დაცვა, ამ სფეროში არსებული ფუნდამენტური გამონვევების გათვალისწინებით, განსაკუთრებულად დიდ სირთულეს წარმოადგენს ქვეყნისათვის. საქართველომ გაეროს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების დაცვის კონვენციის რატიფიცირებით გამოხატა მზადყოფნა ქვეყნის პოლიტიკა და პრაქტიკა დააფუძნოს დასახელებულ დოკუმენტს, რაც შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების დაცვის სტანდარტის დამდგენი მთავარი საერთაშორისო აქტია და გულისხმობს სახელმწიფოს ვალდებულებას შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთათვის უზრუნველყოს ადამიანის უფლებებსა და თავისუფლებებზე თანაბარი წვდომის შესაძლებლობა. ამდენად, სამთავრობო სამოქმედო გეგმის სტრუქტურა, მისი ამოცანები და მათ მისაღწევად განხორციელებული საქმიანობები სწორედ კონვენციის მიერ დადგენილის სტანდარტების შუქზე შეფასდა.⁸⁵

მონიტორინგი ავლენს, რომ სამთავრობო სამოქმედო გეგმაში შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების დაცვის მიზნით ასახული ვალდებულებები სრულყოფილად ვერ პასუხობს ქვეყანაში იმ დროისათვის

⁸⁵ დათქმა: სამთავრობო სამოქმედო გეგმის შესრულების საბოლოო ანგარიშის არარსებობიდან გამომდინარე, წინამდებარე ანგარიშში სახელმწიფოს მხრიდან მიღებული ინფორმაციის ანალიზისას უმეტესად ეფუძნება პასუხისმგებელი უწყებების მხრიდან მოწოდებულ საჯარო ინფორმაციას ანგარიშის შესრულების თაობაზე, რაც ასახავს მონაცემებს 2017 წლის ივლისის მდგომარეობით;

არსებულ გამოწვევებს, რომელთა საპასუხოდ სახელმწიფოს უმეტესად არ გააჩნდა კონვენციის სტანდარტებთან ჰარმონიზებული საკანონმდებლო ბაზა, კონვენციის იმპლემენტაციასა და კოორდინაციაზე პასუხისმგებელი ინსტიტუციური ჩარჩო, შებენიანი შესაძლებლობის მქონე პირთა სრულფასოვანი სტატისტიკა, შებენიანი შესაძლებლობის შეფასების ინდივიდუალურ საჭიროებებზე დაფუძნებული სოციალური მოდელი და კვლევასა და თანმიმდევრულ ხედვებზე დაფუძნებული სახელმწიფო პოლიტიკა. შედეგად, შებენიანი შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების რეალიზების კუთხით არსებით გამოწვევას წარმოადგენდა მასობრივად არაადაპტირებული ფიზიკური და საინფორმაციო სივრცე, მათ შორის საჯარო და კერძო ინფრასტრუქტურა, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის არასაკმარისი მექანიზმები, დიდი ზომის ფსიქიატრიული და სადღეღამისო სამზრუნველო ინსტიტუციების არსებობა და სათემო სერვისების სიმწირე, განათლების, შრომის, დასაქმების და საზოგადოებრივ თუ პოლიტიკურ ცხოვრებაში მონაწილეობისათვის არასაკმარისი მექანიზმები, რაც საბოლოო ჯამში ვერ უზრუნველყოფს შებენიანი შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების სათანადო რეალიზებას და ამ ჯგუფს კვლავ ცხოვრების არაერთ სფეროში მონაწილეობის გარეშე ტოვებს.⁸⁶

ადამიანის უფლებათა დაცვის 2016-2017 წლების სამთავრობო სამოქმედო გეგმის მე-19 თავი (შებენიანი შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებები) ცალკეული მიმართულებებით ასახავს შებენიანი შესაძლებლობის მქონე პირთა არსებით გამოწვევებს, თუმცა ხშირ შემთხვევაში ამოცანების შესრულებისათვის გეგმა სრულყოფილად არ ითვალისწინებს შესაბამის საქმიანობებს. ამას გარდა, პრობლემურია გეგმის მიღმა დარჩენილი ისეთი უფლებრივი მიმართულებები, როგორცაა: ფსიქიკური ჯანმრთელობის გაუმჯობესების მიზნით სახელმწიფოს ვალდებულებები, შებენიანი შესაძლებლობის მქონე პირთა სტატისტიკისა და ინფორმაციის დამუშავება, პიროვნების თავისუფლებისა და უსაფრთხოების, წამების ან სასტიკი, არაჰუმანური, დამამცირებელი მოპყრობისა, ექსპლუატაციის, ძალადობისა და შეურაცხყოფისაგან თავისუფლება, პიროვნების ხელშეუხებლობის დაცვა, მართლმსაჯულებაზე ხელმისაწვდომობა, გადაადგილების თავისუფლება, აზრისა და რწმენის გამოხატვის თავისუფლება, ინფორმაციაზე მისაწვდომობა, პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობა, საცხოვრებლისა და ოჯახის პატივისცემა, ცხოვრების ადეკვატური სტანდარტი და სოციალური დაცვის გაუმჯობესებისათვის შესაბამის ღონისძიებების გატარების ვალდებულებები.

⁸⁶ საქართველოს სახალხო დამცველის ანგარიში საქართველოში ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა მდგომარეობის შესახებ, 2015 წელი, გვ. 725-727

ცალკეულ შემთხვევებში გეგმაში ასახული უფლების რეალიზაციისათვის განსაზღვრული საქმიანობები ხშირად არ არის ამომწურავი და არ მოიცავს უფლების არსებით კომპონენტებს, მათ შორის, უმეტესად არ არის ასახული შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა და მათი ოჯახების გაძლიერების, ინფორმირებულობისა და გენდერული თანასწორობის საკითხები. ამასთან, ხშირია გათვალისწინებული საქმიანობების რელევანტურობის პრობლემა გეგმაში მითითებულ ამოცანასთან მიმართებით. ასევე, მე-19 თავით განსაზღვრული საქმიანობების გაზომვისათვის მითითებული ინდიკატორები უმეტეს შემთხვევაში არ წარმოადგენს დასახელებული საქმიანობის გაზომვის რელევანტურ ინდიკატორებს, განსაკუთრებით კი არსებული ინდიკატორები ხშირად შეუძლებელს ხდის განხორციელებული საქმიანობების შედეგებისა და ადამიანის უფლებათა მდგომარეობაზე მათი ზეგავლენის გაზომვის შესაძლებლობას. დამატებით პრობლემურია საქმიანობებთან მიმართებით აუცილებელი საბიუჯეტო რესურსის მიუთითებლობის საკითხი (გამონაკლისია რამდენიმე შემთხვევა).

ამასთან, მნიშვნელოვანია, რომ გეგმის შექმნამდე ქვეყანაში მოქმედებდა შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა თანაბარი შესაძლებლობის უზრუნველყოფის 2014-2016 წლების სამთავრობო სამოქმედო გეგმა, რომელიც გაცილებით დეტალურად ითვალისწინებდა კონვენციის დანერგვისათვის საჭირო საქმიანობებსა და ამოცანებს, რომელიც ცალკეულ შემთხვევებში ემთხვევა სამთავრობო სამოქმედო გეგმით მოცემულ ამოცანებსა და საქმიანობებს. თუმცა, საქართველოს მთავრობის მიერ მონოღებული ინფორმაციით სახელმწიფოს არ მოუზადებია გეგმის შესრულების ანგარიში.⁸⁷ გეგმის შესრულების თაობაზე გამოთხოვილი ინფორმაციის ანალიზი აჩვენებს, რომ გეგმის შესრულების მიზნით სახელმწიფოს მხრიდან განეული ძალისხმევა ფორმალური ხასიათის იყო და პოლიტიკის დაგეგმვა მიზნად არ ისახავდა გეგმით გათვალისწინებული ვალდებულებების შესრულებას. რაც იმეორებს მანამდე არსებული სპეციალური სამოქმედო გეგმების მიმართ მთავრობის ფორმალისტურ დამოკიდებულებას. შესაბამისად, მონიტორინგის ჯგუფის მიერ სპეციალური სამოქმედო გეგმის დეტალური შესრულების მდგომარეობის შემოწმება, სამთავრობო ანგარიშის არარსებობის პირობებში აზრს მოკლებულია. გეგმის შემუშავებამდე ქვეყანაში ასევე მოქმედებდა ფსიქიკური ჯანმრთელობის განვითარების სტრატეგია და 2015-2020 წლების სამოქმედო გეგმა, რომელიც დეტალურად განსაზღვრავს საქართველოში ფსიქიკური ჯანმრთელობის სფეროში არსებული ძირითადი გამოწვევების გადაჭრის გზებს. თუმცა, სამთავრობო სამოქმედო გეგმაში არ გაკეთებულა ჩანაწერი,

⁸⁷ საქართველოს მთავრობის ადმინისტრაციის 2017 წლის 5 სექტემბრის N27541 კორესპონდენცია

რომელიც განსაზღვრავდა გეგმის მოქმედების ფარგლებში ფსიქიკური ჯანმრთელობის განვითარების ხედვას და დაუკავშირებდა მას აღნიშნულ სფეროში შემუშავებულ სპეციალურ სამოქმედო გეგმას.

ადამიანის უფლებათა დაცვის 2016-2017 წლების სამთავრობო სამოქმედო გეგმის მონიტორინგის შედეგებმა აჩვენა, რომ სამთავრობო სამოქმედო გეგმა გარკვეულ შემთხვევებში ამოცანების დონეზე პასუხობს შებლუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების დაცვის მიმართულებით არსებულ მწვავე გამოწვევებს, თუმცა, ამავდროულად ის არ მოიცავს არაერთ ფუნდამენტურ უფლებასა და სისტემურ პრობლემას, რომლის წინაშეც დღემდე დგანან შებლუდული შესაძლებლობის მქონე პირები. მაგალითად, გეგმამ საერთოდ არ გაითვალისწინა ფსიქიკური ჯანმრთელობის მიმართულებით გადასადგმელი ნაბიჯები, სტატისტიკური მონაცემების წარმოებისა და დამუშავების, ასევე სოციალური უზრუნველყოფისა და სათანადო საცხოვრისის უფლების რეალიზებისათვის აუცილებელი ღონისძიებები და სხვა. ამასთან, გეგმით გათვალისწინებული ამოცანების მისაღწევად გათვალისწინებული საქმიანობები ცალკეულ შემთხვევებში წარმოადგენს რელევანტურ ნაბიჯებს გეგმის მისაღწევად, თუმცა, ზოგჯერ საქმიანობები საკმაოდ ვიწროდ და ლიმიტირებულადაა მოცემული, რაც მათი სრულფასოვნად შესრულების შემთხვევაშიც კი იმთავითვე გამოირიცხავს არსებითი გარდაქმნის მიღწევას უფლებების თანაბრად სარგებლობის მიმართულებით. მაგალითად, გეგმაში გათვალისწინებული შშმ პირთა პოლიტიკურ და საზოგადოებრივ ცხოვრებაზე ხელმისაწვდომობა ძირითადად ცენტრალური საარჩევნო კომისიის ვალდებულებად არის მოაზრებული, ასევე, შშმ პირთა დამოუკიდებელი ცხოვრების უზრუნველყოფისათვის სათემო ორგანიზაციების ქვეპროგრამის გეოგრაფიული არეალის გაზრდას საკმარის ღონისძიებად მიიჩნევს.

სამოქმედო გეგმის აღსრულების მდგომარეობა კი აჩვენებს, რომ ცალკეული ფუნდამენტური ამოცანები/საქმიანობები, როგორცაა გაეროს კონვენციის ამოქმედებისათვის შესაბამისი ინსტიტუციური ჩარჩოს შექმნა, ფუნდამენტური საკანონმდებლო აქტების რევიზიასთან დაკავშირებული საქმიანობები და შეფასების სოციალური მოდელის მომზადება/პილოტირება არ შესრულებულა. გარკვეული პროგრესი ფიქსირდება დასაქმების პოლიტიკის, პროფესიული განათლების დანერგვის, დამოუკიდებელი ცხოვრების ხელშეწყობის, სკოლამდელი განათლების ინსტიტუციური ჩარჩოს შექმნის, პოლიტიკურ და კულტურულ ცხოვრებაში მონაწილეობის გაზრდის მიმართულებით, თუმცა, არაერთ შემთხვევაში არასაკმარისია მითითებული საქმიანობების შესრულებულად მიჩნევისათვის. ამასთან, გეგმის შესრულების მდგომარეობის მონიტორინგისას ცხადი ხდება, რომ

სახელმწიფოს მხრიდან შესაბამისი ინსტრუმენტების არარსებობიდან გამომდინარე შეუძლებელია განხორციელებული აქტივობების ზუსტი ზეგავლენის შეფასება უფლებრივი მდგომარეობის არაერთ სფეროზე, თუმცა, 2017 წლისათვის, კერძოდ, გეგმის დასრულების დროისათვის არსებული ზოგადი მაჩვენებლები ადასტურებს რომ არაერთი ფუნდამენტური გამოწვევა კვლავ სახეზეა და ისევ დაბალი რჩება შებლუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა მონაწილეობა შრომის ბაზარზე, ზოგადი და პროფესიული განათლების სისტემაში, სოციალურ თუ პოლიტიკურ ცხოვრებაში.⁸⁸

შებლუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების თავით განსაზღვრული ამოცანების შეფასება

ადამიანის უფლებათა დაცვის 2016-2017 წლების სამთავრობო სამოქმედო გეგმის მე-19 თავით განსაზღვრული ამოცანების შეფასების დროს ყურადღება გამახვილებულია კონკრეტულ ამოცანასთან მიმართებით გეგმის შექმნამდე ქვეყანაში შებლუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებრივი მდგომარეობის მიმოხილვაზე. კერძოდ, რამდენად პასუხობს ამოცანის მისაღწევად განსაზღვრული საქმიანობა/საქმიანობები კონკრეტულ ამოცანასთან მიმართებით შებლუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებრივი მდგომარეობის გაუმჯობესების შესაძლებლობას. ასევე, გაანალიზებულია საქმიანობების შესრულების ხარისხი და მოცულობა გეგმით წინასწარ განსაზღვრულ ინდიკატორებზე დაყრდნობით.

შებლუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების დაცვის მიზნით, სამართლებრივი ბაზის შესაბამისობაში მოყვანა საერთაშორისო სტანდარტებთან

ამოცანისა და საქმიანობების რელევანტურობის შეფასება

ადამიანის უფლებათა დაცვის 2016-2017 წლების სამთავრობო სამოქმედო გეგმის შემუშავებამდე ქვეყანაში ძირითად გამოწვევას წარმოადგენდა შებლუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების დაცვის კონვენციის იმპლემენტაცია. კერძოდ, პრობლემას წარმოადგენდა როგორც კონვენციასთან კანონმდებლობის

⁸⁸ დეტალურად იხილეთ გეგმის შესრულების მდგომარეობა თითოეული ამოცანისა და საქმიანობის მიხედვით.

ჰარმონიზაცია, ასევე მისი დებულებების პრაქტიკაში სათანადოდ დანერგვის პროცესი⁸⁹. საკანონმდებლო აქტების ნაწილი, გარდა იმისა, რომ არ იყო თანხვედრაში კონვენციის მიდგომებთან, ეწინააღმდეგებოდა კიდევ მას⁹⁰. კონვენციის რატიფიცირების შემდეგ მთავარი ცვლილებები ცნებების გადახედვას უკავშირდებოდა, თუმცა, ის მხოლოდ შემზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირის განმარტებას შეეხო⁹¹ და არ მოყოლია შესაბამისი საკანონმდებლო ცვლილებები სამედიცინო მოდელის ნაცვლად, სოციალურ მოდელზე დაფუძნებული შეფასების სისტემის შემუშავების მიმართულებით. საკანონმდებლო აქტებში გვხვდებოდა ისეთი ტერმინები, როგორიცაა: „უნარშემზღუდელი“⁹², „დაინვალიდება“⁹³. 2016 წლის დასაწყისისთვის საქართველოს კანონმდებლობა არ იცნობდა „გონივრული მისადაგებისა“ და „უნივერსალური დიზაინის“ ცნებებს⁹⁴. მართალია, ფიზიკური გარემოს მისაწვდომობის შესახებ არსებული ტექნიკური რეგლამენტი ფიზიკური გარემოს მისაწვდომობასთან კავშირში ახსენებს „უნივერსალური დიზაინის“ ცნებას, მაგრამ არ ახდენს მის განმარტებას⁹⁵.

გეგმის შესრულების მდგომარეობა

⁸⁹ საქართველოს სახალხო დამცველის საპარლამენტო ანგარიში საქართველოში ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის მდგომარეობის შესახებ, 2015 წელი, გვ. 725, <http://www.ombudsman.ge/uploads/other/3/3891.pdf>, ნანახია: 01.02.2018;

⁹⁰ საქართველოს სახალხო დამცველის საპარლამენტო ანგარიში საქართველოში ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის მდგომარეობის შესახებ, 2016 წელი, გვ. 663, <http://www.ombudsman.ge/uploads/other/4/4494.pdf>, ნანახია: 28.01.2018;

⁹¹ ადამიანის უფლებების სწავლებისა და მონიტორინგის ცენტრის კვლევა „გაეროს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კონვენციის (UNCRPD) იმპლემენტაციის გაიდლაინი, 2014 წელი, გვ. 11, <https://emc.org.ge/2014/08/18/uncrpd-is-implemenciis-gaidlaini/>, ნანახია: 01.02.2018;

⁹² საქართველოს შინაგან საქმეთა მინისტრის 2013 წლის 31 დეკემბრის ბრძანება № 999 „საქართველოს პოლიციის ეთიკის კოდექსისა და საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს ზოგიერთ მოსამსახურეთა ქცევის ინსტრუქციის დამტკიცების შესახებ“, დანართი2, <https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/2152364>, ნანახია: 01.02.2018;

⁹³ საქართველოს კანონი „ჯანმრთელობის დაცვის შესახებ“, მუხლი 3, ქვეპუნქტი ტ¹, <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/29980>, ნანახია: 01.02.2018; საქართველოს კანონი „პაციენტის უფლებების შესახებ“, მუხლი 12; <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/16978>, ნანახია: 01.02.2018; საქართველოს კანონი „ზოგადი განათლების შესახებ“, მუხლი 48⁵, <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/29248>, ნანახია: 01.02.2018;

⁹⁴ საქართველოს სახალხო დამცველის საპარლამენტო ანგარიში საქართველოში ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის მდგომარეობის შესახებ, 2016 წელი, გვ. 663, <http://www.ombudsman.ge/uploads/other/4/4494.pdf>, ნანახია: 28.01.2018;

⁹⁵ საქართველოს მთავრობის 2014 წლის 6 იანვრის N41 დადგენილება „შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირებისათვის სივრცის მოწყობისა და არქიტექტურული და გეგმარებითი ელემენტების ტექნიკური რეგლამენტის დამტკიცების თაობაზე“, <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/2186893>, ნანახია: 28.01.2018;

საქართველოს კანონმდებლობის გაეროს შებლუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა კონვენციასთან შესაბამისობაში მოყვანის პრობლემა აისახა ადამიანის უფლებათა დაცვის 2016-2017 წლების სამთავრობო სამოქმედო გეგმაში და ერთ-ერთ ამოცანად (19.1.1.) განისაზღვრა „შებლუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების დაცვის მიზნით სამართლებრივი ბაზის შესაბამისობაში მოყვანა საერთაშორისო სტანდარტებთან“. ამოცანის შესრულების მიზნით, გეგმის მიხედვით პირველ რიგში უნდა მომხდარიყო კონვენციის შესაბამისად საქართველოს კანონმდებლობის გადახედვა (აქტივობა 19.1.1.1.), შემუშავებულ საკანონმდებლო ცვლილებებს კი უნდა მოყოლოდა შესაბამისი კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტების შემუშავება (აქტივობა 19.1.1.2.).

მიუხედავად იმისა, რომ ადამიანის უფლებათა დაცვის 2016-2017 წლების სამთავრობო სამოქმედო გეგმაში აისახა კანონმდებლობის შებლუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კონვენციასთან ჰარმონიზაციის პრობლემა, ამოცანის მიზნები დღემდე შეუსრულებელია. არსებითი ცვლილებები არ განხორციელებულა ეროვნულ კანონმდებლობაში კონვენციის მოთხოვნებთან შესაბამისობაში მოყვანის მიმართულებით, არ ჩატარებულა სამუშაოები კანონმდებლობის სისტემური გადახედვის მიმართულებით. განსაკუთრებით უნდა გამოიყოს საკანონმდებლო ცვლილებების განხორციელება შეფასების სოციალური მოდელის დანერგვის მიმართულებით. შებლუდული შესაძლებლობის მქონე პირის ცნების კონვენციის შესაბამისობაში მოყვანის მიუხედავად, სტატუსის მინიჭება კვლავ სამედიცინო დიაგნოზის საფუძველზე ხდება. ასევე, არ მომხდარა კონვენციის ძირითადი პრინციპების („გონივრული მისადაგება“, „უნივერსალური დიზაინი“) სრულად ასახვა ეროვნულ კანონმდებლობაში. გეგმის შექმნამდე არსებული დისკრიმინაციული და კონვენციის მოთხოვნებთან შეუსაბამო ცნებები კვლავ გხვდება კანონმდებლობაში. არ მომხდარა გონივრული მისადაგების პრინციპის ცნებისა და განმარტების შემოტანა.

შეჯამება

იქედან გამომდინარე, რომ საქართველოს კანონმდებლობის კონვენციასთან შესაბამისობაში მოყვანის კუთხით გეგმით განსაზღვრული ამოცანა პრაქტიკულად არ შესრულებულა, შებლუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებრივი მდგომარეობის გაუმჯობესების მიზნით საქართველოს კანონმდებლობის გაეროს შებლუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კონვენციასთან ჰარმონიზაციის საკითხი კვლავ აქტუალურია და აუცილებელია ამ მიმართულებით კონკრეტული საქმიანობების ასახვა მომავალ სამოქმედო გეგმაში. პირველ რიგში კონკრეტული ვადისა და პასუხისმგებელი უწყების/უწყებების მითითებით უნდა

განსაზღვროს კანონმდებლობის სისტემური გადახედვა კონვენციით განსაზღვრული ყველა უფლების პრაქტიკაში რეალიზების უზრუნველყოფის კუთხით, რასაც მოყვება შესაბამისი საკანონმდებლო ცვლილებების განხორციელება. ცვლილებები უნდა განხორციელდეს კანონმდებლობაში არსებული დისკრიმინაციული ტერმინების აღმოფხვრის, კონვენციის ძირითადი პრინციპების სრულად ასახვისა და პრაქტიკაში შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების დაცვისათვის შესაბამისი გარანტიების შექმნის მიმართულებით.

ინსტიტუციური მექანიზმების შექმნა და ამოქმედება

ამოცანისა და საქმიანობების რელევანტურობის შეფასება

გაეროს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების დაცვის კონვენციის 33-ე მუხლი ხელშემკვრელ სახელმწიფოებს კონვენციის სათანადო დანერგვისა და აღსრულებისათვის ინსტიტუციური მექანიზმის შექმნის ვალდებულებას განუსაზღვრავს. ამ მიზნით, სახელმწიფოებმა უნდა დააფუძნონ ან გააძლიერონ შესაბამისი ჩარჩო მექანიზმი, რაც გულისხმობს კონვენციის იმპლემენტაციის, კოორდინაციის და მონიტორინგის განმახორციელებელი ინსტიტუციური მექანიზმების შექმნას და გამართულ ფუნქციონირებას,⁹⁶ რაც განსაზღვრავს სახელმწიფოს კოორდინირებული მუშაობის ხარისხს.

გეგმის შემუშავების მდგომარეობით, ქვეყანაში კონვენციის იმპლემენტაციაზე პასუხისმგებელ უწყებად შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა საკითხებზე მომუშავე უწყებათაშორისი სახელმწიფო საკოორდინაციო საბჭო, კოორდინაციის მექანიზმად კი საქართველოს მთავრობის ადმინისტრაციის ადამიანის უფლებათა დაცვის სამდივნო განისაზღვრა.⁹⁷ თუმცა, აღნიშნული ორგანოების შექმნა საკოორდინაციო საბჭოს სხდომაზე მოხდა და არ გამყარებულა შესაბამისი ნორმატიული ჩანაწერებით. ამასთან, ორგანოთა ფუნქციების ამგვარი განსაზღვრა კონვენციის პრინციპებსა და მიზნებს არ პასუხობდა. კერძოდ, შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა საკითხებზე მომუშავე სახელმწიფო საკოორდინაციო საბჭო, შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების დაცვის სფეროში

⁹⁶ გაეროს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების დაცვის კონვენცია, მუხლი 33

⁹⁷ შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა საკითხებზე მომუშავე საკოორდინაციო საბჭოს 2014 წლის 27 ოქტომბრის სხდომის ოქმი N2

საქართველოს მთავრობის მუდმივმოქმედ სათათბირო ორგანოს წარმოადგენდა,⁹⁸ რომლის ფუნქცია ამ სფეროში ერთიანი სახელმწიფო პოლიტიკის განხორციელების კოორდინაცია იყო.⁹⁹ საბჭოს მანდატის გათვალისწინებით იგი არ შეიძლება ყოფილიყო მიჩნეული კონვენციის იმპლემენტაციაზე პასუხისმგებელ ორგანოდ, რამდენადაც იგი არ იღებდა გადაწყვეტილებებს სახელმწიფო პოლიტიკაზე და მხოლოდ სათათბირო ფუნქცია გააჩნდა. ამასთან, საბჭოს შემადგენლობა დადგენილ ვადაში არ განახლებულა და დღეის მდგომარეობით ის ფუნქციონირებად ორგანოს აღარ წარმოადგენს. ამდენად, საბჭო თავისი ფუნქციებისა და სამართლებრივი ფორმის გათვალისწინებით ვერ აკმაყოფილებდა გაეროს კონვენციის მოთხოვნებს. საბჭოს უფლებამოსილების, ფუნქციებისა და შემადგენლობის გათვალისწინებით საკითხის ამგვარი გადაწყვეტა ასევე უარყოფითად შეაფასა საქართველოს სახალხო დამცველმა,¹⁰⁰ და ორგანო არ მიიჩნია ქმედით და ეფექტიან მექანიზმად.¹⁰¹ ამასთან, წლების მანძილზე ცხადად პრობლემური იყო საკოორდინაციო საბჭოს არაეფექტიანი ფუნქციონირების პრაქტიკა, რასაც პოლიტიკური ნების არქონასთან ერთად საბჭოს უკიდურესად იშვიათი შეკრება განსაზღვრავდა.¹⁰² შესაბამისად, იმთავითვე ცხადი იყო მთავრობის გადაწყვეტილების ფორმალურობა საბჭოსათვის დაეკისრებინა კონვენციის იმპლემენტაციაზე პასუხისმგებელი როლი.

ასევე პრობლემური იყო საქართველოს მთავრობის ადამიანის უფლებათა დაცვის სამდივნოს განსაზღვრა კონვენციის საკოორდინაციო მექანიზმად. სამდივნო საქართველოს მთავრობის სტრუქტურული ერთეულია, რომლის მთავარ ფუნქციას წარმოადგენს ადამიანის უფლებათა სამოქმედო გეგმების იმპლემენტაციის პროცესის ზედამხედველობა.¹⁰³ მნიშვნელოვანია, რომ სამდივნოს ძირითადი ფუნქცია სამოქმედო გეგმის აღსრულების პროცესების ტექნიკური

⁹⁸ საქართველოს მთავრობის 2009 წლის 15 დეკემბრის N231 დადგენილება „შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა საკითხებზე მომუშავე სახელმწიფო საკოორდინაციო საბჭოს შექმნისა და დებულების დამტკიცების შესახებ“, დანართი N1, მუხლი 1. ხელმისაწვდომია აქ: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/3214>; ბოლოს ნანახია: 12.01.2018

⁹⁹ იგივე

¹⁰⁰ საქართველოს სახალხო დამცველის ანგარიში საქართველოში ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის მდგომარეობის შესახებ, 2015 წელი, ხელმისაწვდომია აქ: <http://www.ombudsman.ge/uploads/other/3/3891.pdf>, ბოლოს ნანახია: 12.01.2018

¹⁰¹ საქართველოს სახალხო დამცველის ანგარიში საქართველოში ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის მდგომარეობის შესახებ, 2015 წელი, გვ.1039. ხელმისაწვდომია აქ: <http://www.ombudsman.ge/uploads/other/3/3891.pdf>, ბოლოს ნანახია: 12.01.2018

¹⁰² იგივე

¹⁰³ საქართველოს მთავრობის მიერ წარდგენილი ყოვლისმომცველი ანგარიში, გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის 2006 წლის 13 დეკემბრის „შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კონვენციის“ 35-ე მუხლის პირველი პუნქტის შესაბამისად, 2016 წელი

ზედამხედველობა და ის კონვენციის მიზნებისათვის არ წარმოადგენს მაღალი პოლიტიკური ლეგიტიმაციის და მნიშვნელობის მქონე ორგანოს. შესაბამისად, სამდივნოს არსებული სამართლებრივი ბუნების გათვალისწინებით მიზანშეუწონელია მისთვის იმ ფუნქციის შეთავსებას, რასაც კონვენცია საკოორდინაციო ორგანოს ქვეშ მოიაზრებს. ამასთან, სამდივნო არ არის აღჭურვილი სათანადო ფინანსური და ადამიანური რესურსებით, რაც ასევე შეუძლებელს ხდის მის სათანადო ფუნქციონირებას.¹⁰⁴ კონვენციის იმპლემენტაციისა და კოორდინაციის ორგანოების გამართული ფუნქციონირებისათვის გეგმამ ორი ვალდებულება გაითვალისწინა. კერძოდ, (1) საქართველოს მთავრობა ვალდებული იყო ეზრუნა კონვენციის იმპლემენტაციასა და კოორდინაციაზე პასუხისმგებელი ორგანოების სრულყოფის მიმართულებით, ასევე, (2) მთავრობას ჰქონდა აღნიშნულ მექანიზმებთან შშმ პირთა უფლებებზე მომუშავე ორგანიზაციებით დაკომპლექტებული საკონსულტაციო მექანიზმის შექმნისა და გაძლიერების ვალდებულება. უნდა აღინიშნოს, რომ კონვენციის 33-ე მუხლით გათვალისწინებული მექანიზმების გაძლიერების პროცესში, გეგმას არ გაუთვალისწინებია საქართველოს სახალხო დამცველის აპარატის, როგორც ეროვნულ დონეზე კონვენციის პოპულარიზაციის, დაცვისა და იმპლემენტაციის მონიტორინგის ორგანოს ფინანსური გაძლიერების საკითხი, რაც სახალხო დამცველისთვის დასახელებული მანდატის მინიჭების მომენტიდანვე ცხად პრობლემად სახელდება.¹⁰⁵

გარდა ამისა, გეგმამ გადაწყვეტილების მიღების პროცესში შშმ პირთა ან/და მათი წარმომადგენლობითი ორგანიზაციების ჩართულობის უზრუნველყოფის მიზნით გაითვალისწინა (3) ცენტრალური დონეზე შშმ პირთათვის თანაბარი შესაძლებლობების უზრუნველყოფის სტრატეგიის, გეგმებისა და პროგრამების შემუშავებისას შშმ პირთა მონაწილეობის გარანტიების შექმნის, ასევე, (4) ადგილობრივი ხელისუფლების დონეზე შესაბამისი გარანტიების შექმნის მიზნით, შშმ პირთა საკითხებზე მომუშავე საბჭოების მოდალური დებულების შემუშავების ვალდებულება.

გეგმით გათვალისწინებული ვალდებულების შესრულება

გეგმის შესრულების მონიტორინგისას გამოვლინდა, რომ საქართველოს მთავრობის მხრიდან ნაკისრი არცერთი ვალდებულება შესრულებული არ არის.

¹⁰⁴ საქართველოს მთავრობის ადმინისტრაციის 2015 წლის 7 დეკემბრის N73274 კორესპონდენცია

¹⁰⁵ გაეროს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კონვენციის შესრულების თაობაზე შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა ორგანიზაციების და არასამთავრობო ორგანიზაციების ყოვლისმომცველი ჩრდილოვანი ანგარიში, 2017 წელი, პარა. 210

კერძოდ, კონვენციის იმპლემენტაციისა და კოორდინაციაზე პასუხისმგებელი ორგანოების და მასში შშმ პირთა ჩართულობის მექანიზმების არსებული მოდელის გაუმჯობესება არ მომხდარა და ის ფაქტობრივად აღარ ფუნქციონირებს. მიმდინარე პერიოდში, საქართველოს მთავრობამ, პარტნიორი დონორი ორგანიზაციების მხარდაჭერით დაიქირავა საერთაშორისო ექსპერტი, რომელსაც ადგილობრივი კონტექსტისა და საერთაშორისო გამოცდილების გათვალისწინებით უნდა შემუშავებინა კონვენციის იმპლემენტაციისა და კოორდინაციისა და მათში თემის ჩართულობის ინსტიტუციური ჩარჩოს კონცეფცია, რომელმაც დასრულებული სახე 2016 წლის დეკემბერში მიიღო.¹⁰⁶ თუმცა, საქართველოს მთავრობამ არ გადადგა ნაბიჯები ამ პროცესის გაგრძელებისა და შემუშავებული კონცეფციის საფუძველზე ინსტიტუციური ჩარჩოს ხელახალი განსაზღვრის მიზნით, რაც ამ მიმართულებით მთავრობის საქმიანობის მნიშვნელოვან ჩავარდნად უნდა შეფასდეს მითითებული საქმიანობის მნიშვნელობისა და მასზე მიმართული რესურსის გათვალისწინებით. სამდინვოს მიერ მოწოდებული ინფორმაციით, დასახელებული საქმიანობა 2018 წლის პირველივე კვარტალში დასრულდება.

გეგმა ასევე ითვალისწინებდა შშმ პირთათვის თანაბარი შესაძლებლობების უზრუნველყოფის სტრატეგიების, გეგმების, პროგრამებისა და ღონისძიებების შემუშავებისას შშმ პირთა და მათი წარმომადგენლობითი ორგანიზაციების სისტემური ჩართულობის უზრუნველყოფის ვალდებულებას. საქმიანობის შესრულების მდგომარეობაზე გამოთხოვილი ინფორმაციის პასუხად, ინფორმაციის მოწოდებისა, საქართველოს მთავრობის ადმინისტრაციიდან გვეცნობა, რომ მითითებული საქმიანობის შესრულების შესახებ ინფორმაცია ასახულია სამოქმედო გეგმის შესრულების შუალედურ სამთავრობო ანგარიშში,¹⁰⁷ თუმცა, ანგარიშში ამგვარი ინფორმაცია არ იძებნება.¹⁰⁸

ამას გარდა, მთავრობის მხრიდან შეუსრულებელია გეგმით გათვალისწინებული ვალდებულება მუნიციპალურ დონეზე შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა საკითხებზე მომუშავე საბჭოების მოდალური დებულებების შემუშავების თაობაზე.¹⁰⁹

შეჯამება

სამოქმედო გეგმამ ძირითად შემთხვევაში ასახა კონვენციის მოთხოვნებთან თანხვედრი ინსტიტუციური მექანიზმების შექმნისათვის აუცილებელი

¹⁰⁶ საქართველოს მთავრობის ადმინისტრაციის 2017 წლის 5 სექტემბრის N27540 კორესპონდენცია

¹⁰⁷ საქართველოს მთავრობის ადმინისტრაციის კორესპონდენცია

¹⁰⁸ ადამიანის უფლებების დაცვის სამთავრობო სამოქმედო გეგმის (2016-2017 წლებისათვის)

შესრულების შუალედური ანგარიშის პირველადი ვერსია, 2016 წელი

¹⁰⁹ საქართველოს მთავრობის ადმინისტრაციის 2017 წლის 5 სექტემბრის N27540 კორესპონდენცია

ვალდებულებები, თუმცა, არ გაითვალისწინა საქართველოს სახალხო დამცველის აპარატის, როგორც ეროვნულ დონეზე კონვენციის პოპულარიზაციის, დაცვისა და იმპლემენტაციის მონიტორინგის ორგანოს ფინანსური გაძლიერების საკითხი.¹¹⁰

ამასთან, გეგმის შესრულების მდგომარეობა აჩვენებს, რომ მთავრობამ ვერ უზრუნველყო ნაკისრი ვალდებულებების შესრულება. დღეის მდგომარეობით, არათუ არ გადადგმულა ეფექტიანი ნაბიჯები ჩარჩო მექანიზმის სრულყოფის მიზნით, არამედ გეგმის მოქმედების პერიოდში ფაქტობრივად არ ფუნქციონირებდა კონვენციის იმპლემენტაციისა და კოორდინაციის მექანიზმები¹¹¹, რაც მნიშვნელოვნად აბრკოლებს კონვენციის დანერგვისა და აღსრულების პროცესს. საანგარიშო პერიოდში მთავრობამ ასევე ვერ უზრუნველყო მუნიციპალურ დონეებზე შშმ პირთა საკითხებზე მომუშავე საბჭოების მოდალური დებულების შემუშავება, რაც მნიშვნელოვან საქმიანობას წარმოადგენდა შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა ადგილობრივ პოლიტიკაში მონაწილეობის ხელშეწყობის მიმართულებით.

შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა სამართლებრივი დაცვის გარანტიების უზრუნველყოფა

ამოცანისა და საქმიანობების რელევანტურობის შეფასება

საქართველოში გაეროს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების დაცვის კონვენციის რატიფიცირება მისი ფაკულტატიური ოქმის გარეშე მოხდა, რაც გამორიცხავს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირების შესაძლებლობას, მიმართონ გაეროს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების დაცვის კომიტეტს და გამოიყენონ ინდივიდუალური გასაჩივრების მექანიზმი.

ადამიანის უფლებათა დაცვის 2016-2017 წლების სამთავრობო სამოქმედო გეგმის შემუშავებამდე საქართველოში 2015 წელს განხორციელდა ქმედუნარიანობის რეფორმა, რომელმაც ძირითადად გაიზიარა შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების დაცვის კონვენციის მე-12 მუხლით აღიარებული შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა თანაბარი სამართალსუბიექტობის უფლება. თუმცა, რეფორმა ცალკეულ უფლებებთან მიმართებით, არ აღმოჩნდა კონვენციის მე-12 მუხლის მოთხოვნების თანმიმდევრული. კერძოდ, გარკვეულ უფლებებთან

¹¹⁰ გაეროს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კონვენციის შესრულების თაობაზე შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა ორგანიზაციების და არასამთავრობო ორგანიზაციების ყოვლისმომცველი ჩრდილოვანი ანგარიში, 2017 წელი, პარა. 210

¹¹¹ შენიშვნა: გეგმის მოქმედების პერიოდში საბჭოს უფლებამოსილებას ვადა ამოეწურა და არც ფაქტობრივად ფუნქციონირებდა.

დაკავშირებით, მხარდაჭერის მიმღებ პირთა უფლებრივი მდგომარეობის საკითხი აცდენილია კონვენციის ხედვას. შედეგად, საკანონმდებლო ცვლილებები ზოგ შემთხვევაში დაუსაბუთებლად ზღუდავს მხარდაჭერის მიმღები პირების უფლებას ან მათი უფლების სათანადო რეალიზების მიღმა ტოვებს¹¹².

გეგმის შესრულების მდგომარეობა

შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირებისათვის სამართლებრივი დაცვის გარანტიების უზრუნველყოფის მიმართულებით ადამიანის უფლებათა დაცვის 2016-2017 წლების სამთავრობო სამოქმედო გეგმის ერთ-ერთი მთავარ საქმიანობას (19.1.3.1.) წარმოადგენდა გაეროს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კონვენციის ფაკულტატური ოქმის რატიფიცირების შესაძლებლობის განხილვა, რატიფიცირების თაობაზე წინადადებების მომზადება და საქართველოს პარლამენტში წარდგენა, რომელიც არ განხორციელებულა¹¹³.

შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა სამართლებრივი დაცვის გარანტიების უზრუნველყოფის მიზნით გასატარებელ საქმიანობად ადამიანის უფლებათა დაცვის 2016-2017 წლების სამთავრობო სამოქმედო გეგმაში ასევე განისაზღვრა ქმედუნარიანობის სისტემის რეფორმის განხორციელების პროცესში ხარვეზებისა და გამოწვევების იდენტიფიცირება და გამოვლენილი საჭიროებების გათვალისწინებით სისტემის სრულყოფა (19.1.3.2.). აღნიშნული საქმიანობის შესრულება სამოქმედო გეგმის მიხედვით უნდა გამოძლიერდეს ორი ფორმით: 1. პრაქტიკაში იდენტიფიცირებული ხარვეზები და 2. ხარვეზების აღმოფხვრის მიზნით გატარებული ღონისძიებები.

¹¹² ადამიანის უფლებების სწავლებისა და მონიტორინგის ცენტრის კვლევა „ქმედუნარიანობის სისტემის რეფორმისა და მისი იმპლემენტაციის პროცესის შეფასება“, 2016 წელი, გვ. 16, <https://emc.org.ge/2016/06/07/emc-82/>, ნანახია: 26.01.2017;

საქართველოს სახალხო დამცველის საპარლამენტო ანგარიში საქართველოში ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის მდგომარეობის შესახებ, 2015 წელი, გვ. 725, <http://www.ombudsman.ge/uploads/other/3/3891.pdf>, ნანახია: 01.02.2018;

¹¹³ საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს 2017 წლის 03 ოქტომბრის წერილი № 01/62016;

საქართველოს საგარეო საქმეთა სამინისტროს 2017 წლის 04 ოქტომბრის წერილი № 01/36066; აღნიშნული საქმიანობის შესრულებაზე პასუხისმგებელი უწყებებიდან მიღებულ ინფორმაციაზე დაყრდნობით ფაკულტატური ოქმის რატიფიცირების თაობაზე 2 წლის განმავლობაში მოხდა მხოლოდ ერთი შეხვედრა საქართველოს პარლამენტში და შეხვედრაზე მიღებული გადაწყვეტილებით, ოქმის რატიფიცირება კონკრეტული ვადების მითითების გარეშე დაუკავშირდა „შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების დაცვის შესახებ“ საქართველოს კანონის მიღებას. ასევე, ოქმის რატიფიცირებაზე პასუხისმგებელი ერთ-ერთი უწყების საქართველოს საგარეო საქმეთა სამინისტროს პოზიცია, რომ საქართველომ ფაკულტატური ოქმის რატიფიცირებას მხარი დაუჭირა უნივერსალური პერიოდული მიმოხილვის ფარგლებში, არ შეიძლება განვიხილოთ ამოცანის შესრულების ინდიკატორად

ამოცანის შესრულების ინდიკატორების მსგავსი ფორმულირება თავისთავად აღნიშნული ამოცანის შესრულების მრავალმხრივი ინტერპრეტაციის შესაძლებლობას იძლეოდა და რისკის წინაშე აყენებს მისი შესრულების ხარისხისა და მოცულობის გაზომვას. მიუხედავად იმისა, რომ ქმედუნარიანობის სისტემის რეფორმის განხორციელების პროცესში მრავალი პრობლემა არსებობს როგორც საკანონმდებლო დონეზე, ისე პრაქტიკაში¹¹⁴, რასაც მოწმობს აღნიშნულ თემაზე ჩატარებული კვლევები¹¹⁵ და პრაქტიკა, 2016-2017 წლებში ერთადერთი ცვლილება განხორციელდა კანონმდებლობაში. კერძოდ, ცვლილებები¹¹⁶ შევიდა საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის მინისტრის 2015 წლის 29 მაისის ბრძანებაში და გამოსწორდა ხარვეზი, რომელიც პირს მოიხსენიებდა ფსიქოსოციალური საჭიროების მქონედ, მაშინ როდესაც ექსპერტიზა არ იყო დასრულებული და შესაძლებელია, პირი საერთოდ არ ყოფილიყო ცნობილი ასეთი სტატუსის მქონედ.

შეჯამება

იქედან გამომდინარე, რომ ფაკულტატური ოქმი წარმოადგენს უმნიშვნელოვანეს ინსტრუმენტს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების დაცვის გარანტიების შესაქმნელად, არსებითად მნიშვნელოვანია აღნიშნული საკითხი აისახოს მომდევნო სამოქმედო გეგმაში და მაქსიმალურად დროულად მოხდეს მისი რატიფიცირება.

ქმედუნარიანობის რეფორმის მიმდინარეობის დროს გამოვლენილი ხარვეზების იდენტიფიცირებისა და მათი შემდგომი სისტემური აღმოფხვრის მიზნით, აუცილებელია მომავალი სამოქმედო გეგმის განხორციელების პროცესში მოხდეს აქამდე აღნიშნული მიმართულებით ჩატარებული კვლევებისა და პრაქტიკის შესწავლა, მომზადდეს და დამტკიცდეს საკანონმდებლო ცვლილებების პაკეტი.

¹¹⁴ არასამთავრობო ორგანიზაციის „პარტნიორობა ადამიანის უფლებებისთვის“ სტრატეგიული სამართალწარმოების ფარგლებში გამოვლენილი ხარვეზები: http://phr.ge/home/content?content_id=675, http://phr.ge/home/content?content_id=673, http://phr.ge/home/content?content_id=618, http://phr.ge/home/content?content_id=572, <https://phrgeorgia.wordpress.com/2017/07/04/phr-64/>;

¹¹⁵ საქართველოს სახალხო დამცველი აპარატის სპეციალური ანგარიში „ქმედუნარიანობა - საკანონმდებლო რეფორმა იმპლემენტაციის გარეშე“, 2016 წელი, <http://www.ombudsman.ge/uploads/other/3/3948.pdf>, ნანახია: 26.01.2018; ადამიანის უფლებების სწავლებისა და მონიტორინგის ცენტრის კვლევა „ქმედუნარიანობის სისტემის რეფორმისა და მისი იმპლემენტაციის პროცესის შეფასება“, 2016 წელი, <https://emc.org.ge/2016/06/07/emc-82/>, ნანახია: 26.01.2017

¹¹⁶ საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის მინისტრის 2016 წლის 19 დეკემბრის ბრძანება № 01-49/ნ, <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/3455638>;

შებლუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების დაცვა გონივრული მისადაგების პრინციპის საფუძველზე მათი საჭიროებების გათვალისწინებით

ამოცანისა და საქმიანობების რელევანტურობის შეფასება

ადამიანის უფლებათა დაცვის 2016-2017 წლების სამთავრობო სამოქმედო გეგმაში აისახა შებლუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებრივი თანასწორობის ერთ-ერთი მთავარი, გონივრული მისადაგების პრინციპი (ამოცანა 19.1.5.), რომლის შესრულებაც სამოქმედო გეგმით დაუკავშირდა ქვეყანაში შებლუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა შეფასებისა და სტატუსის მინიჭების სოციალური მოდელის მომზადებასა და პილოტირებას (საქმიანობა 19.1.5.1.). პირველ რიგში უნდა ითქვას, რომ მოცემულ შემთხვევაში სახეზეა ამოცანისა და საქმიანობის რელევანტურობის პრობლემა. გონივრული მისადაგების პრინციპი წარმოადგენს დისკრიმინაციისგან დაცვის ერთ-ერთ ფორმას და ქვეყანაში შებლუდული შესაძლებლობის მქონე პირებისათვის თანასწორი გარემოს შექმნის წინაპირობას. აღნიშნული საკითხი წარმოადგენს თანასწორობის პრინციპის უზრუნველყოფის შემადგენელ ნაწილს, რომელსაც უნდა ახლდეს შესაბამისი ჩანაწერი გონივრული მისადაგების პრინციპის შესახებ ეროვნულ კანონმდებლობაში და არ შეიძლება განიხილებოდეს მხოლოდ შებლუდული შესაძლებლობის მქონე პირების შეფასების სოციალური მოდელის დანერგვად. შეფასების სოციალური მოდელის დანერგვის მიუხედავად, თუ ამას არ მოყვება კანონმდებლობაში გონივრული მისადაგების პრინციპის შემოღება, ამოცანის მიზანი არ იქნება მიღწეული.

ადამიანის უფლებათა დაცვის 2016-2017 წლების სამთავრობო სამოქმედო გეგმის შემუშავებამდე ქვეყანაში აქტუალური იყო პრობლემა, რომ შებლუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა შეფასება ხდებოდა სამედიცინო მოდელზე დაყრდნობით¹¹⁷. ეროვნული კანონმდებლობა და პრაქტიკა უმეტესად ეფუძნებოდა სამედიცინო მოდელს, რაც გამორიცხავდა სოციალურ მოდელზე დაფუძნებული პოლიტიკის დაგეგმვასა და განხორციელებას. კონვენციის რატიფიცირების შემდგომ, მართალია კანონმდებლობაში აისახა სოციალური მოდელის შინაარსთან თანხვედრი შებლუდული შესაძლებლობის მქონე პირის ცნება, თუმცა, თავად

¹¹⁷ საქართველოს სახალხო დამცველის საპარლამენტო ანგარიში საქართველოში ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის მდგომარეობის შესახებ, 2016 წელი, გვ. 663, <http://www.ombudsman.ge/uploads/other/4/4494.pdf>, ნანახია: 28.01.2018;

ტერმინის „შესაძლებლობის შეზღუდვის“ შინაარსი კვლავ სამედიცინო მოდელთან იყო თანხვედრაში, რამდენადაც ის ფორმულირდება როგორც „ისეთი მყარი ფიზიკური, ფსიქიკური, ინტელექტუალური ან სენსორული დარღვევები, რომლებიც განაპირობებს ქმედობაუნარიანობის დროებით ან სამუდამო შეზღუდვას.“¹¹⁸

გეგმის შესრულების მდგომარეობა

ადამიანის უფლებათა დაცვის 2016-2017 წლების სამთავრობო სამოქმედო გეგმაში აისახა შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა სამედიცინო მოდელით შეფასებასთან დაკავშირებული პრობლემა და ცალკე საქმიანობად გამოიყო შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა შეფასებისა და სტატუსის მინიჭების სისტემის რეფორმის განხორციელება (საქმიანობა 19.1.5.1.), რომლის შესრულების გაზომვა უნდა მომხდარიყო ორ ინდიკატორზე დაყრდნობით: 1. შექმნილია შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა შეფასების ახალი მოდელი და 2. დაწყებულია შეფასების ახალი მოდელის პილოტირება.

აღნიშნული საქმიანობა ფაქტობრივად არ შესრულდება. ექსპერტთა სამუშაო ჯგუფის შეხვედრები, რომელიც შეიქმნა საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროში გაეროს ბავშვთა ფონდის (UNICEF) დახმარებით და სამოქმედო გეგმის განხორციელების პერიოდში მათი 13 შეხვედრა¹¹⁹, არ შეიძლება შეფასდეს საქმიანობის შესრულებად. ქვეყანაში ჯერ კიდევ არ არის შემუშავებული შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა შეფასების სოციალური მოდელი, რომელსაც დაეფუძნება შემდეგში შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა ინდივიდუალური საჭიროებების განსაზღვრა და შესაბამისი სერვისების მიწოდება.

შეჯამება

ადამიანის უფლებათა დაცვის 2016-2017 წლების სამთავრობო სამოქმედო გეგმით გათვალისწინებული ამოცანა 19.1.5. ფაქტობრივად არ შესრულდება. სახელმწიფოს მიერ ამ პერიოდის განმავლობაში განხორციელებული სამუშაოები არ შეიძლება ჩაითვალოს ეფექტურად ქვეყანაში შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა შეფასებისა და სტატუსის მინიჭების სოციალური მოდელის დანერგვის მიმართულებით. საქართველოში დღემდე მოქმედი შეფასების სამედიცინო მოდელი წარმოადგენს მნიშვნელოვან ბარიერს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე

¹¹⁸ საქართველოს კანონი „სამედიცინო-სოციალური ექსპერტიზის შესახებ“, მუხლი 10.1. <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/15772>, ნანახია: 01.02.2018;

¹¹⁹ საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს 2017 წლის 03 ოქტომბრის წერილი № 01/62016

პირებისათვის, მიიღონ მათ ინდივიდუალური და კონვენციის მოთხოვნების შესაბამისი სერვისები. შესაბამისად, აუცილებელია ადამიანის უფლებათა დაცვის მომავალ სამოქმედო გეგმაში მოხდეს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა შეფასების სოციალური მოდელის დანერგვისა და პრაქტიკაში განხორციელების მიზნით გასატარებელი საქმიანობების განსაზღვრა შესაბამისად ჩამოყალიბებული ინდიკატორების საშუალებით, რომლებიც შესაძლებელს გახდის განხორციელებული რეფორმის ხარისხისა და მოცულობის გაზომვას.

პოლიტიკურ და საზოგადოებრივ ცხოვრებაში მონაწილეობის ხელშეწყობა

ამოცანებისა და საქმიანობების რელევანტურობის შეფასება

კონვენციის 29-ე მუხლი ადგენს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა აქტიურ და პასიურ საარჩევნო უფლებას, არჩევნებსა თუ რეფერენდუმში მონაწილეობის უზრუნველყოფას, ნების თავისუფალი და გაცნობიერებული გამოვლენის პირობებში. მუხლის ფარგლებში გარანტირებულია შშმ პირთა უფლება დაიკავონ თანამდებობა სახელმწიფოს მმართველობის სისტემაში, შეასრულონ საჯარო ფუნქციები, ბარიერების გარეშე ხელი მიუწვდებოდეთ საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა დონეზე.¹²⁰

გეგმის შემუშავების პროცესში გამონწვევას წარმოადგენდა შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა პოლიტიკურ ცხოვრებაში მონაწილეობის გარანტიების სისუსტე პრაქტიკულ და რიგ შემთხვევებში ნორმატიულ დონეზე. შშმ პირთათვის უამრავ ხილულ და უხილავ ბარიერთაგან განსაკუთრებით პრობლემურად სახელდებოდა ფიზიკური და ინფორმაციული გარემოს, საზოგადოებრივი ტრანსპორტის, საკომუნიკაციო საშუალებების, საარჩევნო უბნების მისაწვდომობის პრობლემები, რაც ხშირ შემთხვევაში შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირებისათვის გადაულახავ დაბრკოლებას წარმოადგენდა და საზოგადოებრივ და პოლიტიკურ ცხოვრებაში მათი სრულყოფილი მონაწილეობის შესაძლებლობებს მნიშვნელოვნად ამცირებდა.¹²¹

¹²⁰ შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების დაცვის კონვენცია, მუხლი 29

¹²¹ შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებრივი მდგომარეობა საქართველოში, საქართველოს სახალხო დამცველი, 2016 წელი, გვ. 13, ხელმისაწვდომია აქ: <http://www.ombudsman.ge/uploads/other/4/4562.pdf>, ბოლოს ნანახია: 12.01.2018

ამასთან, გეგმის შემუშავების დროისათვის პრობლემური იყო შშმ პირთა როგორც აქტიური, ისე პასიური საარჩევნო უფლების მარეგულირებელი კანონმდებლობის ხარვეზულობა. საარჩევნო კანონმდებლობა, მხარდაჭერის სტატუსის არმქონე პირთაგან განსხვავებით, ბლანკეტურად და დისკრიმინაციულად გამორიცხავდა ფსიქიატრიულ დაწესებულებაში მყოფი მხარდაჭერის მიმღების სტატუსის მქონე პირების არჩევნებში მონაწილეობის უფლებას.¹²² პრობლემას წარმოადგენდა შშმ პირთა პასიური საარჩევნო უფლების რეალიზების საკითხი. კანონმდებლობაში ჟესტების ენისათვის ოფიციალური ენის სტატუსის არარსებობის გამო¹²³ სმენის არმქონე პირებისათვის ბლანკეტურად მიუწვდომელი იყო არჩევით თანამდებობებზე კანდიდატურის დაყენება და მიუწვდომელი იყო საჯარო სექტორში დასაქმება სახელმწიფო ენის ცოდნის სავალდებულოდ მოთხოვნის გამო.¹²⁴

სამთავრობო სამოქმედო გეგმა შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა პოლიტიკურ ცხოვრებაში მონაწილეობის ხელშეწყობის მიზნით შვიდ აქტივობას ითვალისწინებს, მათ შორის, გეგმამ მოიცვა უსინათლო და მცირემხედველი ამომრჩევლისათვის ცესკოს ოფიციალური ვებ-გვერდის ადაპტირების (საქმიანობა 19.1.6.1), საარჩევნო ინფორმაციის აუდიო ფორმატში მიწოდების (პარტიების საარჩევნო პროგრამა, კანდიდატების ჩამონათვალი) (საქმიანობა 19.1.6.2), შშმ საკითხებზე საარჩევნო კომისიის წევრთა ტრენინგის (საქმიანობა 19.1.6.3), შშმ ამომრჩევლებისათვის სპეციალური დამხმარე საშუალებებით საარჩევნო უბნების აღჭურვის ვალდებულებები (საქმიანობა 19.1.6.4). ამას გარდა, საზოგადოებრივ ცხოვრებაში შშმ პირთა ჩართულობის უზრუნველყოფისათვის, გეგმამ გაითვალისწინა საჯარო რეესტრის ეროვნული სააგენტოს მომსახურების ხელმისაწვდომობის (ბრაილის შრიფტი) უზრუნველყოფის ვალდებულება მხედველობის არმქონე პირებისათვის (საქმიანობა 19.1.6.5). გეგმა ითვალისწინებს სააგენტოს ვებ-გვერდზე განთავსებული ინფორმაციის ადაპტირების (საქმიანობა 19.1.6.6), ასევე ონლაინ რეჟიმში კონსულტირების ვალდებულებებს მხედველობისა და სმენის არმქონე პირებისათვის (საქმიანობა 19.1.6.7).

გეგმით გათვალისწინებული ვალდებულებების შინაარსი შშმ პირთა პოლიტიკურ და საზოგადოებრივ ცხოვრებაში სრულყოფილი მონაწილეობისათვის სახელმწიფოს კომპლექსური და სისტემური ხედვის არარსებობასა და ამ მიმართულებით

¹²² საქართველოს საარჩევნო კოდექსი, მუხლი 3.ა.ა.გ) ხელმისაწვდომია აქ: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1557168>, ბოლოს ნანახია: 11.01.2018

¹²³ შენიშვნა: ჟესტების ენას არ გააჩნია ოფიციალური ენის სტატუსი და მხოლოდ საკომუნიკაციო საშუალებად განიხილება. საქართველოს კანონი შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა სოციალური დაცვის შესახებ, მუხლი 5

¹²⁴ საქართველოს კანონი საჯარო სამსახურის შესახებ, მუხლი 27.1.ა.

პოლიტიკის სისუსტეზე უთითებს. გეგმა საარჩევნო უფლების რეალიზებასთან დაკავშირებულ გამოწვევებს უმეტესად ხმის მიცემის პროცესის ადაპტირებაში ხედავს და გამორიცხავს ამ პროცესში ცესკოს გარდა სხვა უწყებების ჩართულობის ვალდებულებას. პრობლემის გადაჭრისათვის სხვადასხვა უწყების კომპლექსურად ჩართვის სანაცვლოდ, გეგმა პასუხისმგებელ სუბიექტად მხოლოდ ცენტრალურ საარჩევნო კომისიას ხედავს და პასუხისმგებლობას ამგვარი ფორმულირებით განსაზღვრავს - „ეთხოვოს ცენტრალურ საარჩევნო კომისიას“.

ამას გარდა, გეგმა არ მოიცავს პასიური საარჩევნო უფლების განხორციელების რეალიზებისათვის შესაბამის ხედვას და აქტივობებს, რაც გულისხმობს ეროვნული კანონმდებლობის ცვლილებასა და შშმ პირთათვის საარჩევნო უფლებაზე არსებული ბარიერების მოხსნას, შშმ პირთა აქტიური და პასიური საარჩევნო უფლებისათვის მხარდაჭერითი მექანიზმების შექმნას და გაძლიერებას, საარჩევნო უბნების ფიზიკური მისაწვდომობის უზრუნველყოფის ვალდებულებას, იმის გათვალისწინებით, ეს უკანასკნელი საარჩევნო უფლების რეალიზების უდიდეს დაბრკოლებად მიიჩნევა.

პრობლემაა, რომ გეგმა საზოგადოებრივ ცხოვრებაში ხელშეწყობის უფლებას უკიდურესად ლიმიტირებულად - მხოლოდ საჯარო რეესტრის საქმიანობის პროცესზე შშმ პირთა ხელმისაწვდომობად სახავს და პასუხისმგებელ სუბიექტად არა სხვადასხვა უწყებებს, არამედ მხოლოდ იუსტიციის სამინისტროსა და საჯარო რეესტრის ეროვნულ სააგენტოს განიხილავს. იმ პირობებში, როდესაც სახელმწიფოს არ გააჩნდა საჯარო და საინფორმაციო სივრცეების ადაპტირების თანმიმდევრული პოლიტიკა, და საზოგადოებრივ ცხოვრებაში შშმ პირთა ჩართულობის გაზრდისა და გაუმჯობესების სტრატეგია, გაუგებარია რა პრინციპით განისაზღვრა მხოლოდ საჯარო რეესტრის სისტემაზე წვდომის გაზრდა საზოგადოებრივ ცხოვრებაში მონაწილეობის უფლების რეალიზებისათვის ერთადერთ გამოსადეგ საშუალებად.

გეგმით გათვალისწინებული ვალდებულებების შესრულება

გეგმით გათვალისწინებული ვალდებულებების შესრულების თაობაზე მოპოვებული ინფორმაციის ანალიზიდან ჩანს, რომ ცესკოს ოფიციალური ვებ-გვერდი ადაპტირებულია უსინათლო და მცირემხედველი შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირებისათვის, რაც ცალსახად პოზიტიურ ნაბიჯად უნდა შეფასდეს.¹²⁵

¹²⁵ საქართველოს ცენტრალური საარჩევნო კომისიის 2017 წლის 6 ოქტომბრის N03-07/1782 კორექსპონდენცია

ამასთან, წინაასარჩევნო პროცესის ადაპტირების ფარგლებში ცესკოს ერთ-ერთ ვალდებულებას წარმოადგენდა უსინათლო ამომრჩევლებისათვის საარჩევნო ინფორმაციის აუდიო ფორმატში მიწოდება, მათ შორის პარტიების ჩამონათვალისა და საარჩევნო პროგრამის ადაპტირება. თუმცა, ამგვარი საქმიანობა უწყების მხრიდან არ განხორციელებულა იმ არგუმენტით, რომ გეგმით გათვალისწინებული ვალდებულება სცილდებოდა მის კომპეტენციას.¹²⁶ მიუხედავად იმისა რომ საარჩევნო პროგრამების ადაპტირებული ფორმით არსებობა პარტიების პასუხისმგებლობას წარმოადგენს, გაუგებარია რატომ ვერ შეძლო ცესკომ არსებული პროგრამების ადაპტირების უზრუნველყოფა, მით უფრო როდესაც გეგმა ითვალისწინებდა შესაბამის სახსრებს ცენტრალური საარჩევნო კომისიის ბიუჯეტიდან. ამასთან, ეს პრობლემა სამოქმედო გეგმის ხარვეზზე და უწყებებს შორის კოორდინაციის დაბალ ხარისხზე მიუთითებს, რამდენადაც სამოქმედო გეგმის აღსრულების პროცესში ვერ მოხერხდა აღნიშნული პასუხისმგებლობის მოდიფიცირება.

კენჭისყრის დღეს შშმ ამომრჩეველთა მიმართ ქცევის ნორმების დაცვის მიზნით ცესკო წლების მანძილზე ახორციელებს საუბნო საარჩევნო კომისიის წევრთა ტრენინგს.¹²⁷ თუმცა, გამოთხოვილი სატრენინგო მასალებისა და დღის წესრიგის გაცნობიდან ნათლად ჩანს, რომ სამდღიანი ტრენინგიდან, შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა საარჩევნო უფლებას დღის წესრიგის თანახმად მხოლოდ 20 წუთი ეთმობა, რაც შეუძლებელია მიჩნეულ იქნეს სათანადო დროდ ამ საკითხზე სიღრმისეული და აუცილებელი ინფორმაციის მიწოდებისათვის.¹²⁸

რაც შეეხება ამომრჩევლებისათვის სპეციალური დამხმარე საშუალებებით საარჩევნო უბნების აღჭურვის ვალდებულებას, მონოდებული ინფორმაციით ნათელია რომ ცესკო არჩევნების დღეს ყველა საარჩევნო უბანზე უზრუნველყოფს გამადიდებელ ლინზას და ბიულეტენის შესავსებ ხარჩო ფორმას. ცესკოს ინფორმაციით, 2016 წლის არჩევნებზე ყველა უბანზე იყო თითო გამადიდებელი

¹²⁶ იგივე

¹²⁷ გეგმის მოქმედების ფარგლებში, 2016 წლის 8 ოქტომბერს გამართული საპარლამენტო არჩევნებისათვის, ტრენინგი 170-მა პირმა გაიარა, რომლებმაც თავის მხრივ დაატრენინგეს საარჩევნო კომისიის 47 341 წევრი. 2017 წლის ადგილობრივი თვითმმართველობის არჩევნებში სულ ტრენინგების მხრიდან სწავლება გაიარა 160-მა ტრენინგმა, რომელმაც სწავლება ჩაუტარა 47 168 წევრს, წყარო: საქართველოს ცენტრალური საარჩევნო კომისიის 2017 წლის 26 აგვისტოს N01-07/1347 კორესპონდენცია, საქართველოს ცენტრალური საარჩევნო კომისიის 2017 წლის 6 ოქტომბრის N03-07/1782 კორესპონდენცია, დანართი N5

¹²⁸ საქართველოს ცენტრალური საარჩევნო კომისიის 2017 წლის 6 ოქტომბრის N03-07/1782 კორესპონდენცია, , დანართი N1, დანართი N2.

ლინზა, თუმცა 2017 წლისათვის უბნებზე მათი რაოდენობა გაორმაგდა.¹²⁹ რაც შეეხება ადაპტირებული კაბინების რაოდენობას, იგი განთავსებული იყო 1 115 საარჩევნო უბანზე, რაც საერთო უბნების (30%)-ს წარმოადგენს.¹³⁰

საზოგადოებრივი ცხოვრების გარანტირების ნაწილში გეგმა ითვალისწინებს საჯარო რეესტრის ეროვნული სააგენტოს მხრიდან უსინათლო და სმენის არმქონე პირებისათვის წერილობითი კომუნიკაციის შემუშავების, ვებ-გვერდზე განთავსებული ინფორმაციის ადაპტირებისა და მისაწვდომი ონლაინ კონსულტაციების მექანიზმების დანერგვას. საანგარიშო პერიოდში პასუხისმგებელი უწყებების მხრიდან - იუსტიციის სამინისტროსა და საჯარო რეესტრის ეროვნული სააგენტოს მხრიდან ვერ მოხდა სათანადო და სრულყოფილი ინფორმაციის მიღება. უწყებებიდან ინფორმაცია მხოლოდ საჯარო რეესტრმა გასცა, თუმცა, ზოგადი ფორმულირებით („უწყებამ განახორციელა...ცალკეული ტექნიკური სამუშაოები,“ „განხორციელდა უძრავ ნივთებზე უფლებათა რეესტრის ადაპტირება და უსინათლო და მცირემხედველ პირებს შეუძლიათ განცხადების ძებნა“), რაც არ აჩვენებს მონაცემებს კონკრეტული ღონისძიებების განხორციელების, მათი შშმ პირთა მხრიდან გამოყენების სტატისტიკისა და ზეგავლენის შესახებ.¹³¹

შეჯამება

შშმ პირთა საზოგადოებრივ და პოლიტიკურ ცხოვრებაში მონაწილეობის უზრუნველყოფა კომპლექსური საკითხია და სახელმწიფოსგან ჰოლისტური ხედვისა და მიდგომის აუცილებლობას მოითხოვს. ამ პირობებში გეგმის არსებით დაბრკოლებას წარმოადგენს ის, რომ იგი კომპლექსურად არ ხედავს შშმ პირთათვის პოლიტიკურ უფლებაზე წვდომას და ამ ვალდებულებას ძირითადად საარჩევნო უბნებზე ფიზიკური ბარიერების მოხსნის კონტექსტში ხედავს. სწორედ კომპლექსური ხედვის არარსებობა გამორიცხავს დასახული მიზნის მიღწევას გეგმაში ასახული საქმიანობების წარმატებით შესრულების შემთხვევაშიც კი. პრობლემაა ისიც, რომ გეგმა არ ითვალისწინებს საკანონმდებლო ხარვეზების აღმოფხვრის, საჭიროებების კვლევის ჩატარების და მასზე დაფუძნებით სტრატეგიისა და სამოქმედო გეგმის შექმნის ვალდებულებებს.

¹²⁹ იგივე, დანართი N5

¹³⁰ საქართველოს ცენტრალური საარჩევნო კომისიის 2017 წლის 26 აგვისტოს N01-07/1347 კორესპონდენცია

¹³¹ სსიპ საჯარო რეესტრის ეროვნული სააგენტოს 2017 წლის 12 სექტემბრის N374698 კორესპონდენცია

დღემდე გამონწევად რჩება არჩევნების დღისათვის ხელმისაწვდომი საარჩევნო გარემოს შექმნა.¹³² სტატისტიკური ინფორმაციით საქართველოს მასშტაბით არსებული 3 634 საარჩევნო უბნიდან 2016 წლის ოქტომბრის საპარლამენტო არჩევნებისათვის 1 115 საარჩევნო უბანი (30.68%) იყო მარტივად ადაპტირებული.¹³³ რაც შეეხება 2017 წლის ოქტომბრის არჩევნებს, საარჩევნო სივრცის მისაწვდომობის მინიმალური გაუმჯობესების მაჩვენებელი ფიქსირდება. არჩევნებისათვის გახსნილი 3634 საარჩევნო უბნიდან 1153 (31.7%) მათგანი იყო მარტივად ადაპტირებული.¹³⁴

ამასთან, პრაქტიკულ დონეზე შშმ პირთათვის არსებული ბარიერების გამო უკიდურესად დაბალია შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა ჩართულობა საარჩევნო პროცესებში. 2016 წლის 8 ოქტომბრის საპარლამენტო არჩევნების პირველსა და მეორე ტურში, საარჩევნო ასაკს მიღწეული 114 989 შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირიდან,¹³⁵ სულ მონაწილეობა მიიღო 7 027-მა (6.1%) შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე ამომრჩეველმა.¹³⁶ 2017 წლის ოქტომბრის ადგილობრივი თვითმმართველობის არჩევნებში მონაწილეობა მხოლოდ 3 353 (2.91%) შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირმა მიიღო მონაწილეობა.¹³⁷ დასახელებული მონაცემები ცხადად მიუთითებს, პოლიტიკური უფლების რეალიზებისათვის არასათანადო გარემოს არსებობაზე, რაც შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა საარჩევნო პროცესებში მონაწილეობის უკიდურესად დაბალ მაჩვენებელში ვლინდება.

¹³² „საარჩევნო ხმის უფლება შშმ პირთათვის“. სამართლიანი არჩევნებისა და დემოკრატიის საერთაშორისო საზოგადოება (ISFED). 2016. ხელმისაწვდომია აქ:

<http://www.isfed.ge/main/1176/geo/> ბოლოს ნანახია: 12.01.2018

¹³³ საქართველოს ცენტრალური საარჩევნო კომისიის 2017 წლის 26 აგვისტოს N01-07/1347 კორესპონდენცია

¹³⁴ საქართველოს ცენტრალური საარჩევნო კომისიის 2017 წლის 6 ოქტომბრის N03-07/1782 კორესპონდენცია

¹³⁵ სსიპ სოციალური მომსახურების სააგენტოს 2017 წლის სტატისტიკური ინფორმაცია, ხელმისაწვდომია აქ: http://ssa.gov.ge/index.php?lang_id=&sec_id=1292 , ბოლოს ნანახია 12.01.2018

¹³⁶ საქართველოს ცენტრალური საარჩევნო კომისიის 2017 წლის 6 ოქტომბრის N03-07/1782 კორესპონდენცია

¹³⁷ ცენტრალური საარჩევნო კომისიის ანგარიში, გვ.46. ხელმისაწვდომია აქ:

file:///C:/Users/KETI/Downloads/თვითმმართველობისორგანოთა2017წლის21ოქტომბრისარჩევნებისანგარიში.pdf , ბოლოს ნანახია: 12.01.2018

საზოგადოებრივი დანიშნულების ობიექტებისა და სატრანსპორტო საშუალებების ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფა შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთათვის

ამოცანისა და საქმიანობების რელევანტურობის შეფასება

მისაწვდომობა, როგორც ქვეყანაში შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების დაცვის უმნიშვნელოვანესი საკითხი, აღიარებულია გაეროს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კონვენციის მე-9 მუხლით და მისი ზოგადი კომენტარით¹³⁸. მიუხედავად იმისა, რომ კონვენციის რატიფიცირების დროს ქვეყანაში მწვავედ იდგა ფიზიკური გარემოს, სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურისა და ინფორმაციის მისაწვდომობის პრობლემები¹³⁹ შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირების წინაშე, სამოქმედო გეგმა მხოლოდ ნაწილობრივ ეხება მათ და შესრულებული სამუშაოები არ შეიძლება ჩაითვალოს ეფექტურად. განსაკუთრებით პრობლემური იყო გეგმის შემუშავებამდე მისაწვდომობის აღსრულებისა და ზედამხედველობის მექანიზმის არარსებობა, რაც ფაქტობრივად გამორიცხავდა იმ რეგულაციების შესრულებას, რომელიც საქართველოს მთავრობამ შეიმუშავა კონვენციის რატიფიცირების შემდეგ¹⁴⁰. მიუხედავად ამისა, გეგმაში არაფერია ნათქვამი აღსრულების მექანიზმის შექმნისა და ამუშავების შესახებ.

გეგმის შესრულების მდგომარეობა

ამოცანის „საზოგადოებრივი დანიშნულების ობიექტებისა და სატრანსპორტო საშუალებების ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფა შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირებისათვის“ შესრულება ადამიანის უფლებათა დაცვის 2016-2017 წლების სამთავრობო სამოქმედო გეგმით დაუკავშირდა 4 საქმიანობის განხორციელებას:

საქმიანობა 19.1.7.1.-ის თანახმად, 2016-2017 წლებში სატრანსპორტო ტერმინალებთან (ავტოსადგურებთან) დამაკავშირებელი გზების და გზისპირა

¹³⁸ Committee on the rights of persons with disabilities, General Comment No. 2, Article 9: Accessibility, 2014, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G14/033/13/PDF/G1403313.pdf?OpenElement>, ნანახია: 30.01.2018;

¹³⁹ საქართველოს სახალხო დამცველის საპარლამენტო ანგარიში საქართველოში ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის მდგომარეობის შესახებ, 2015 წელი, გვ. 732-745, <http://www.ombudsman.ge/uploads/other/3/3891.pdf>, ნანახია: 01.02.2018;

¹⁴⁰ საქართველოს მთავრობის 2014 წლის 06 იანვრის დადგენილება №41 „შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირებისათვის სივრცის მოწყობისა და არქიტექტურული და გეგმარებითი ელემენტების ტექნიკური რეგლამენტი“, <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/2186893>, ნანახია: 01.02.2018;

ინფრასტრუქტურის, შენობა-ნაგებობების და კომუნიკაციების შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირებისათვის ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფა უნდა გამოიღიოს ხელმისაწვდომობის გაუმჯობესების მიზნით განხორციელებული ღონისძიებებით. საქმიანობის შესრულებაზე პასუხისმგებელი უწყების¹⁴¹ მიერ მონოდებული ინფორმაციის თანახმად, 2016-2017 წლებში სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურის, შენობა-ნაგებობებისა და კომუნიკაციების შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირებისათვის ხელმისაწვდომობის გაზრდის მიზნით განხორციელდა მხოლოდ ერთი საქმიანობა¹⁴².

საქმიანობა 19.1.7.2.-ის შესრულების გაზომვის მიზნით გამოთხოვილ ინფორმაციაზე მიღებული პასუხების თანახმად¹⁴³, შეიძლება ითქვას, რომ აღნიშნული საქმიანობა თავისი შესრულების გაზომვის ინდიკატორის მიხედვით არ შესრულებულა. კერძოდ, დღემდე არ მომხდარა ადაპტირებული სატრანსპორტო საშუალებებისა და ინფრასტრუქტურის ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფის მიზნით სტანდარტის მომზადება და მიღება. ცვლილებების შეტანა „ავტოსატრანსპორტო საშუალებებით მგზავრის გადაყვანისა და ბარგის გადაზიდვის წესის“ ტექნიკურ რეგლამენტში, რომელის მიხედვითაც განისაზღვრა, რომ გადამზიდველი ვალდებულია მძღოლის, ეკიპაჟის წევრების დახმარების უზრუნველყოს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირებისათვის მგზავრობასთან დაკავშირებული აუცილებელი სერვისების ხელმისაწვდომობა მგზავრობის მთელი პერიოდის განმავლობაში, ვერ ჩაითვლება ერთიანი სტანდარტის შექმნად. სამოქმედო გეგმით ასევე განსაზღვრული იყო შემუშავებული სტანდარტების აღსრულების მექანიზმის შექმნა, რომელიც ასევე არ განხორციელებულა.

საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტროს სახმელეთო ტრანსპორტის სააგენტოს მიერ მონოდებული ინფორმაციის თანახმად, საქმიანობის 19.1.7.3. - საზოგადოებრივ ტრანსპორტზე მომუშავე მძღოლების ინფორმირებულობის გაზრდა, შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა

¹⁴¹ საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტროს სახმელეთო ტრანსპორტის სააგენტოს 2017 წლის 25 სექტემბრის წერილი № 01/608; საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტროს 2017 წლის 24 ნოემბრის წერილი № 08/8157;

¹⁴² ცვლილებები შევიდა „ავტოსადგურის და ავტოსადგომის ფუნქციონირების წესისა და პირობების დამტკიცების თაობაზე“ საქართველოს მთავრობის 2013 წლის 31 დეკემბრის № 442 დადგენილებაში, რომლის თანახმადაც, სამივე კლასის ავტოსადგურში შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა შეუფერხებელი გადაადგილების უზრუნველსაყოფად გათვალისწინებული უნდა იყოს შესაბამისი პირობები.

¹⁴³ საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტროს სახმელეთო ტრანსპორტის სააგენტოს 2017 წლის 25 სექტემბრის წერილი № 01/608; საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტროს 2017 წლის 24 ნოემბრის წერილი № 08/8157;

უფლებების შესახებ ტრენინგების გზით, შესრულების მიზნით 2016-2017 წლებში სამუშაოები არ განხორციელებულა¹⁴⁴.

ადამიანის უფლებათა დაცვის 2016-2017 წლების სამთავრობო სამოქმედო გეგმაში ცალკე საქმიანობად იყო გამოყოფილი საჰაერო გადაყვანა-გადაზიდვის მიმართულებით განსახორციელებელი სამუშაოები, რომლის მიზანიც იყო საჰაერო გადაზიდვა-გადაყვანის დროს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირებისათვის მომსახურების მაღალი ხარისხით მიწოდება, რომელიც დაკავშირებული იყო გეგმიური და არაგეგმიური ინსპექტირებით (საქმიანობა 19.1.7.4.). სახელმწიფო უწყებების მიერ მოწოდებული ინფორმაციის თანახმად, აღნიშნული ინსპექტირება მხოლოდ 2017 წელს განხორციელდა და დღეისათვის, საქართველოში არსებულ ყველა აეროპორტში, რომელიც ემსახურება მგზავრებს, არსებობს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირების მომსახურებისათვის აუცილებელი ყველა სახის პირობა და აღჭურვილობა. თუმცა, მოწოდებული ინფორმაციის თანახმად, საჰაერო გადაყვანა - გადაზიდვის სრული აღჭურვა დაკავშირებულია მხოლოდ სამგზავრო ტერმინალებში პანდუსების, სარეგისტრაციო დახლებთან და აეროვაგზლის მიმდებარე ტერიტორიებზე შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირებისათვის განკუთვნილი ნიშნის არსებობასთან, გადასაადგილებელი ეტლის არსებობასთან.

შეჯამება

ფიზიკური გარემოს, სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურისა და ინფორმაციის მისაწვდომობის უზრუნველყოფის კუთხით 2016-2017 წლების სამოქმედო გეგმის ფარგლებში განხორციელებული სამუშაოების ანალიზი აჩვენებს, რომ სახელმწიფოს მიდგომა აღნიშნული პრობლემის მოგვარების მიმართულებით არაეფექტურია და ვერ პასუხობს მისაწვდომობის უზრუნველყოფის მიმართულებით აღებულ საერთაშორისო ვალდებულებებს. მიუხედავად იმისა, რომ კონვენციის რატიფიცირების დროს ქვეყანაში მწვავედ იდგა ფიზიკური გარემოს, სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურისა და ინფორმაციის მისაწვდომობის პრობლემები შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირების წინაშე, სამოქმედო გეგმა მხოლოდ ნაწილობრივ ეხება მათ და შესრულებული სამუშაოები არ შეიძლება ჩაითვალოს ეფექტურად. გეგმაში არაფერია ნათქვამი აღსრულების მექანიზმის შექმნისა და ამუშავების შესახებ. თემის მნიშვნელობიდან გამომდინარე, აუცილებელია მომავალ სამოქმედო გეგმაში განსაზღვრული იყო მისაწვდომობის

¹⁴⁴ საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტროს სახმელეთო ტრანსპორტის სააგენტოს 2017 წლის 25 სექტემბრის წერილი № 01/608;

უფლების ყველა შემადგენელი კომპონენტი შესაბამისი აღსრულების მექანიზმების შემუშავებასთან ერთად.

ჯანმრთელობის დაცვის თანაბარი გარემოს უზრუნველყოფა

ამოცანისა და საქმიანობების რელევანტურობის შეფასება

შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კონვენციის 25-ე მუხლით უზრუნველყოფილია შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლება ჯანმრთელობის დაცვაზე. კონვენცია სახელმწიფოს ვალდებულებად განსაზღვრავს, როგორც ყველა შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირისათვის თანაბრად მისაწვდომი ჯანმრთელობის დაცვის პროგრამების არსებობის შექმნის ვალდებულებას, ისე მათი ინდივიდუალური საჭიროებების გათვალისწინებას ჯანმრთელობის დაცვის მომსახურებების მიწოდების დროს.

2015 წლის მდგომარეობით შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა ჯანმრთელობის უფლების დაცვის მიმართულებით ძირითადი პრობლემები დაკავშირებული იყო სოფლის ექიმის პროგრამის განხორციელების პროცესში შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა საჭიროებების გათვალისწინების უგულებელყოფასთან, ფიზიკური გარემოს მისაწვდომობასთან, მედიკამენტების ხელმისაწვდომობასთან, ფსიქიკური ჯანმრთელობის სერვისების მისაწვდომობასთან¹⁴⁵. საქართველოში 2013 წლიდან მოქმედებს საყოველთაო დაზღვევის პროგრამა¹⁴⁶. პროგრამა არ ითვალისწინებდა შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კონვენციის 25-ე მუხლის ერთ-ერთ მთავარ მოთხოვნას, რომ ჯანმრთელობის დაცვის სერვისები შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირებს უნდა მიეწოდებოდეთ მათი ინდივიდუალური საჭიროებების გათვალისწინებით. ამასთან, განსხვავებული პაკეტით სარგებლობის შესაძლებლობა არა აქვთ მნიშვნელოვნად და ზომიერად გამოხატული შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირებს. აღნიშნული პრობლემები დღეისათვისაც აქტუალურია. ადამიანის უფლებათა დაცვის სამთავრობო სამოქმედო გეგმა ნაწილობრივ შეეხო შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა ჯანმრთელობის

¹⁴⁵ ადამიანის უფლებების სწავლებისა და მონიტორინგის ცენტრის კვლევა „ქმედუნარიანობის სისტემის რეფორმისა და მისი იმპლემენტაციის პროცესის შეფასება“, 2016 წელი, გვ. 84-94, <https://emc.org.ge/2016/06/07/emc-82/>, ნანახია: 26.01.2017

¹⁴⁶ საქართველოს მთავრობის 2013 წლის 21 თებერვლის №36 დადგენილება „საყოველთაო ჯანდაცვაზე გადასვლის მიზნით გასატარებელ ზოგიერთ ღონისძიებათა შესახებ“, <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1852448>, ნანახია: 01.02.2018

უფლების დაცვის მიმართულებით ქვეყანაში არსებულ პრობლემებს და ის დაუკავშირა მხოლოდ მომსახურების თანაბარი ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფას. გეგმა საერთოდ არ შეხებია ფსიქიკური ჯანმრთელობის დაცვის მიმართულებით არსებულ გამოწვევებს.

გეგმის შესრულების მდგომარეობა

ქვეყანაში ჯანმრთელობის დაცვის მიმართულებით არსებული მრავალი პრობლემის მიუხედავად, ადამიანის უფლებათა დაცვის 2016-2017 წლების სამთავრობო სამოქმედო გეგმაში აღნიშნული საკითხი მხოლოდ ერთი ბოგადი საქმიანობის (საქმიანობა 19.1.8.1.) ასახვით შემოიფარგლა, რომელიც არ შეიძლება განვიხილოთ შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა ჯანმრთელობის უფლების დაცვის ეფექტურ საშუალებად.

გეგმით ქვეყანაში შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირების ჯანმრთელობის უფლების დაცვის გაზომვის ინდიკატორად განსაზღვრული იყო შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა პროცენტული მაჩვენებელი, რომელთათვისაც ხელმისაწვდომი იქნებოდა ჯანმრთელობის დაცვის სერვისები. თუმცა, საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროდან მიღებული ოფიციალური კორესპონდენციით¹⁴⁷, რომელიც შეეხება აღნიშნული ამოცანის შესრულების შეფასებას, სამინისტროს არ უნარმოებია შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირების პროცენტული მაჩვენებლის გამოთვლა, რომლითაც შესაძლებელი იქნებოდა ამოცანის შესრულების ინდიკატორის შეფასება.

შეჯამება

შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა ჯანმრთელობის უფლების დაცვის მიმართულებით მომავალ სამოქმედო გეგმაში მნიშვნელოვანია, გამოიყოს ისეთი სისტემური პრობლემები, როგორებიცაა: ფსიქიკური ჯანმრთელობის სერვისების მისაწვდომობა, თემზე დაფუძნებული ფსიქიკური ჯანმრთელობის მომსახურებების განვითარება, სამედიცინო დაწესებულებებისა და მედიკამენტების მისაწვდომობა, შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა ინდივიდუალურ საჭიროებებზე დაფუძნებული ჯანმრთელობის დაცვის პროგრამების შექმნა და მათი მისაწვდომობის უზრუნველყოფა.

¹⁴⁷ საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს 2017 წლის 03 ოქტომბრის წერილი № 01/61891;

შებლუდული შესაძლებლობის მქონე ბავშვთა აბილიტაცია და რეაბილიტაცია და განვითარებაზე ორიენტირებული პროგრამების გაფართოება ქვეყნის მასშტაბით

ადამიანისა და საქმიანობების რელევანტურობის შეფასება

ადამიანის უფლებათა დაცვის 2016-2017 წლების სამთავრობო სამოქმედო გეგმის შექმნამდე შებლუდული შესაძლებლობის მქონე ბავშვების რეაბილიტაცია/აბილიტაციის მიმართულებით ძირითადი გამოწვევა მდგომარეობდა იმაში, რომ მათი უმეტესობა ვერ იღებდა მათ საჭიროებებზე მორგებულ სერვისებს. აღნიშნული ძირითადად გამოწვეული იყო იმით, რომ სხვადასხვა მომსახურების დაგეგმვა ხდებოდა საჭიროებების კვლევაზე დაფუძნების გარეშე. ამასთან, პრობლემური იყო ინფორმაციის არქონა არსებული პროგრამებისა და სერვისების შესახებ¹⁴⁸. გამოწვევას წარმოადგენდა დღის ცენტრებისა და ბავშვთა ადრეული განვითარების ქვეპროგრამების ფარგლებში მიწოდებული მომსახურებების ხარისხი და შებლუდული შესაძლებლობის მქონე ბავშვთა ინდივიდუალურ საჭიროებების გათვალისწინება აღნიშნულ პროცესში¹⁴⁹.

გეგმის შესრულების მდგომარეობა

შებლუდული შესაძლებლობის მქონე ბავშვთა რეაბილიტაციის და აბილიტაციის უფლების რეალიზება, ასევე დღის ცენტრების მომსახურების მიწოდება ადამიანის უფლებათა დაცვის 2016-2017 წლების სამთავრობო სამოქმედო გეგმის მიხედვით ძირითადად დაკავშირებული იყო მომსახურების მიმწოდებელი ორგანიზაციების გეოგრაფიული არეალის გაფართოებასთან (აქტივობა 19.1.9.1. და აქტივობა 19.1.9.4.). სამოქმედო გეგმით ასევე განისაზღვრა, რომ ქ. თბილისში დაიწყებოდა მძიმე და ღრმა გონებრივი განვითარების შეფერხების მქონე ბავშვთა ბინაზე რეაბილიტაციის მომსახურება (აქტივობა 19.1.9.3.) და შეიქმნებოდა ადრეული ჩარევის მომსახურების პროგრამული ჩარჩო და სტანდარტები (აქტივობა 19.1.9.2.).

საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს მიერ მოწოდებული ინფორმაციაზე დაყრდნობით, შეიძლება ითქვას, რომ შებლუდული შესაძლებლობის მქონე ბავშვების აბილიტაცია/რეაბილიტაციისა და განვითარებაზე

¹⁴⁸ საქართველოს სახალხო დამცველის საპარლამენტო ანგარიში საქართველოში ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის მდგომარეობის შესახებ, 2015 წელი, გვ. 754, <http://www.ombudsman.ge/uploads/other/3/3891.pdf>, ნანახია: 01.02.2018;

¹⁴⁹ ადამიანის უფლებების სწავლებისა და მონიტორინგის ცენტრის კვლევა „ქმედუნარიანობის სისტემის რეფორმისა და მისი იმპლემენტაციის პროცესის შეფასება“, 2016 წელი, გვ. 67-68, <https://emc.org.ge/2016/06/07/emc-82/>, ნანახია: 26.01.2017

მიმართული პროგრამების შექმნის მიმართულებით გარკვეული პროგრესი არსებობს იმ საქმიანობების ფარგლებში, რომელიც გეგმით იყო განსაზღვრული. კერძოდ, გაფართოვდა დღის ცენტრებისა და ბავშვთა აბილიტაცია/რეაბილიტაციის მომსახურების მიწოდების გეოგრაფიული არეალი¹⁵⁰, შემუშავდა ადრეული ჩარევის მომსახურების კონცეფცია და სტანდარტები¹⁵¹, 2016-2017 წლების განმავლობაში ქ. თბილისში შეიქმნა მძიმე და ღრმა გონებრივი განვითარების შეფერხების მქონე ბავშვთა ბინაზე მოვლის პროგრამა.

შეჯამება

გეგმით განსაზღვრული საქმიანობები აჩვენებს, რომ მასში ფაქტორივად არ არის ასახული ის მთავარი გამოწვევები, რომლებიც კვლევებზე დაყრდნობით არსებობდა გეგმის შედგენამდე. კერძოდ, ძირითადი აქცენტი გაკეთებულია, რეაბილიტაცია/აბილიტაციის მომსახურებების გეოგრაფიული არეალის გაფართოებასთან, რაც თავისთავად წარმოადგენს ძალიან მნიშვნელოვან საკითხს, თუმცა, არაფერია მასში ნათქვამი მომსახურებების ხარისხსა და საჭიროებების კვლევაზე დაფუძნებულ სერვისების შექმნაზე.

მიუხედავად იმისა, რომ ადამიანის უფლებათა დაცვის 2016-2017 წლების სამთავრობო სამოქმედო გეგმით შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე ბავშვთა აბილიტაცია/რეაბილიტაციისა და განვითარებაზე ორიენტირებული პროგრამების განვითარებასთან დაკავშირებული საქმიანობები განსაზღვრული ინდიკატორების მიხედვით შესრულებულად შეიძლება ჩაითვალოს, ის ვერ პასუხობს ქვეყანაში აღნიშნული მიმართულებით არსებულ პრობლემებს. აუტისტური სპექტრის დარღვევის მქონე ბავშვები დღემდე ვერ ახერხებენ სერვისებით თანაბარ სარგებლობას იმ მიზეზით, რომ შეთავაზებული სერვისები არ არის ტერიტორიულად ხელმისაწვდომი ყველა ბავშვისათვის.

მიუხედავად იმისა, რომ 2016-2017 წლების განმავლობაში ქ. თბილისში შეიქმნა მძიმე და ღრმა გონებრივი განვითარების შეფერხების მქონე ბავშვთა ბინაზე მოვლის პროგრამა, ეს არ შეიძლება ჩაითვალოს ეფექტურ ღონისძიებად და საჭიროების შემთხვევაში რეგიონში მცხოვრებ ბავშვებს არა აქვთ წვდომა მსგავს მომსახურებებზე. შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე ბავშვების შემთხვევაში ადრეული განვითარების პროგრამების განსაკუთრებული მნიშვნელობის

¹⁵⁰ ქ. თბილისში დაინერგა მძიმე და ღრმა გონებრივი განვითარების შეფერხების მქონე ბავშვთა ბინაზე მოვლის ქვეპროგრამა, სადაც ჩართულია 46 ბავშვი;

¹⁵¹ საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს 2017 წლის 03 ოქტომბრის წერილი № 01/62016

მიუხედავად, სერიოზულ პრობლემას წარმოადგენს მათი გეოგრაფიული ხელმისაწვდომობის საკითხი¹⁵².

აუცილებელია, ბავშვთა რეაბილიტაცია/აბილიტაციის პროგრამების შექმნა სამომავლოდ დაეფუძნოს საჭიროებების კვლევას, ბავშვების ინდივიდუალური საჭიროებების გათვალისწინებას, მომსახურების მიმწოდებლების გეოგრაფიული არეალის კიდევ უფრო გაფართოებას, გათვალისწინებული იყოს ქვეპროგრამების ხარისხის შეფასებისა და მისი გაუმჯობესების კომპონენტი. ასევე, აუცილებელია დაინყოს მუშაობა ზრდასრული შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა რეაბილიტაციის მიმართულებით სერვისების შექმნაზე, რომელიც ასევე დაეფუძნება საჭიროებების კვლევას.

ინდივიდუალური მობილობის ხელშეწყობა

ამოცანისა და საქმიანობების რელევანტურობის შეფასება

საქართველოში შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა ინდივიდუალური მობილობის უფლების უზრუნველყოფის მიზნით მოქმედებს დამხმარე საშუალებების პროგრამები, რომელიც ყოველწლიურად მტკიცდება „სოციალური რეაბილიტაციისა და ბავშვზე ზრუნვის სახელმწიფო პროგრამების“ ფარგლებში. ადამიანის უფლებათა დაცვის 2016-2017 წლების სამთავრობო სამოქმედო გეგმის შექმნის დროისათვის, მთავარი გამოწვევა, რაც ქვეყანაში შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა ინდივიდუალური მობილობის უფლებით სარგებლობას უკავშირდებოდა იყო ის, რომ არ ხდებოდა საჭიროებების კვლევაზე დაფუძნებით ქვეპროგრამით გათვალისწინებული მომსახურებების დაგეგმვა¹⁵³.

გეგმის შესრულების მდგომარეობა

ინდივიდუალური მობილობის ხელშეწყობის შეფასების ინდიკატორად ადამიანის უფლებათა დაცვის 2016-2017 წლების სამთავრობო სამოქმედო გეგმით განსაზღვრული იყო დამხმარე საშუალებების საჭიროების მქონე პირების რაოდენობა, რომელთაც მიმართეს სოციალური მომსახურების სააგენტოს და დაკმაყოფილებული განცხადებების რაოდენობა (აქტივობა 19.1.10.1.).

¹⁵² საქართველოს სახალხო დამცველის საპარლამენტო ანგარიში საქართველოში ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის მდგომარეობის შესახებ, 2016 წელი, გვ. 679, <http://www.ombudsman.ge/uploads/other/4/4494.pdf>, ნანახია: 28.01.2018;

¹⁵³ ადამიანის უფლებების სწავლებისა და მონიტორინგის ცენტრის კვლევა „ქმედუნარიანობის სისტემის რეფორმისა და მისი იმპლემენტაციის პროცესის შეფასება“, 2016 წელი, გვ. 68, <https://emc.org.ge/2016/06/07/emc-82/>, ნანახია: 26.01.2017

საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს მიერ მონოდებული ინფორმაციის თანახმად, 2016 წელს დამხმარე საშუალებების მიღების მიზნით სოციალური მომსახურების სააგენტოს მიმართა 5005-მა შებლუდული შესაძლებლობის მქონე პირმა, საიდანაც 25% მომლოდინეთა რიგში აღმოჩნდა და ვერ მოხდა მათი მოთხოვნის დაკმაყოფილება, 2017 წელს მომლოდინეთა რიგში აღმოჩნდა შებლუდული შესაძლებლობის მქონე პირების 41%, რომელთაც სააგენტოს მიმართეს დამხმარე საშუალებების მიღების მოთხოვნით.

შეჯამება

ადამიანის უფლებათა დაცვის 2016-2017 წლების სამოქმედო გეგმით შებლუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა ინდივიდუალური მობილობის უფლების მიმართულებით დაგეგმილი და განხორციელებული სამუშაოების ანალიზი გვიჩვენებს, რომ კვლავ აქტუალურია გეგმის შედგენამდე გამოვლენილი პრობლემა. კერძოდ, დამხმარე საშუალებების საჭიროების მქონე ყველა შებლუდული შესაძლებლობის მქონე პირის დაკმაყოფილების მიზნით, აუცილებელია ქვეპროგრამის დაგეგმვა განხორციელდეს საჭიროებების კვლევაზე დაყრდნობით, რომელიც დაეფუძნება სათანადოდ წარმოებულ სტატისტიკას და მომავალში გამორიცხავს დამხმარე საშუალების საჭიროების მქონე შებლუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა მოთხოვნის დაუკმაყოფილების შესაძლებლობას და მინიმუმამდე დაიყვანს მომლოდინეთა სიაში მყოფ პირთა რაოდენობას.

დამოუკიდებელი ცხოვრების ხელშეწყობა

ამოცანის და საქმიანობების რელევანტურობის შეფასება

გაეროს შებლუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების დაცვის კონვენციის მე-19 მუხლით გათვალისწინებული დამოუკიდებელი ცხოვრების უფლება გულისხმობს შებლუდული შესაძლებლობის მქონე პირთათვის მათ ინდივიდუალურ საჭიროებებზე მორგებული, ადეკვატური და თემზე დაფუძნებული სერვისების შექმნას,¹⁵⁴ მათ შორის, საცხოვრებლის, სოციალური დაცვის ადეკვატური სტანდარტის, აბილიტაციისა და რეაბილიტაციის სერვისების შექმნის, დენსტიტუციონალიზაციის, პერსონალური მობილობის უზრუნველყოფითა და სხვა საშუალებებით.

¹⁵⁴ გაეროს შებლუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების დაცვის კონვენცია, მუხლი 19

მოცემულ თავში, სამოქმედო გეგმამ დამოუკიდებელი ცხოვრების მხოლოდ ერთი, საცხოვრებლის კომპონენტის განვითარება გაითვალისწინა სათემო ორგანიზაციების ქვეპროგრამის გაუმჯობესების საშუალებით. თუმცა, გეგმის შემუშავებისათვის, საქართველოში 18 წლისა და უფროსი ასაკის შშმ პირების დამოუკიდებელი ცხოვრების უფლების რეალიზების პრობლემა ფსიქიკური ჯანმრთელობის დიდი ზომის სამკურნალო დაწესებულებების, ასევე, შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა სადღეღამისო სპეციალიზებული დაწესებულებების (პანსიონატების) არსებობას და სათემო სერვისების განვითარების სისუსტეს უკავშირდებოდა. ფსიქიკური ჯანმრთელობის რეფორმის განხორციელების მიუხედავად, გეგმის შექმნის დროისათვის მნიშვნელოვან დაბრკოლებას სწორედ დიდი ზომის მონოპროფილური სამკურნალო დაწესებულებების არსებობა წარმოადგენდა, რომლებიც სრულად არ მოიცვა დენსტიტუცონალიზაციის პროცესმა.¹⁵⁵ ქვეყანაში ჯერ კიდევ არსებობს დიდი ზომის რეზიდენტული დაწესებულებები - შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა პანსიონატების სახით, რომლებიც 2015 წლის მდგომარეობით, ჯამში, 189 ბენეფიციარს უწევდნენ მომსახურებას (ძევრის შშმ პირთა პანსიონატი 66 ბენეფიციარი, დუშეთის - 49 ბენეფიციარი, მარტყოფის - 74 ბენეფიციარი).¹⁵⁶

ფსიქო-სოციალური საჭიროების მქონე პირებს ფსიქიატრიულ დაწესებულებაში ხანგრძლივი ჰოსპიტალიზაციის შემდგომ განსაკუთრებულად უდგათ დამოუკიდებელი ცხოვრების ხელშემწყობი სერვისების საჭიროება. განსაკუთრებით მათ, რომელთაც სათანადო საცხოვრისის სერვისების არარსებობის გამო, წლების მანძილზე ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში უწევთ ცხოვრება.¹⁵⁷ სახალხო დამცველის ანგარიშები აჩვენებს, რომ საცხოვრებლის სერვისების არარსებობის გამო ხანგრძლივი დაყოვნებით სისტემაში მყოფი პირების ე.წ. „უვადო პაციენტების“ მაჩვენებელი მაღალია და ბენეფიციართა საერთო რაოდენობის 30-40%-ს წარმოადგენს.¹⁵⁸

¹⁵⁵ „ფსიქიკური ჯანმრთელობის რეფორმა საქართველოში“, გლობალური ინიციატივა საქართველოში, ხელმისაწვდომია აქ: http://www.mls.ge/hrh/pictures/dfltcontent/gallery/108_1.pdf, ბოლოს ნანახია: 12.01.2018

¹⁵⁶ შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა/ზავშვთა პანსიონატებისა და სახლების ბენეფიციართა შესახებ სტატისტიკური ინფორმაცია წლების მიხედვით, ხელმისაწვდომია აქ: <http://atipfund.gov.ge/res/docs/statistika33.pdf>, ბოლოს ნანახია 12.01.2018

¹⁵⁷ გაეროს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების დაცვის კონვენციის იმპლემენტაციის გაიდლაინი, ადამიანის უფლებების სწავლებისა და მონიტორინგის ცენტრი (EMC), გვ. 61. ხელმისაწვდომია აქ: <https://emc.org.ge/2014/08/18/uncrpd-is-implementaciis-gaidlaini/>, ბოლოს ნანახია: 12.01.2018

¹⁵⁸ საქართველოს სახალხო დამცველის ანგარიში ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა მდგომარეობის შესახებ, 2015 წელი, გვ.313-314

დამოუკიდებელი ცხოვრების შესაძლებლობების ხელშეწყობა განსაკუთრებული გამონვევაა იმ შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირებთან მიმართებით, რომლებიც ბავშვობიდან სახელმწიფოს ზრუნვის ქვეშ, სხვადასხვა დაწესებულებებში იმყოფებიან და ზრუნვის ვადის ამონურვისთანავე - სრულწლოვანების მიღწევისას იძულებულიები ხდებიან დატოვონ დაწესებულება.¹⁵⁹ ამასთან, სახელმწიფო ზრუნვის დაწესებულებების უმეტესობა სათანადოდ არ ითვალისწინებდა ბენეფიციართა რეაბილიტაციისა და დამოუკიდებელი ცხოვრებისათვის მომზადების კომპონენტს.¹⁶⁰

მნიშვნელოვანია, რომ შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა თანაბარი შესაძლებლობის უზრუნველყოფის 2014-2016 წლების სამთავრობო სამოქმედო გეგმა ითვალისწინებდა შშმ პირთა დამოუკიდებელი ცხოვრებისათვის ალტერნატიული სოციალური მომსახურების სერვისების განვითარების, შინ მოვლის მომსახურების განვითარებისა და დანერგვის, ფსიქო-სოციალური საჭიროების მქონე პირთა გრძელვადიანი ზრუნვის სერვისების დანერგვის, დეინსტიტუციონალიზაციისა და თემზე დაფუძნებულ სერვისებში შშმ პირთა განთავსების მიზნით განსახორციელებელ ვალდებულებებს.¹⁶¹

შესაბამისად, სამთავრობო სამოქმედო გეგმის მთავარ პრობლემას წარმოადგენს ის, რომ გეგმა სრულყოფილად არ მოიცავს დამოუკიდებელი ცხოვრებისათვის აუცილებელ ამოცანებსა და საქმიანობებს. იგი ლიმიტირებულად კონცენტრირდება მხოლოდ თემზე დაფუძნებული საცხოვრისის ერთ ფორმაზე და ისიც მხოლოდ სათემო ორგანიზაციების ქვეპროგრამის გეოგრაფიული არეალის გაფართოების გზით. გეგმა არ მოიცავს ისეთ საკითხებს, როგორცაა დეინსტიტუციონალიზაციის პროცესის გაგრძელება, თემზე დაფუძნებული სხვა მხარდაჭერითი სერვისების განვითარება, სახელმწიფოს ზრუნვიდან გამოსული პირებისათვის შესაბამისი მხარდაჭერითი მექანიზმების შექმნა/გაძლიერება და დანერგვა, რომელიც მოიცავს შშმ პირთა განათლებისა და დასაქმების, საზოგადოებაში სრულყოფილი ინტეგრაციისკენ, ასევე საცხოვრებლით უზრუნველყოფის კომპონენტებს. ამასთან,

¹⁵⁹ შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებრივი მდგომარეობა საქართველოში, საქართველოს სახალხო დამცველი, 2015 წელი, გვ. 54- 55, ხელმისაწვდომია აქ: <http://www.ombudsman.ge/uploads/other/3/3727.pdf>, ბოლოს ნანახია: 14.01.2018

¹⁶⁰ გაეროს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების დაცვის კონვენციის იმპლემენტაციის გაიდლაინი, ადამიანის უფლებების სწავლებისა და მონიტორინგის ცენტრი (EMC), გვ. 61. ხელმისაწვდომია აქ: <https://emc.org.ge/2014/08/18/uncrpd-is-implementaciis-gaidlaini/>, ბოლოს ნანახია: 12.01.2018

¹⁶¹ საქართველოს მთავრობის 2014 წლის 20 იანვრის N76 განკარგულება შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა თანაბარი შესაძლებლობის უზრუნველყოფის 2014-2016 წლების სამთავრობო სამოქმედო გეგმის დამტკიცების შესახებ, ხელმისაწვდომია აქ: http://ssa.gov.ge/files/01_GEO/KANONMDEBLOBA/Kanon%20Qvemdebare/82.pdf, ბოლოს ნანახია: 12.01.2018

სამოქმედო გეგმა დასახელებულ აქტივობებს არ ფარავს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა სხვა უფლებების რეალიზების კონტექსტში, მეტიც, სამოქმედო გეგმა საერთოდ არ ითვალისწინებს უშუალოდ ფსიქო-სოციალური საჭიროების მქონე პირთა გამოწვევებთან დაკავშირებულ სპეციალურ ღონისძიებებს.

გეგმის შესრულების მდგომარეობა

18 წლისა და უფროსი ასაკის შშმ პირების შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა დამოუკიდებელი ცხოვრების ხელშეწყობის მიზნით გეგმამ ერთადერთ აქტივობად სათემო ორგანიზაციების გეოგრაფიული არეალის გაზრდა გაითვალისწინა. სათემო ორგანიზაციების ქვეპროგრამის მიზანია შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა და ხანდაზმულთა (ქალები - 60 წლიდან, მამაკაცები - 65 წლიდან) ოჯახურ გარემოსთან მიახლოებული პირობების შექმნა, დამოუკიდებელი ცხოვრების ხელშეწყობა და სოციალური ინტეგრაცია.¹⁶² 2015 წლის მდგომარეობით ბენეფიციართა საერთო რაოდენობა ლიმიტირებული იყო 180 ბენეფიციართ, თუმცა 2017 წლის მდგომარეობით მათი რაოდენობა შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირებისათვის 230-მდე გაიზარდა, რაც ცალსახად მისასაღმებელია.¹⁶³

მიუხედავად იმისა, რომ სათემო ორგანიზაციების ქვეპროგრამის ბენეფიციართა რაოდენობა და ბიუჯეტი ყოველწლიურად იზრდება, რაც დადებითად უნდა შეფასდეს,¹⁶⁴ პროგრამის მასშტაბის ზრდას გეოგრაფიული არეალის მნიშვნელოვნად გაფართოება არ მოჰყოლია. გეგმის ამოქმედებამდე, 2015 წლის მდგომარეობით სათემო ორგანიზაციების ქვეპროგრამის მომსახურება შესაძლებელი იყო თბილისსა და მხოლოდ ხუთ ქალაქში: ქარელი, ოზურგეთი, ყვარელი, გურჯაანი და სიღნაღი. 2016 წელს აღნიშნული ქვეპროგრამა გაფართოვდა და დაემატა 3 ახალი ქალაქი: ლაგოდეხი, გორი და რუსთავი. 2017

¹⁶² საქართველოს მთავრობის 2017 წლის 29 დეკემბრის N601 დადგენილება „სოციალური რეაბილიტაციისა და ბავშვზე ზრუნვის 2018 წლის სახელმწიფო პროგრამების დამტკიცების თაობაზე“, დანართი N1.12. ხელმისაწვდომია აქ: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/3976984>, ბოლოს ნანახია: 14.01.2018

¹⁶³ საქართველოს მთავრობის 2017 წლის 9 მარტის N121 დადგენილება „სოციალური რეაბილიტაციისა და ბავშვზე ზრუნვის 2017 წლის სახელმწიფო პროგრამების დამტკიცების თაობაზე“, დანართი N1.12. ხელმისაწვდომია <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/3601687>, ბოლოს ნანახია 12.01.2018

¹⁶⁴ შენიშვნა: სათემო ორგანიზაციების ქვეპროგრამის ბიუჯეტი 2015 წელს 984 000 ლარს შეადგენდა, 2016 წელს 1 034 000 ლარს, ხოლო, 2017 წელს 1 303 000 ლარს შეადგენდა, სათემო ორგანიზაციების ქვეპროგრამას 2015 წელს 180 ბენეფიციარი ჰყავდა, 2016 წელს 216 ბენეფიციარი, ხოლო 2017 წელს - 228 ბენეფიციარი.

წელს დაემატა ერთი ქალაქი - საგარეჯო.¹⁶⁵ რეგიონების დონეზე, 2016-2017 წლებში სათემო ორგანიზაციების ქვეპროგრამის გეოგრაფიული არეალი ერთი რეგიონით გაფართოვდა.¹⁶⁶

საბოლოოდ, ამ ეტაპისთვის, სათემო ორგანიზაციების ქვეპროგრამა საქართველოში არსებული 75 მუნიციპალიტეტიდან მხოლოდ 10 მუნიციპალიტეტში ხორციელდება.¹⁶⁷ სამინისტროს მიერ მოწოდებული ინფორმაციით, ქვეპროგრამის გეოგრაფიული არეალის გაფართოება რაიმე სახის კვლევით მონაცემსა და საჭიროების კვლევაზე არ ყოფილა დაფუძნებული.¹⁶⁸

შეჯამება

ნათელია, რომ მოცემულ შემთხვევაში სამთავრობო სამოქმედო გეგმა არასრულყოფილად ასახავს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა დამოუკიდებელი ცხოვრებისათვის საჭირო ამოცანებს და საქმიანობებს და მისი თვალთახედვის არეს მიღმა ტოვებს შშმ პირთა არაერთ ფუნდამენტურ საჭიროებას, მათ შორის, ფსიქიკური ჯანდაცვის მიმართულებით. არსებულ გამონკვევებზე საპასუხოდ, გეგმით გათვალისწინებული ვალდებულება სათემო ორგანიზაციების გეოგრაფიული არეალის გაფართოვების სახით, არ არის საკმარისი საშუალება, რადგან იგი არსებით გავლენას ვერ ახდენს დამოუკიდებელი ცხოვრების უზრუნველყოფის კუთხით არსებულ სრულ სურათზე.¹⁶⁹ არსებითი მნიშვნელობისაა, რომ გეგმას გაეთვალისწინებინა დეინსტიტუციონალიზაციის განხორციელებისა და სათემო სერვისების შექმნის მიზნით თანმიმდევრული პოლიტიკა და სათემო ორგანიზაციების ქვეპროგრამის გარდა მოეცვა სხვა არსებული სათემო სერვისების განვითარებისა და ახალი სერვისების გაჩენის ვალდებულება.

პრობლემურია, რომ დღემდე შემუშავებული არ არის ფსიქიკური ჯანმრთელობის სფეროში დეინსტიტუციონალიზაციის სტრატეგიის დოკუმენტი.¹⁷⁰ მდგომარეობა უცვლელია და გამონკვევად რჩება ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა საცხოვრებლის არქონის გამო წლების მანძილზე

¹⁶⁵ საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს 2017 წლის 29 სექტემბრის N01/61412 კორესპონდენცია

¹⁶⁶ იგივე

¹⁶⁷ იგივე: თბილისი, ქარელი, ოზურგეთი, ყვარელი, გურჯაანი, სიღნაღი, ლაგოდეხი, გორი, რუსთავი, საგარეჯო

¹⁶⁸ საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს 2017 წლის 20 სექტემბრის N01/59168 კორესპონდენცია

¹⁶⁹ საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს 2017 წლის 29 სექტემბრის N01/61412 კორესპონდენცია

¹⁷⁰ შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებრივი მდგომარეობა საქართველოში, საქართველოს სახალხო დამცველი, 2016 წელი, გვ.38

დაყოვნების პრაქტიკა.¹⁷¹ ამასთან, 2016 წლის მდგომარეობით ძვერის, დუშეთისა და მარტყოფის შშმ პირთა პანსიონატების ბენეფიციართა რაოდენობა არ შემცირებულა, მეტიც უმნიშვნელოდ გაიზარდა.

ასევე, გამოწვევას წარმოადგენს დამოუკიდებელი ცხოვრების ხელშეწყობის მექანიზმების სისუსტე თავად დაწესებულებებში, რამდენადაც იქ მცხოვრები პირები ვერ იღებენ შესაბამის მომსახურებას მათი დამოუკიდებელი ცხოვრების უნარების შექმნისა და განვითარებისათვის.¹⁷² შშმ პირთა დამოუკიდებელი ცხოვრების უზრუნველყოფისათვის ერთ-ერთ მთავარ გამოწვევას კვლავ შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა განათლების, მათი დასაქმებისა და საცხოვრებლის საჭიროება წარმოადგენს.¹⁷³

შრომა და დასაქმება

ამოცანისა და საქმიანობების რელევანტურობის შეფასება

გაეროს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების დაცვის კონვენციის 27-ე მუხლით გარანტირებულია შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა თანაბარი უფლება დასაქმებასა და შრომაზე, როგორც საკანონმდებლო, ისე პრაქტიკულ დონეებზე. ამ უფლების რეალიზებისათვის სახელმწიფო ვალდებულია შექმნას შშმ პირთა შრომისა და დასაქმების თანაბარი შესაძლებლობები, მათ შორის, წამახალისებელი და მხარდამჭერი დამატებითი გარანტიების შექმნის გზით.¹⁷⁴

სამოქმედო გეგმის შექმნისას, 2015 წლის მდგომარეობით დიდ გამოწვევას წარმოადგენდა კანონმდებლობა და სახელმწიფო პოლიტიკის არარსებობა, ასევე, განათლებისა და მისაწვდომი გარემოს არარსებობა, რაც პრაქტიკაში შშმ პირთა

¹⁷¹ „უსახლკარობა, სახელმწიფო პოლიტიკის ანალიზი“, ადამიანის უფლებების სწავლების და მონიტორინგის ცენტრი (EMC), 2017 წელი, გვ.93, ხელმისაწვდომია აქ: <https://emc.org.ge/2016/10/27/emc-172/>, ბოლოს ნანახია: 14.01.2018

¹⁷² ადამიანის უფლებათა მდგომარეობა დახურულ დაწესებულებებში, საქართველოს სახალხო დამცველი, 2016 წელი, გვ.312, ხელმისაწვდომია აქ: <http://www.ombudsman.ge/uploads/other/4/4585.pdf>,

¹⁷³ ადამიანის უფლებათა ეროვნული ინსტიტუტის - სახალხო დამცველის (ომბუდსმენი) მიერ შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კომიტეტისადმი წარდგენილი ალტერნატიული ანგარიში, გვ. 40, ხელმისაწვდომია აქ: <http://www.ombudsman.ge/uploads/other/4/4573.pdf>, ბოლოს ნანახია: 12.01.2018

¹⁷⁴ გაეროს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების დაცვის კონვენცია, მუხლი 27

საზოგადოებისაგან გარიყულობას განაპირობებს.¹⁷⁵ მნიშვნელოვან გამოწვევას წარმოადგენდა შრომისა და დასაქმების დეკლარაციული შინაარსის კანონმდებლობა, რომელიც ვერ პასუხობდა შშმ პირთა დასაქმების მიზანს.¹⁷⁶ კანონმდებლობა საგამონაკლისო შემთხვევის გარდა,¹⁷⁷ არ ითვალისწინებდა შებლუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა დასაქმების წამახალისებელ და ხელშეწყობ მუქანიზმებს. კანონმდებლობა არ ითვალისწინებდა დასაქმების ხელშეწყობის რეგულაციებს, მათ შორის კვოტირების სახით, საჯარო თუ კერძო სექტორში.¹⁷⁸ გარდა ამისა, ქვეყანაში მოქმედებდა და დღემდე მოქმედებს კანონი, რომელიც შებლუდული შესაძლებლობის მქონე პირებს (მცირე გამონაკლისის გარდა) სოციალური პაკეტის მიღების უფლებას უზღუდავს საჯარო სექტორში დასაქმების შემთხვევაში.¹⁷⁹ ამასთან, კანონმდებლობა არ იცნობდა და დღემდე არ იცნობს „გონივრული მისადაგების“ ცნებას, რისი არსებობაც შებლუდული შესაძლებლობის მქონე პირებს მისცემდა შრომის უფლების რეალიზების პროცესში სამუშაო გარემოსა და პირობების ინდივიდუალური ადაპტირების მოთხოვნის შესაძლებლობას.

სახელმწიფოს არ გააჩნდა და დღემდე არ გააჩნია შშმ პირთა ზუსტი სტატისტიკური მონაცემი, მათი ინდივიდუალური გამოწვევების მითითებით, რასაც შემდგომში დააფუძნებდა საკუთარ პოლიტიკას. სახელმწიფოს არ გააჩნდა სტატისტიკური ინფორმაცია კერძო სექტორში დასაქმებული შშმ პირთა რაოდენობის თაობაზე. გეგმის შექმნამდე არსებული მდგომარეობით ასევე მინიმალურია დასაქმების მაჩვენებელი საჯარო სექტორში.

ამას გარდა, დასაქმების დაბალ მაჩვენებელზე უთითებდა, 2013 წლიდან ქვეყანაში მოქმედი დასაქმების ელექტრონული პორტალი - worknet.gov.ge, რომლის

¹⁷⁵ საქართველოს სახალხო დამცველის 2015 წლის ანგარიში საქართველოში ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა მდგომარეობის შესახებ“, 2015 წელი, გვ.1085. ხელმისაწვდომია აქ: <http://www.ombudsman.ge/uploads/other/3/3891.pdf>, ბოლოს ნანახია: 12.01.2018

¹⁷⁶ იგივე, გვ.757

¹⁷⁷ შენიშვნა: მოქმედი კანონმდებლობა მხოლოდ მინიმალურ საგადასახადო საშეღავათო რეგულაციებს ითვალისწინებს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა მხოლოდ კონკრეტული კატეგორიების მიმართ, რომელიც შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირების ნაწილს ათავისუფლებს საშემოსავლო გადასახადის გადახდის ვალდებულებისგან. საქართველოს საგადასახადო კოდექსი, მუხლი 82.1.გ. ხელმისაწვდომია აქ: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1043717>, ბოლოს ნანახია: 12.01.2018

¹⁷⁸ „გაეროს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების დაცვის კონვენციის იმპლემენტაციის გაიდლაინი“; ადამიანის უფლებების სწავლებისა და მონიტორინგის ცენტრი (EMC), თბილისი, 2014 წელი, გვ. 101-102, ხელმისაწვდომია აქ: <https://emc.org.ge/2014/08/18/uncrpd-is-implementaciis-gaidlaini/>, ბოლოს ნანახია: 12.01.2018

¹⁷⁹ საქართველოს მთავრობის 2012 წლის 23 ივლისის N279 დადგენილება „სოციალური პაკეტის განსაზღვრის შესახებ“, მუხლი 6.4. ხელმისაწვდომია აქ: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1043717>, ბოლოს ნანახია: 12.01.2018

ფარგლებშიც სამუშაოს მაძიებლად რეგისტრირებულ შშმ პირთაგან 2014 წლის მონაცემებით დასაქმდა 12, 2015 წელს - 9 და 2016 წელს 11 შებლუდული შესაძლებლობის მქონე პირი.¹⁸⁰ რაც შეეხება საჯარო სექტორს, 2015 წლის მონაცემებით, საჯარო სექტორში დასაქმებული 53 103 პირიდან მხოლოდ 112(0.2%) მათგანი იყო შებლუდული შესაძლებლობის მქონე პირი.¹⁸¹

სამთავრობო სამოქმედო გეგმაში შებლუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა შრომისა და დასაქმების ხელშეწყობის მიზნით 5 საქმიანობა განისაზღვრა. გეგმამ, ამ მიზნით გაითვალისწინა (1) შშმ და სსსმ პირთა სოციალური ინტეგრაციის შესახებ საქართველოს კანონპროექტის შემუშავების ვალდებულება, (2) სამუშაოს მაძიებელ და დასაქმებულ შშმ პირთა მონაცემთა ბაზის სრულყოფა, (3) შშმ და სსსმ პირთა დასაქმების ხელშეწყობის პროგრამების შექმნა და დანერგვის უზრუნველყოფა. ამას გარდა, გეგმამ გაითვალისწინა (4) შშმ და სსმ პირთა ინდივიდუალური კონსულტირებისა და პროფესიული ორიენტაციის სისტემის განვითარების, შესაბამისი კადრების გადამზადების, (5) პროფესიულ სასწავლებლებში ხელმისაწვდომი ფიზიკური და მეთოდოლოგიური გარემოს უზრუნველყოფის ვალდებულებები.

დასახელებული გამონწვევების არსებობის პირობებში, გეგმა ლიმიტირებულად ითვალისწინებს შრომის უფლების რეალიზებისათვის აუცილებელ ღონისძიებებს და არ მოიცავს დასაქმებული შშმ და სსსმ პირების შრომითი უფლებების სათანადო დაცვის, ასევე, დასაქმების წამახალისებელი მექანიზმების გამოყენებისა და დანერგვის ვალდებულებებს. მიუხედავად გამონწვევისა, გეგმა არ ითვალისწინებს კანონმდებლობის გადახედვის და ხარვეზების აღმოფხვრის, ასევე შშმ პირთა საჭიროებების კვლევით კომპონენტს, რაც აუცილებლობას წარმოადგენს არსებული სურათის შეფასებისა და პოლიტიკის სათანადო დაგეგმვისათვის. გეგმა არ მოიცავს სპეციალური საგანმანათლებლო საჭიროების მქონე და შებლუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა დასაქმების თაობაზე სტატისტიკური ინფორმაციის შეგროვებისა და დამუშავების მიზნით გასაწევ ღონისძიებებს. სამთავრობო სამოქმედო გეგმაში ასევე ვერ ვხვდებით სახელმწიფოს მხრიდან დასაქმების ხელშეწყობის სამოქმედო გეგმის შექმნის ვალდებულებას, რომელიც ეტაპობრივად გაითვალისწინებს პრობლემათა აღმოფხვრის ნაბიჯებს და გამოკვეთს პრიორიტეტულ მიმართულებებს. გეგმა ასევე არ მოიცავს შრომისა და დასაქმების

¹⁸⁰ საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს 2016 წლის 29 ივლისის N01/58169 კორესპონდენცია

¹⁸¹ საქართველოს სახალხო დამცველის 2015 წლის ანგარიში საქართველოში ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა მდგომარეობის შესახებ“, 2015 წელი, გვ.1087. ხელმისაწვდომია აქ: <http://www.ombudsman.ge/uploads/other/3/3891.pdf>, ბოლოს ნანახია: 12.01.2018

უფლების რეალიზების მიზნით არსებული მექანიზმების თაობაზე საზოგადოების ინფორმირებულობის ვალდებულებებს.

გეგმის შესრულების მდგომარეობა

გეგმაში გათვალისწინებულია შშმ და სსსმ პირთა დასაქმების ხელშეწყობის კონცეფციისა და სოციალური ინტეგრაციის შესახებ კანონის შემუშავების ვალდებულება (საქმიანობა 19.1.12.2.), რომლის შესრულების ინდიკატორად ეთითება კანონპროექტის შემუშავება, ნაცვლად მისი ინიცირებისა, რაც თავისთავად პრობლემურია. მოცემული მდგომარეობით, ამ მიზნით უწყებამ შექმნა სამუშაო ჯგუფი, თუმცა, ამ ეტაპზე შემუშავებული არ არის არცერთი დოკუმენტი.¹⁸² ამასთან, სამინისტრო ეთითებს რომ შშმ პირთა სოციალური ინტეგრაციის თაობაზე კანონის მიღება უწყების მხრიდან ამ დროისთვის აღარ განიხილება.¹⁸³

გეგმა ასევე მოიცავდა სამუშაოს მაძიებელ და დასაქმებულ შშმ პირთა მონაცემთა ბაზის სრულყოფის ვალდებულებას (საქმიანობა 19.1.12.2.), რაც უწყების მხრიდან აღქმულია როგორც ბაზაში შშმ პირთა რეგისტრაციის რუტინული საქმიანობის განხორციელება და არ გულისხმობს რაიმე ახალ ვალდებულებას, მათ შორის, თავად მონაცემთა ბაზის სისტემის დახვეწას და დამატებით მორგებას შშმ პირთა საჭიროებების სრულფასოვნად იდენტიფიცირების მიზანზე.

გეგმაში გათვალისწინებულია შშმ და სსსმ პირთა დასაქმების ხელშეწყობის პროგრამების შექმნის ვალდებულება, რომელიც მოიცავს მხარდაჭერითი დასაქმების პროგრამის შექმნის და ამოქმედების კომპონენტებს (საქმიანობა 19.1.12.3.) გეგმაში მითითებულია სერვისით მინიმუმ 100 პირის სარგებლობის მაჩვენებელი. მნიშვნელოვანია, რომ ამ შემთხვევაში სათანადო ინდიკატორს წარმოადგენს მხარდაჭერითი დასაქმების არამართო მოსარგებლეთა, არამედ პროგრამით დასაქმებულთა რაოდენობა, რამდენადაც მხოლოდ მოსარგებლეთა რაოდენობის გაზრდით შეუძლებელია პროგრამის ეფექტიანობის შემოწმება.

მოცემული ვალდებულების ფარგლებში განხორციელებული საქმიანობის შედეგად გამოიკვეთა, რომ 2016 წლიდან ქვეყანაში მოქმედებს „დასაქმების ხელშეწყობის მომსახურებათა განვითარების სახელმწიფო პროგრამა“, რომლის მიზანია ქვეყანაში შრომის ბაზრის აქტიური პოლიტიკისა და დასაქმების ხელშეწყობის მომსახურებათა განვითარება/განხორციელება. პროგრამა ითვალისწინებს მონყვლადი, დაბალკონკურენტიანი (მათ შორის შშმ და სსსმ) ჯგუფების დასაქმების

¹⁸² საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს 2017 წლის 2 ოქტომბრის N01/61805 კორესპონდენცია

¹⁸³ იგივე

ხელშეწყობი მექანიზმების შემუშავების, სამუშაო ადგილების ადაპტირების, ხელფასის სუბსიდირების კომპონენტებს.¹⁸⁴ ხელფასის სუბსიდირების კომპონენტის ფარგლებში სახელმწიფო უზრუნველყოფს შრომის ანაზღაურების 50%-იანი თანადაფინანსების, არაუმეტეს 4 თვისა, 460 ლარის ფარგლებში.¹⁸⁵ აღნიშნული ვალდებულების ფარგლებში მხარდაჭერითი დასაქმების კონსულტანტთა ჯგუფის ფორმირების მიზნით შეირჩა მხარდაჭერითი დასაქმების სპეციალისტები (Job Coaches).¹⁸⁶ ამას გარდა, 2016 წელს კონსულტანტებმა გაიარეს სწავლება მხარდაჭერითი დასაქმების თაობაზე.¹⁸⁷

აღნიშნული პროგრამის დანერგვა სახელმწიფოს მხრიდან, უპირობოდ მნიშვნელოვან ნაბიჯს წარმოადგენს, რაც პოზიტიურად უნდა შეფასდეს. თუმცა, ამ ეტაპისათვის შშმ და სსსმ პირთა დასაქმების კუთხით გატარებული ღონისძიებები მცირე მიღწევებს აჩვენებს. დასაქმების პორტალზე რეგისტრირებული 2 465 შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირიდან, მხარდაჭერითი დასაქმების კონსულტანტებმა 2016 წლის მდგომარეობით 445 (18.13%) შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირს გაუწიეს მომსახურება.¹⁸⁸ რაც შეეხება დასაქმების მაჩვენებელს, ის კიდევ უფრო დაბალია: შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს ძალისხმევის შედეგად 2016 წლის მდგომარეობით 58 პირი, ხოლო 2017 წლის ივლისის მონაცემებით მხოლოდ 35 პირი დასაქმდა (შშმ და სსსმ).¹⁸⁹ რაც 18 და ზრდასრული ასაკის შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა (114 989) 1% ვერ აღწევს.

შშმ და სსმ პირთა ინდივიდუალური კონსულტირებისა და პროფესიული ორიენტაციის სისტემის განვითარებისა და შესაბამისი კადრების გადამზადების ვალდებულების ფარგლებში (საქმიანობა 19.1.12.4.) განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს მიერ გეგმის ამოქმედებამდე, კერძოდ, 2015 წლის დეკემბერში შემუშავდა წინა პროფესიული მომზადების მეთოდოლოგია.¹⁹⁰ თუმცა,

¹⁸⁴ იგივე

¹⁸⁵ „დასაქმების ხელშეწყობის მომსახურებათა სახელმწიფო პროგრამა“, ხელმისაწვდომია აქ: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/3616095>, ბოლოს ნანახია: 12.01.2018

¹⁸⁶ საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს 2017 წლის 5 სექტემბრის MES 9 17 01013719 კორესპონდენცია, დანართი N1

¹⁸⁷ საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს 2017 წლის 2 ოქტომბრის N01/61805 კორესპონდენცია

¹⁸⁸ საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს 2017 წლის 29 აგვისტოს N01/55298 კორესპონდენცია

¹⁸⁹ იგივე

¹⁹⁰ საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს 2017 წლის 5 სექტემბრის MES 9 17 01013719 კორესპონდენცია, დანართი N1 . ხელმისაწვდომია აქ: <http://inclusion.ge/res/docs/2016072118053726382.pdf>, ბოლოს ნანახია: 14.01.2018

აღნიშნული მეთოდოლოგიის დანერგვა გეგმაში გათვალისწინების მიუხედავად არ მომხდარა. უწყების მხრიდან განხორციელდა მისი პილოტირების პროცესი.¹⁹¹ ამასთან, სსსმ პირებისათვის პროფესიული ორიენტაციის პროცედურის შემუშავების მიზნით გაიმართა 2 სამუშაო შეხვედრა, თუმცა, ამ დრომდე პროცედურის შემუშავება არ მომხდარა.¹⁹²

ბოლო აქტივობა ითვალისწინებს პროფესიულ საგანმანათლებლო დაწესებულებებში შშმ და სსსმ პირებისათვის ხელმისაწვდომი ფიზიკური და მეთოდოლოგიური გარემოს უზრუნველყოფის, გადამზადება-მომზადების პროგრამების დანერგვისას შშმ და სსსმ პირთა ჩართვის ვალდებულებებს (საქმიანობა 19.1.12.5.) გეგმის შეფასებისას მონიტორინგის ჯგუფი იყენებს გეგმაში მითითებულ რამდენიმე ინდიკატორს და უარს ამბობს იმ ინდიკატორზე, რომელიც საჭიროების არსებობას ებმის. თავის მხრივ, უნდა აღინიშნოს გამოყენებული ინდიკატორების ხარვეზიანობაზე, რამდენადაც იგი მიბმულია რაოდენობრივ მაჩვენებელზე და გამორიცხავს განუელი საქმიანობის ხარისხის და ზეგავლენის შეფასების შესაძლებლობას.

გეგმის ერთერთ ინდიკატორს პროფესიულ საგანმანათლებლო დაწესებულებებში მინიმუმ 150 შშმ პირისათვის პროფესიული განათლების მიღება წარმოადგენს. მნიშვნელოვანია, რომ აღნიშნული კრიტერიუმის საფუძველზე საქმიანობის შესრულების შეფასებისას უნდა გავითვალისწინოთ, რომ 2016 წელს პროფესიულ განათლებაში ჩარიცხული სპეციალური საგანმანათლებლო საჭიროების და შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე 262 პირიდან, მხოლოდ 77-მა (29.3%) შეძლო გეგმის წარმატებით დაძლევა.¹⁹³ გეგმის შესრულების საბოლოოდ შეფასება შეუძლებელია 2017 წლის სტატისტიკური ინფორმაციის არარსებობის გამო.

გეგმის მიხედვით, საქმიანობის შესრულების ერთერთ ინდიკატორად მითითებულია 5 სასწავლებლის ადაპტირება. მონოდებული ინფორმაციით, საქართველოში არსებული 16 პროფესიული სასწავლებლიდან, 4 მათგანია ადაპტირებული

¹⁹¹ საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს 2017 წლის 11 ოქტომბრის MES 4 17 01242756 კორესპონდენცია, დანართი N1

¹⁹² საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს 2017 წლის 5 სექტემბრის MES 9 17 01013719 კორესპონდენცია, დანართი N1

¹⁹³ საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს 2017 წლის 11 ოქტომბრის MES 4 17 01242756 კორესპონდენცია, დანართი N1

უნივერსალური დიზაინის პრინციპების დაცვით.¹⁹⁴ თუმცა, კვლევები აჩვენებს, რომ მათი ადაპტირება გეგმის შექმნამდე, 2014-2015 წლებში დაიწყო.¹⁹⁵

საქმიანობის ბოლო ინდიკატორი პროფესიული მომზადება-გადამზადების და კვალიფიკაციის ამაღლების სახელმწიფო პროგრამაში მონაწილე პირთა რაოდენობაა. საქმიანობა შესრულებულად ჩაითვლება თუ მისი მაჩვენებელი 50-ს აღემატება. 2016 წლის სტატისტიკური ინფორმაციით პროგრამაში ჩართულ პირთა რაოდენობა 83-ია, 2017 წლის ივლისის თვის მდგომარეობით კი - 33.

შეჯამება

ნათელია, რომ გეგმა სრულყოფილად არ ასახავს შებენიერ შესაძლებლობის მქონე პირთა და სპეციალური საგანმანათლებლო საჭიროების მქონე პირთა შრომისა და დასაქმების უფლების რეალიზებისათვის ყველა აუცილებელ ვალდებულებას. მათ შორის, ისეთ საკითხებს როგორცაა: ეროვნული კანონმდებლობაში არსებული ხარვეზების აღმოფხვრა, კანონმდებლობის სრულყოფა, მათ შორის „გონივრული მისადაგების“ ცნების ასახვის გზით, კვლევითი საქმიანობის, სტატისტიკის წარმოებისა და შშმ პირთა დასაქმების ხელშეწყობის მიზნით პოლიტიკის დოკუმენტის შექმნის ვალდებულება, რომელიც ეტაპობრივად გაითვალისწინებდა არსებული გამოწვევების გადაჭრისათვის სახელმწიფოს მხრიდან განსახორციელებელ ღონისძიებებს.

მონიტორინგის პროცესი ცხადად აჩვენებს, რომ პრობლემურია გეგმაში გათვალისწინებული ვალდებულების აღსრულების ხარისხი. გეგმით შესასრულებელი საქმიანობების შემოწმებისას გამოიკვეთა, რომ პასუხისმგებელი უწყებების მხრიდან რიგი ვალდებულებები არ შესრულებულა, უმეტესობა მათგანი მხოლოდ ნაწილობრივ არის შესრულებული. მათ შორის, შრომის უფლების რეალიზების ნაწილში გეგმა მხოლოდ „შებენიერ შესაძლებლობის მქონე პირთა სოციალური ინტეგრაციის შესახებ“ კანონისა და სპეციალური საგანმანათლებლო საჭიროების მქონე პირთა დასაქმების ხელშეწყობის კონცეფციის შექმნას ითვალისწინებდა, თუმცა ვალდებულება არ შესრულებულა. რაც შეეხება შშმ და სსსმ პირთა დასაქმების ხელშეწყობის პროგრამების არსებობას, მათი შექმნა და დანერგვის პროცესის დაწყება მნიშვნელოვანი და პოზიტიური ნაბიჯია სახელმწიფოს მხრიდან, თუმცა, პროგრამები თავისი შინაარსისა და ლიმიტირებული მასშტაბის გათვალისწინებით არ იძლევა დასაქმების მაჩვენებელზე

¹⁹⁴ იგივე

¹⁹⁵ „ინკლუზიური განათლების პრაქტიკა საქართველოში“, სამოქალაქო განვითარების ინსტიტუტი (CDI), 2016 წელი, გვ.48. ხელმისაწვდომია აქ: <http://cdi.org.ge/uploads/pages/alternative-report-on-the-implementation-of-crpd-education-cdi-geo-91.pdf>, ბოლოს ნანახია: 12.01.2018

არსებითი გავლენის მოხდენის შესაძლებლობას, განსაკუთრებით იმ პირობებში როდესაც ქვეყანას არ აქვს შრომისა და დასაქმების უფლების რეალიზების ხელშემწყობი ცხადი ნორმატიული გარანტიები.

უდიდეს დაბრკოლებას წარმოადგენს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა და სპეციალური საგანმანათლებლო საჭიროების მქონე პირთა კერძო სექტორში დასაქმების ოფიციალური სტატისტიკური მონაცემის არარსებობა.¹⁹⁶ ამასთან, მონაცემები აჩვენებს რომ 2015 წელთან მიმართებით გაუარესდა საჯარო სექტორში დასაქმების მაჩვენებელი. კერძოდ, 2016 წლის მონაცემით, საჯარო სექტორში დასაქმებული 112 შპს პირიდან დასაქმების მაჩვენებელი 52 მდე შემცირდა, რაც საჯარო სექტორში დასაქმებული 51 242 პირის 0.1%-ს წარმოადგენს.¹⁹⁷ ამასთან, ელექტრონული პორტალზე - www.worknet.gov.ge 2016-2017 წლების მანძილზე რეგისტრირებული 2 465 შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირიდან, მხოლოდ 114 (4.6%) მათგანი დასაქმდა დროებითი შრომითი კონტრაქტების საფუძველზე¹⁹⁸. ამასთან, მნიშვნელოვანი პრობლემაა, რომ სახელმწიფოს მიერ არ ხდება განხორციელებული საქმიანობების ხარისხის შეფასება.

განათლების ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფა

ამოცანისა და საქმიანობების რელევანტურობის შეფასება

განათლების ხელმისაწვდომობის მიმართულებით მთავარ გამოწვევას ადამიანის უფლებათა დაცვის 2016-2017 წლების სამთავრობო სამოქმედო გეგმის შემუშავებამდე წარმოადგენდა ინკლუზიური განათლების სწავლების ხარისხი და უწყვეტობა. შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე ბავშვების დიდი ნაწილი, განსაკუთრებით რეგიონებში, არ იყო ჩართული აღნიშნულ პროცესში. პრობლემური იყო სპეციალური პედაგოგების რაოდენობა და კვალიფიკაცია, სასწავლო დანესებულებებისა და სასწავლო მასალების მისაწვდომობა¹⁹⁹, მინდობით აღზრდის

¹⁹⁶ „თვითდასაქმებულ, კერძო და არაფორმალურ სექტორში დასაქმებულ შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა შესახებ სტატისტიკური ინფორმაცია არ არსებობს“. საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს 2016 წლის 8 სექტემბრის N01/68617 კორესპოდენცია

¹⁹⁷ საჯარო სამსახურის ბიუროს 2016 წლის ანგარიში, გვ.24. ხელმისაწვდომია აქ: <http://csb.gov.ge/uploads/slide/book-22.pdf>, ბოლოს ნანახია: 12.01.2018

¹⁹⁸ საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს 2017 წლის 29 აგვისტოს N01/55298 კორესპონდენცია

¹⁹⁹ საქართველოს სახალხო დამცველის საპარლამენტო ანგარიში საქართველოში ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის მდგომარეობის შესახებ, 2015 წელი, გვ. 754, <http://www.ombudsman.ge/uploads/other/3/3891.pdf>, ნანახია: 01.02.2018;

ქვეპროგრამაში ჩართული შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე ბავშვების მხოლოდ 60% იყო ჩართული ინკლუზიურ სწავლებაში, სპეციალური საგანმანათლებლო საჭიროების მქონე ბავშვების 15% საჭიროებდა მულტიდისციპლინური გუნდის შემოწმებას, რეინტეგრაციის პროგრამაში ჩართული შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე ბავშვებს, რომელთაც ქონდათ გადაადგილების პრობლემა, ეზღუდებოდათ განათლების უფლება, არ იყვნენ შეფასებული მულტიდისციპლინური გუნდის მიერ²⁰⁰. ზოგადი განათლების მიღების პროცესში განსაკუთრებულ გამოწვევას წარმოადგენდა ქვეყანაში სპეციალიზებული სკოლების არსებობა, რომელიც არ შეესაბამება კონვენციის მოთხოვნებს²⁰¹. სკოლამდელ განათლებასთან მიმართებით მთავარ გამოწვევას წარმოადგენდა სტატისტიკური მონაცემების არარსებობა საბავშვო ბაღებში შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე ბავშვების რაოდენობის შესახებ. ასევე, სკოლამდელი ასაკის ბავშვთა განათლების ძირითადი მიმართულებების განმსაზღვრელი ერთიანი დოკუმენტის არარსებობა²⁰². შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირების განათლების უფლების მიმართულებით არსებული გამოწვევებიდან მხოლოდ ნაწილის ასახვა მოხდა ადამიანის უფლებათა დაცვის 2016-2017 წლების სამთავრობო სამოქმედო გეგმაში.

გეგმის შესრულების მდგომარეობა

ადამიანის უფლებათა დაცვის 2016-2017 წლების სამთავრობო სამოქმედო გეგმით ამოცანის „განათლების ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფა“ (19.1.13) დაუკავშირდა ზოგადი, პროფესიული და უმაღლესი განათლების მარეგულირებელი კანონმდებლობის რევიზიასა და სრულყოფას (საქმიანობა 19.1.13.1.). საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს მიერ მოწოდებული ინფორმაციის თანახმად, აღნიშნული აქტივობა ნაწილობრივ შესრულდა. შეიქმნა ცვლილებების პროექტი „ზოგადი განათლების შესახებ“ საქართველოს კანონში შესატანად, „უმაღლესი განათლების შესახებ“ საქართველოს კანონში გაჩნდა ჩანაწერი, რომლის მიხედვითაც უმაღლესი განათლება ხელს უწყობს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე სტუდენტს სწავლისათვის შესაბამისი პირობების შექმნაზე. თუმცა, არ მომხდარა პროფესიული განათლების შესახებ საქართველოს კანონის

²⁰⁰ საქართველოს სახალხო დამცველის საპარლამენტო ანგარიში საქართველოში ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის მდგომარეობის შესახებ, 2015 წელი, გვ. 611-654, <http://www.ombudsman.ge/uploads/other/3/3891.pdf>, ნანახია: 01.02.2018;

²⁰¹ ადამიანის უფლებების სწავლებისა და მონიტორინგის ცენტრის კვლევა „ქმედუნარიანობის სისტემის რეფორმისა და მისი იმპლემენტაციის პროცესის შეფასება“, 2016 წელი, გვ. 74, <https://emc.org.ge/2016/06/07/emc-82/>, ნანახია: 26.01.2017

²⁰² ადამიანის უფლებების სწავლებისა და მონიტორინგის ცენტრის კვლევა „ქმედუნარიანობის სისტემის რეფორმისა და მისი იმპლემენტაციის პროცესის შეფასება“, 2016 წელი, გვ. 74, <https://emc.org.ge/2016/06/07/emc-82/>, ნანახია: 26.01.2017

პროექტის მომზადება და გეგმის მოქმედების დროს განხორციელებული სამუშაოები მოიცავს მხოლოდ ინკლუზიური განათლების მხარდამჭერი პრინციპების ასახვას „პროფესიული განათლების შესახებ“ საქართველოს კანონში²⁰³. ამასთან, აღნიშნულ კანონის დღეს მოქმედი რედაქცია კვლავ არ მოიცავს ჩანაწერებს შებენიერი შესაძლებლობის, სპეციალური საგანმანათლებლო საჭიროების მქონე პირებისა და ინკლუზიური პროფესიული განათლების შესახებ.

განათლების ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფის მიმართულებით სამოქმედო გეგმის მოქმედების დროს ასევე უნდა მომხდარიყო სკოლამდელი განათლების საფეხურზე ინკლუზიური განათლების სიტუაციის ანალიზი (საქმიანობა 19.1.13.2.). თუმცა, საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროდან მიღებული ინფორმაცია გეგმის შესრულებასთან დაკავშირებით, არ შეიცავს მსგავსი აქტივობის განხორციელების შესახებ ინფორმაციას. ასევე, არ მოხდა ინფორმაციის მოწოდება საქმიანობა 19.1.13.4. - ის შესრულების შესახებ, რომელიც შეეხება მასწავლებელთა პროფესიულ განვითარებას ზოგადი და პროფესიული განათლების საფეხურზე, ინკლუზიური განათლების პრინციპების დანერგვის მიზნით²⁰⁴.

ინკლუზიური განათლების მარეგულირებელი დოკუმენტების სრულყოფის მიმართულებით (საქმიანობა 19.1.13.3.) გეგმის მოქმედების დროს განხორციელებული სამუშაოები მოიცავს „საქართველოს ზოგადსაგანმანათლებლო დაწესებულებაში მოსწავლის ჩასარიცხად წარსადგენი აუცილებელი დოკუმენტების ნუსხის დამტკიცების შესახებ“ ცვლილებების შეტანას, რომლის დამტკიცების შემდეგაც გამკაცრდა სკოლა-პანსიონატებში მოსწავლეების ჩარიცხვის პროცედურები. მომზადდა და დამტკიცების საბოლოო ეტაპზეა „საჯარო სკოლებში ინკლუზიური განათლების მარეგულირებელი დოკუმენტი“²⁰⁵.

სამოქმედო გეგმით განსაზღვრული სპეციალური მასწავლებლის საუნივერსიტეტო პროგრამის შემუშავება (საქმიანობა 19.1.13.6.) შესრულდა და შესაბამისი პროგრამა ხორციელდება ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტში. ასევე, შემუშავდა საჯარო სკოლების ფიზიკური გარემოს ადაპტაციის სამწლიანი სამოქმედო გეგმა (საქმიანობა 19.1.13.8.) თუმცა, არ მომხდარა სპეციალური მასწავლებლის პროფესიული და კარიერული ზრდის სქემის შემუშავება (საქმიანობა 19.1.13.5.) და

²⁰³ საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს 2018 წლის 09 თებერვლის წერილი № 91800144471;

²⁰⁴ საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს 2018 წლის 09 თებერვლის წერილი № 91800144471;

²⁰⁵ საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს 2018 წლის 09 თებერვლის წერილი № 91800144471;

მონოდებული ინფორმაციის თანახმად, მიმდინარეობს მუშაობა აღნიშნული მიმართულებით²⁰⁶.

სამოქმედო გეგმის ფარგლებში სამუშაოები განხორციელდა სპეციალური საგანმანათლებლო საჭიროების მქონე მოსწავლეებისათვის დამხმარე საგანმანათლებლო რესურსების შემუშავების მიმართულებით (საქმიანობა 19.1.13.7.).²⁰⁷

შეჯამება

გეგმის მოქმედების ფარგლებში შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა განათლების უფლების დაცვის მიმართულებით განხორციელებული საქმიანობების მიუხედავად, კვლავ პრობლემას წარმოადგენს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირების მიერ ხარისხიანი ინკლუზიური სკოლამდელი, ზოგადი, პროფესიული და უმაღლესი განათლების მიღება. შესაბამისად, აუცილებელია მომავალ სამოქმედო გეგმაში მოხდეს ქვემოთ მოყვანილი ყველა იმ ძირითადი გამოწვევების ასახვა, რომელიც კვლავ აფერხებს ქვეყანაში შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირების მიერ განათლების უფლების პრაქტიკულ რეალიზებას.

„ადრეული და სკოლამდელი აღზრდისა და განათლების შესახებ“ საქართველოს კანონის დამტკიცების მიუხედავად, საბავშვო ბალები არ არის სრულად მისაწვდომი შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე ბავშვებისათვის. კვლავ პრობლემას წარმოადგენს ერთიანი ბაზის არარსებობა, რომელიც ართულებს ბავშვების საჭიროებებზე მორგებული მომსახურების მიწოდებას. ცალკე უნდა გამოიყოს აღზრდის კვალიფიკაცია, განსაკუთრებით კი შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე ბავშვებთან მუშაობის პროცესში²⁰⁸.

²⁰⁶ საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს 2018 წლის 09 თებერვლის წერილი № 91800144471;

²⁰⁷ შემუშავდა ალტერნატიული სასწავლო სტანდარტი და განმავითარებელი აქტივობები დაწყებითი საფეხურის I-IV კლასებისთვის მათემატიკაში და V-VI კლასებისათვის ქართულ ენასა და ლიტერატურაში. დაიბეჭდა სახელმძღვანელოები მათემატიკა 1-ლი და მე-2 ნაწილები - მოსწავლის წიგნი, მასწავლებლის წიგნი, ქართული 1-ლი და მე-2 ნაწილი - მოსწავლისა და მასწავლებლის წიგნები, ქართული - მასწავლებლის გზამკვლევი, მათემატიკა - მასწავლებლის გზამკვლევი, შესავალი - მასწავლებლის გზამკვლევი. ქესტურ ენაზე, ყრუ პირთა განათლების ხარისხის გაუმჯობესების მიზნით I-III კლასებისთვის ქართულის, მათემატიკისა და ბუნებისმეტყველების საგნობრივი პროგრამების ფარგლებში იდენტიფიცირდა და ვებ-გვერდზე (ge.signwiki.org) განთავსდა ქართული ქესტებით დაბეჭდილი სახელმძღვანელოები.

²⁰⁸ საქართველოს სახალხო დამცველის საპარლამენტო ანგარიში საქართველოში ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის მდგომარეობის შესახებ, 2016 წელი, გვ. 681-684, <http://www.ombudsman.ge/uploads/other/4/4494.pdf>, ნანახია: 28.01.2018;

ზოგადი განათლების მიღების დროს გამოწვევას წარმოადგენს დაფინანსების ერთიანი მექანიზმი, რომელიც ვერ პასუხობს ყველა ბავშვის საგანმანათლებლო საჭიროებას. კვლავ დაურეგულირებელია სპეციალური პედაგოგის სტატუსთან და ინტეგრირებულ კლასებთან დაკავშირებული საკითხები. არ არსებობს ინტეგრირებული კლასების კონცეფცია. განათლების სამინისტროს არა აქვს ზოგადსაგანმანათლებლო დაწესებულებებში ჩარიცხული შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე ბავშვების სტატისტიკა და სპეციალური საგანმანათლებლო საჭიროების მქონე პირების ერთიან მონაცემებთან ახდენს გენერირებას. ქვეყანაში კვლავ გრძელდება სპეციალიზებული განათლების სისტემის ფუნქციონირება. გამოწვევას წარმოადგენს ინკლუზიური განათლების მიღების პროცესში სწავლების ხარისხი და უწყვეტობა. შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე ბავშვების დიდი ნაწილი, განსაკუთრებით რეგიონებში, კვლავ არ არის ჩართული საგანმანათლებლო პროცესში. პრობლემას წარმოადგენს სპეციალური პედაგოგების არასაკმარისი რაოდენობა და კვალიფიკაცია, ფიზიკური გარემოს მისაწვდომობა, ტრანსპორტირების მოუწესრიგებლობა, სასწავლო დაწესებულებების, სასკოლო ინვენტარისა და სასწავლო მასალების მისაწვდომობა. მაღალმთიანი სოფლების სკოლების 505 სკოლიდან, მხოლოდ 171 სკოლაში ხორციელდება ინკლუზიური სწავლება. თუმცა, აღნიშნულ შემთხვევაშიც ინკლუზიურ განათლებას არა აქვს კომპლექსური ხასიათი. პრობლემურია მულტიდისციპლინური გუნდის წევრების რაოდენობა და მათი სისტემური ჩართულობა საგანმანათლებლო პროცესში, სათანადოდ არ/ვერ ხდება სპეციალური საგანმანათლებლო საჭიროების მქონე მოსწავლეების მეორადი შეფასება/გადაფასება, შემთხვევის მართვა, პროგრესის გაზომვა, სასწავლო პროცესის მონიტორინგი²⁰⁹.

პროფესიული განათლება

ამოცანისა და საქმიანობების რელევანტურობის შეფასება

შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების დაცვის კონვენცია ითვალისწინებს სახელმწიფოს ვალდებულებას შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირებისათვის უზრუნველყოს თანაბარი მისაწვდომობა პროფესიულ განათლებაზე, რაც უნდა იყოს მათი ღირსებისა და ძირითადი უფლებების დაცვის, ნიჭისა და უნარის რეალიზების საშუალება და უზრუნველყოფდეს საზოგადოებაში მათი

²⁰⁹ საქართველოს სახალხო დამცველის საპარლამენტო ანგარიში საქართველოში ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის მდგომარეობის შესახებ, 2016 წელი, გვ. 684-688, <http://www.ombudsman.ge/uploads/other/4/4494.pdf>, ნანახია: 28.01.2018;

სრულყოფილი ჩართვის, მონაწილეობისა და შრომით ბაზარზე რეალური შეღწევალობის მიზანს.²¹⁰

გეგმის შემუშავების პერიოდისთვის არსებული კვლევები აჩვენებს, რომ 2016 წლის დასაწყისში სპეციალური საგანმანათლებლო საჭიროებისა და შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირებისათვის ინკლუზიური განათლება სათანადოდ არ იყო დანერგილი პროფესიული განათლების საფეხურზე და გამოწვევას შესაბამისი საკანონმდებლო ბაზის არარსებობა, მათ შორის პროფესიული განათლების შესახებ არსებული კანონის დახვეწა, ასევე, საჭიროებებზე დაფუძნებული კვლევების არარსებობა წარმოადგენდა.²¹¹ ასევე პრობლემური იყო პროფესიული განათლების გეოგრაფიული ხელმისაწვდომობის საკითხი, რამდენადაც პროფესიული განათლების მიღება მხოლოდ თბილისსა და რამდენიმე მუნიციპალიტეტში იყო შესაძლებელი. ამას გარდა დაბრკოლებას წარმოადგენდა პროფესიულ სასწავლებლებში ადაპტირებული სასწავლო და ფიზიკური სივრცის არარსებობა,²¹² შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა და სპეციალური საგანმანათლებლო საჭიროების მქონე პირთა პროფესიული სასწავლებლიდან დასაქმების ადგილზე გადასვლის მხარდამჭერი სისტემის არარსებობა და პროფესიულ სასწავლებელში სწავლების არადაამაკმაყოფილებელი ხარისხი.²¹³

ამასთან, გამოწვევად სახელდება პროფესიული ორიენტაციის, პროფესიულ სასწავლებელში ჩარიცხვისა პროცედურის არასათანადოობა და რეგისტრაციის ეტაპებისათვის გამოყოფილი დროის არასაკმარისობა,²¹⁴ პროფესიული განათლების ხელმისაწვდომობის მიზნით ინფორმირებულობის დაბალი მაჩვენებელი და ცნობიერების ამაღლებისაკენ მიმართული ძალისხმევის სიმწირე.²¹⁵

2016-2017 წლების სამთავრობო სამოქმედო გეგმამ პროფესიულ განათლებაზე სსსმ და შშმ პირთა ხელმისაწვდომობის გაზრდის მიზნით რამდენიმე აქტივობა გაითვალისწინა. კერძოდ: (1) პროფესიული განათლების შესახებ კანონის სრულყოფა, (2) მასწავლებელთა პროფესიული განვითარება (3), პროფესიული

²¹⁰ გაეროს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების დაცვის კონვენცია, მუხლი 24

²¹¹ „მოწყვლადი ჯგუფების პროფესიულ განათლებაზე ხელმისაწვდომობა“, კვლევა ჩატარებულია საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს ინიციატივის ფარგლებში: „ინკლუზიური განათლების დანერგვა საქართველოს პროფესიული განათლებისა და გადამზადების სისტემაში“, გვ.41 ხელმისაწვდომია აქ: <http://inclusion.ge/geo/static/241> , ბოლოს ნანახია: 14.01.2018

²¹² იგივე

²¹³ იგივე, გვ.34

²¹⁴ იგივე, გვ.33

²¹⁵ იგივე, გვ.22

განათლების ხელმისაწვდომობის გაზრდის მიზნით პროფესიული განათლების პოლიტიკის გადახედვა (4), პროფესიულ განათლებაში ადამიანური რესურსის განვითარება (5), ადაპტირებული გარემოს უზრუნველყოფა, მათ შორის ავტორიზაციის დოკუმენტის შეცვლის გზით (6). ამას გარდა, გეგმამ შშმ პირთა შრომისა და დასაქმების თავეში მოიცვა პროფესიული ორიენტაციის სისტემის განვითარების, ასევე პროფესიულ საგანმანათლებლო დაწესებულებებში ფიზიკური და მეთოდოლოგიური გარემოს უზრუნველყოფის ვალდებულება.²¹⁶

გეგმაში მნიშვნელოვანი საკითხების გათვალისწინების მიუხედავად, უნდა აღინიშნოს, რომ ის სრულყოფილად არ ითვალისწინებს პროფესიულ განათლების სისტემაში არსებულ რიგ მნიშვნელოვან დაბრკოლებებს, კერძოდ, პროფესიული განათლების ხელმისაწვდომობის გაუმჯობესებისათვის არსებული ბარიერების აღმოფხვრის მიზნით პროფესიული სასწავლებლების გეოგრაფიული არეალის გაფართოების, პროფესიული განათლების ხარისხის გაუმჯობესებისათვის პროფესიული განათლების მონიტორინგისა და ხარისხის კონტროლის, ასევე, შებენიანი შესაძლებლობისა და სპეციალური საგანმანათლებლო საჭიროების მქონე პირთა პროფესიული განათლებაში ჩართვის მიზნით მათი ინფორმირების, ასევე, პროფესიული განათლების ხელმისაწვდომობის თაობაზე ცნობიერების ამაღლების მიმართულებით განსახორციელებელ ვალდებულებებს.

გეგმის შესრულების მდგომარეობა

2016-2017 წლის სამთავრობო სამოქმედო გეგმამ გაითვალისწინა პროფესიული განათლების შესახებ კანონის რევიზიისა და სრულყოფის ვალდებულება (საქმიანობა 19.1.13.1.), რის ინდიკატორად ცვლილებების შემუშავება განისაზღვრა, თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ მოცემული აქტივობის ინდიკატორი უნდა ყოფილიყო ცვლილებების ინიცირება საკანონმდებლო ორგანოში. შესაბამისად, საქმიანობის შესრულების მდგომარეობა მონიტორინგის ჯგუფის მიერ სწორედ ამ ინდიკატორით შემოწმდა. „პროფესიული განათლების შესახებ“ კანონში შესაბამისი ცვლილებების მომზადება ჯერ კიდევ 2014 წლის მარტიდან დაიწყო სამინისტროში სამუშაო ჯგუფის შექმნით.²¹⁷ ამ ეტაპზე ცვლილებების შემუშავებული ვერსია გამოქვეყნებულია განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს ვებ-გვერდზე,

²¹⁶ შენიშვნა: აღნიშნული ვალდებულებების შესრულების ანგარიში განხილული იქნება შესაბამის თავეში.

²¹⁷ „მოწყვლადი ჯგუფების პროფესიულ განათლებაზე ხელმისაწვდომობა“, კვლევა ჩატარებულია საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს ინიციატივის ფარგლებში: „ინკლუზიური განათლების დანერგვა საქართველოს პროფესიული განათლებისა და გადამზადების სისტემაში“, გვ.15 ხელმისაწვდომია აქ: <http://inclusion.ge/geo/static/241>, ბოლოს ნანახია: 14.01.2018

თუმცა, მისი ინიცირება საკანონმდებლო ორგანოში არ მომხდარა, რაც ცვლილებების შემუშავების პროცესის გაჭიანურებისა და ინიცირების ფაქტის არარსებობიდან გამომდინარე, ნაწილობრივ შესრულებულ აქტივობად მიიჩნევა.

ამას გარდა, გეგმამ გაითვალისწინა პროფესიულ საგანმანათლებლო დაწესებულებებში მასწავლებლების (საქმიანობა 19.1.13.4) ასევე საგანმანათლებლო დაწესებულების ადამიანური რესურსის განვითარება (საქმიანობა 19.1.13.11.), რაც საქმიანობების შინაარსიდან გამომდინარე ერთობლივად გულისხმობს როგორც საგანმანათლებლო დაწესებულებებში აკადემიური, ისე ადმინისტრაციული პერსონალის განათლებასა და კვალიფიკაციის ამაღლებაზე მუდმივ ზრუნვას.

აღნიშნული ვალდებულების შესრულების ნაწილში მონოდებული ინფორმაციის ანალიზი ადასტურებს,²¹⁸ რომ პროფესიული საგანმანათლებლო დაწესებულებების მასწავლებელთა კვალიფიკაციის ამაღლება მხოლოდ პირდაპირი სწავლების (ტრენინგების) გზით განხორციელდა და ჩატარებული ტრენინგები სამიზნე ჯგუფად ძირითადად მასწავლებლებს მოიაზრებდა.²¹⁹ ოფიციალური ინფორმაცია აჩვენებს, რომ ჩატარებული ტრენინგები ლიმიტირებულია.²²⁰ 2017 წლის მანძილზე სამინისტროს მიერ ჩატარდა დამატებით ორი ტრენინგი, რომელთა მონაწილეები ინკლუზიური განათლების სპეციალისტები და სტუდენტების ასისტენტები იყვნენ. თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ ჩატარებული ტრენინგების ხანგრძლივობა 2016 წლის შემთხვევაში 10, ხოლო 2017 წლის შემთხვევაში 3-4 საათს შეადგენდა.²²¹ მონიტორინგმა აჩვენა, რომ პროფესიული განათლების სპეციალისტების კვალიფიკაციის ამაღლების მიზნით განხორციელებულ ღონისძიებებს სამინისტრო მხოლოდ საკუთარი ადამიანური რესურსით ახორციელებს და გადამზადების პროგრამა არ წარმოადგენს სამინისტროს სისტემურ და მდგრად საქმიანობას. ჩატარებული ტრენინგების მასშტაბი აჩვენებს, რომ იგი მცირემასშტაბიანია, არ არის სისტემატური და არ წარმოადგენს კვალიფიკაციის ამაღლების მუდმივი პროცესის

²¹⁸ საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს 2017 წლის 23 აგვისტოს MES 8 17 00971257 კორესპონდენცია, დანართი N1

²¹⁹ საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს 2017 წლის 11 ოქტომბრის MES 4 17 01242756 კორესპონდენცია, დანართი N1

²²⁰ საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს 2017 წლის 23 აგვისტოს MES 8 17 00971257 კორესპონდენცია, დანართი N1 „2016 წელს სამოქმედო გეგმის ფარგლებში 2 თემატური ტრენინგი ჩატარდა. პირველ მათგანში მონაწილეობა 16 საჯარო კოლეჯის (20 ჯგუფი) 318-მა მასწავლებელმა მიიღო, ხოლო მეორე ტრენინგში 20 საჯარო კოლეჯის 21-მა ინკლუზიური განათლების სპეციალისტებმა და სტუდენტის ასისტენტმა“

²²¹ საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს 2017 წლის 11 ოქტომბრის MES 4 17 01242756 კორესპონდენცია, დანართი N1

ნაწილს.²²² ხოლო ტრენინგების რაოდენობისა და ხანგრძლივობის გათვალისწინებით ეს საქმიანობა ვერ იქნება მიჩნეული პროფესიული განათლების კუთხით დასაქმებული პერსონალის მომზადება-გადამზადების უზრუნველყოფის სრულფასოვან მექანიზმად. ამასთან, გამოთხოვილი ინფორმაციის ანალიზი აჩვენებს, რომ გადამზადების ამ ციკლმა არ მოიცვა პროფესიულ საგანმანათლებლო დაწესებულებებში დასაქმებული ადმინისტრაციული პერსონალი. ამას გარდა, პრობლემურია, რომ სამინისტროს მხრიდან არ ხდება განხორციელებული საქმიანობის შედეგად ზემოქმედების/გავლენის ანალიზი და შეფასება, რაც დამატებით შეუძლებელს ხდის ტრენინგების ციკლის ეფექტიანობის შეფასებას.

გეგმის ერთ-ერთი საქმიანობა ავტორიზაციის სტანდარტის დახვეწის მიზნით სპეციალური საგანმანათლებლო საჭიროების მქონე სტუდენტებისათვის ადაპტირებული გარემოს შექმნა და საგანმანათლებლო პროცესში მათი ჩართულობის უზრუნველყოფაა (საქმიანობა 19.1.13.12.). აღნიშნული საქმიანობის ინდიკატორად გეგმა მოიაზრებს საგანმანათლებლო დაწესებულებების ავტორიზაციის განახლებულ დებულებას, რომელიც მიზნად ისახავს სსსმ პირების განათლების ხელშეწყობას და საგანმანათლებლო გარემოში ადაპტაციას, რაც თავისმხრივ არ წარმოდგენს საქმიანობის გაზომვის სრულფასოვან ინდიკატორს.

უნდა ითქვას, რომ სპეციალური საგანმანათლებლო საჭიროების მქონე სტუდენტებისათვის ადაპტირებული გარემოს შექმნისა და გაუმჯობესებისათვის ავტორიზაციის სტანდარტში გეგმის სამოქმედო პერიოდში (2016-2017 წლები) ცვლილება არ განხორციელებულა (სამინისტროს ინფორმაციით იგეგმება შემუშავებული ქვესტანდარტების დამტკიცება).²²³ ამასთან, ავტორიზაციის დებულებაში 2010 წელს ასახული ადაპტირებული გარემოს სტანდარტი მხოლოდ პროფესიული დაწესებულების ფიზიკურ გარემოს ეხება და არ მოიცავს სასწავლო გარემოს.²²⁴ ამასთან, ავტორიზაციის მოქმედი სტანდარტი არ ითვალისწინებს გაეროს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების დაცვის კონვენციით

²²² იგივე

²²³ იგივე

²²⁴ საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების მინისტრის 2010 წლის 1 ოქტომბრის ბრძანება „საგანმანათლებლო დაწესებულებების ავტორიზაციისა და საფასურის გადახდის შესახებ“, ხელმისაწვდომია აქ: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1031755>, ბოლოს ნანახია: 12.01.2018

გათვალისწინებულ უნივერსალური დიზაინის პრინციპით გარემოს ადაპტირების ვალდებულებას.²²⁵

შეჯამება

გეგმის შემუშავების პროცესში არსებული გამოწვევების მიუხედავად, სამოქმედო გეგმამ სრულყოფილად არ მოიცვა პროფესიული განათლების მონიტორინგისა და ხარისხის კონტროლის, ასევე, შეზღუდული შესაძლებლობისა და სპეციალური საგანმანათლებლო საჭიროების მქონე პირთა პროფესიულ განათლებაზე ინფორმირებისა და ცნობიერების ამაღლების მიმართულებით გასაწევი ვალდებულებები. პრობლემატურია, რომ გეგმა არ ითვალისწინებს პროფესიულ განათლებაში არსებული საჭიროებების კვლევას და პროფესიული განათლების ხელმისაწვდომობის გაზრდის მიზნით საგანმანათლებლო დაწესებულებების გეოგრაფიული არეალის გაფართოებას საქართველოს სხვა რეგიონებში.

ამას გარდა, პრობლემატურია გეგმაში ასახული ვალდებულებების შესრულების მდგომარეობა. ამ დრომდე არ მომხდარა „პროფესიული განათლების შესახებ“ კანონში ცვლილებების ინიცირება. ამასთან, საგანმანათლებლო დაწესებულებების ავტორიზაციის დებულებაში არ ასახულა შშმ და სსსმ პირთა პროფესიულ განათლების ეტაპზე ადაპტირებული გარემოს შექმნის მავალეული სტანდარტი უნივერსალური დიზაინის პრინციპის გათვალისწინებით. გეგმის შესრულების მდგომარეობა აჩვენებს, რომ განათლების სამინისტროს ძალისხმევა მითითებული საქმიანობების შესრულების ნაწილში მხოლოდ მასწავლებლებისა და პროფესიული სასწავლებლების პერსონალის მომზადების/კვალიფიკაციის ამაღლებით შემოიფარგლა, რომელსაც თავის მხრივ არ აქვს სისტემური და მდგრადი ხასიათი.

შედეგად, პროფესიულ განათლებაში დღემდე მნიშვნელოვან გამოწვევად რჩება შესაბამისი ინკლუზიური პროფესიული განათლებისათვის სრულყოფილი კანონმდებლობის, ასევე, კანონქვემდებარე აქტების შექმნა,²²⁶ რომელიც სრულად გაითვალისწინებს ინკლუზიური პროფესიული განათლების მიღების უფლებას და მასთან დაკავშირებულ ყველა ფუნდამენტურ საკითხს, მათ შორის ინდივიდუალური

²²⁵ „2016 წელსა და 2017 წლის პირველ ნახევარში, ავტორიზაცია გაიარა 22 პროფესიულმა საგანმანათლებლო დაწესებულებამ“, საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს 2017 წელის 11 ოქტომბრის MES 4 17 01242756 კორესპონდენცია, დანართი N1

²²⁶ შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებრივი მდგომარეობა საქართველოში, საქართველოს სახალხო დამცველი, 2016 წელი, გვ.28

მიდგომა.²²⁷ ინდივიდუალური მიდგომის დანერგვის აუცილებლობაზე ხაზს უსვამს პროფესიული განათლების რეფორმის სტრატეგიის დოკუმენტიც.²²⁸

წლების მანძილზე მნიშვნელოვან დაბრკოლებად რჩება პროფესიული განათლების თანაბარი გეოგრაფიული ხელმისაწვდომობა, რაც საცხოვრისის არარსებობისა და მძიმე სოციალური მდგომარეობის შემთხვევაში დაუძლეველ დაბრკოლებად იქცევა შშმ და სსსმ პირებისათვის.²²⁹ ამასთან, შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა და სპეციალური საგანმანათლებლო საჭიროების მქონე პირთა ხარისხიანი განათლების მიღების პროცესში პრობლემაა პროფესიული საგანმანათლებლო დაწესებულებების არაადაპტირებული ფიზიკური და სასწავლო გარემო.²³⁰ საქართველოში არსებული 16 სახელმწიფო პროფესიული სასწავლებლიდან, ამ დროისათვის მხოლოდ 4 მათგანია ადაპტირებული უნივერსალური დიზაინის პრინციპების დაცვით. დანარჩენი პროფესიული სასწავლებლები კი ნაწილობრივ არის ადაპტირებული.²³¹

მიუხედავად სამინისტროს მხრიდან განეული ძალისხმევისა, პროფესიული განათლების საფეხურზე გამონვევა რჩება ხარისხიანი განათლების უზრუნველყოფის საკითხი.²³² ასევე, საგანმანათლებლო და სასწავლო პროცესის ხარისხის შეფასების ინსტრუმენტის შექმნა, რომელიც თითოეულ სპეციალური საგანმანათლებლო საჭიროების მქონე სტუდენტთან მიმართებით მიღწეული შედეგების გამოძვის შესაძლებლობას გახდის შესაძლებელს, რაც პროგრამათა შეფასების შესაძლებლობასაც შექმნის.²³³

²²⁷ „ინკლუზიური განათლების პრაქტიკა საქართველოში“, სამოქალაქო განვითარების ინსტიტუტი (CDI), 2016 წელი, გვ.17. ხელმისაწვდომია აქ: <http://cdi.org.ge/uploads/pages/alternative-report-on-the-implementation-of-crpd-education-cdi-geo-91.pdf>, ბოლოს ნანახია: 12.01.2016

²²⁸ პროფესიული განათლების რეფორმის სტრატეგია (2013-2020 წლები), ხელმისაწვდომია აქ: http://gov.ge/files/273_39678_242377_300-1.pdf, ბოლოს ნანახია: 12.01.2018

²²⁹ მოწვევადი ჯგუფების პროფესიულ განათლებაზე ხელმისაწვდომობა“, კვლევა ჩატარებულია საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს ინიციატივის ფარგლებში: „ინკლუზიური განათლების დანერგვა საქართველოს პროფესიული განათლებისა და გადამზადების სისტემაში“, გვ.18, გვ.35. ხელმისაწვდომია აქ: <http://inclusion.ge/geo/static/241>, ბოლოს ნანახია: 14.01.2018

²³⁰ შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებრივი მდგომარეობა საქართველოში, საქართველოს სახალხო დამცველი, 2016 წელი, გვ.29.

²³¹ საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს 2017 წელის 11 ოქტომბრის MES 4 17 01242756 კორესპონდენცია, დანართი N1

²³² „ინკლუზიური განათლების პრაქტიკა საქართველოში“, სამოქალაქო განვითარების ინსტიტუტი (CDI), 2016 წელი, გვ. 11, გვ.49. ხელმისაწვდომია აქ: <http://cdi.org.ge/uploads/pages/alternative-report-on-the-implementation-of-crpd-education-cdi-geo-91.pdf>, ბოლოს ნანახია: 12.01.2016

²³³ იგივე, გვ.11, გვ.50

პროფესიულ განათლებაში არსებული პრობლემებისა და გამოწვევების ფონზე, დაბალია შებლუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა და სპეციალური საგანმანათლებლო საჭიროების მქონე პირთა პროფესიულ განათლებაში ჩართულობის და წარმატებული შედეგების მაჩვენებელი. 2016 წელს პროფესიულ განათლებაში ჩაირიცხა სპეციალური საგანმანათლებლო საჭიროების და შებლუდული შესაძლებლობის მქონე 262 პირი, ხოლო 2017 წელს (პირველადი ეტაპი) 80 სსსმ და შშმ პირი, თუმცა, 2016 წელს ჩაირიცხული 262 პირიდან, მხოლოდ 77-მა (29.3%) მათგანმა დაასრულა სწავლა წარმატებით.²³⁴

მონაწილეობა კულტურულ, რეკრეაციულ და გასართობ ღონისძიებებში ამოცანისა და საქმიანობების რელევანტურობის შეფასება

შებლუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების დაცვის კონვენცია აღიარებს და ხელშემკვრელ სახელმწიფოებს ავალდებულებს შებლუდული შესაძლებლობის მქონე პირთათვის კულტურულ ცხოვრებაში მონაწილეობისათვის ხელმისაწვდომი გარემოს შექმნას.²³⁵

სამწუხაროდ, შებლუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა კულტურული უფლებების რეალიზების პროცესში არსებული გამოწვევები ხშირად არ არის კვლევისა და დაინტერესების საგანი, რაც ამ კუთხით ანალიტიკური ინფორმაციის სიმწირეს განაპირობებს. შესაბამისად, გეგმის შემუშავების პროცესში მწვავედ იდგა კვლევითი და შებლუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა საჭიროებებზე დაფუძნებული განვითარების დოკუმენტის შექმნის საჭიროება. ამასთან, გეგმის შემუშავების დროისათვის ცხად პრობლემად იკვეთებოდა კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტროს დაქვემდებარებაში არსებული შენობების მიუწვდომლობის პრობლემა. სამინისტროს დაქვემდებარებული შენობებიდან მხოლოდ მესამედი არის ნაწილობრივ ადაპტირებული, ²³⁶ თუმცა, არცერთი მათგანი არ არის ადაპტირებული უნივერსალური დიზაინის პრინციპების დაცვით.²³⁷

²³⁴ საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს 2017 წლის 11 ოქტომბრის MES 4 17 01242756 კორესპონდენცია, დანართი N1

²³⁵ გაეროს შებლუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების დაცვის კონვენცია, მუხლი 30

²³⁶ სამინისტროს დაქვემდებარებული 86 შენობებიდან 2016 წლის ოქტომბრის მდგომარეობით მთლიანად ან ნაწილობრივ ადაპტირებული იყო მხოლოდ 21 შენობა (24.4%) (პანდუსებით - 13; პანდუსებითა და სველი წერტილებით - 8), წყარო: საქართველოს მთავრობის ადმინისტრაცია, კორესპონდენცია N 36194, 03.10.2016

²³⁷ საქართველოს სპორტისა და ახალგაზრდობის საქმეთა სამინისტროს ვებ გვერდი არ არის ადაპტირებული შშმ პირებისათვის, ხოლო რაც შეეხება სამინისტროს შენობას, მხოლოდ

კულტურულ, რეკრეაციულ და გასართობ ღონისძიებებში შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა თანაბარი მონაწილეობის უზრუნველყოფის მიზნით გეგმამ ორი საქმიანობა გაითვალისწინა: (1) კულტურული დაწესებულებებისა და მასალების ხელმისაწვდომობასთან მიმართებაში შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა საჭიროებების კვლევა და (2) კულტურული დაწესებულებების, მათ შორის თეატრების, კინოთეატრების, მუზეუმების, ბიბლიოთეკების და კულტურის ძეგლების მისაწვდომობის უზრუნველყოფის მიზნით საკანონმდებლო ცვლილებების მომზადება, კულტურის სტრატეგიისა და სამოქმედო გეგმის შემუშავება.

მნიშვნელოვანია, რომ გეგმამ მოიცვა არაერთი არსებითი ხასიათის ღონისძიება, მათ შორის, კანონმდებლობის შემუშავება და კვლევაზე დაფუძნებული სტრატეგიისა და სამოქმედო გეგმის შემუშავება თუმცა, გეგმას არ გაუთვალისწინებია კულტურულ ცხოვრებაზე ხელმისაწვდომობისა და არსებული ბარიერების მოხსნის მიზნით ფიზიკური სივრცის და მასალების ხელმისაწვდომობის ვალდებულება.

გეგმის შესრულების მდგომარეობა

გეგმით განერილი ვალდებულებები კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტროსათვის ითვალისწინებდა (1) შშმ პირთა საჭიროებების კვლევას და (2) კულტურული დაწესებულებების ხელმისაწვდომობის მიზნით საკანონმდებლო ცვლილებების შემუშავებას და ინიცირებას, კულტურის სტრატეგიისა და სამოქმედო გეგმის დამტკიცებას.

სამინისტროს ინფორმაციით, არ ჩატარებულა შშმ პირთა საჭიროებების კვლევა, რომელსაც მოგვიანებით პოლიტიკის დოკუმენტები - კულტურის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა უნდა დაფუძნებოდა.²³⁸ ამასთან, შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა კულტურულ ცხოვრებაზე ხელმისაწვდომობის გაზრდის მიზნით სამინისტროს მხრიდან არ შემუშავებულა (ასევე არ მომხდარა ინიცირებ) რაიმე სახის საკანონმდებლო აქტი,²³⁹ რაც სამინისტროს მხრიდან დასახელებული ვალდებულებების სრულად შეუსრულებლობაზე მიუთითებს.

პასუხისმგებელი უწყების მხრიდან მონოდედული ინფორმაციის მიხედვით, შემუშავებულია კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სტრატეგია - „კულტურის სტრატეგია 2025“ და სამოქმედო გეგმა, რომელშიც განერილია კულტურის

შესასვლელი და პირველ სართულზე მდებარე ფოიე (ჰოლი) არის ადაპტირებული; საქართველოს მთავრობის ადმინისტრაცია, კორესპონდენცია N 36194, 03.10.2016

²³⁸ საქართველოს კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტროს 2017 წლის 6 ოქტომბრის N13/13-4098 კორესპონდენცია

²³⁹ იგივე

მიმართულებით ძირითადი აქტივობები.²⁴⁰ უწყების ცნობით, „კულტურის სტრატეგია 2025“-ის მიღებისა და შემუშავების პროცესი ითვალისწინებდა საზოგადოების მონაწილეობის შესაძლებლობას, თუმცა, სამინისტრომ ვერ უზრუნველყო მისი შემუშავების პროცესში შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა და მათ წარმომადგენელთა ჩართვა, მათი მხრიდან დაინტერესების არარსებობის გამო.²⁴¹ უნდა აღინიშნოს, რომ უწყების მხრიდან შემუშავებულია „საზოგადოების კულტურულ და შემოქმედებით ცხოვრებაში შშმ პირთა თანაბარი მონაწილეობის უზრუნველყოფის გზამკვლევი“ და სამოქმედო გეგმა 2017-2018 წლებისათვის,²⁴² რაც მისასაღმებელია, თუმცა, აღნიშნული სამოქმედო გეგმის შემუშავება არ ემყარებოდა შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა საჭიროებების კვლევის პროცესს, რაც ეჭვის ქვეშ აყენებს მის თავსებადობას თემის რეალურ საჭიროებებთან.

შეჯამება

სამოქმედო გეგმა მოიცავდა არაერთ ფუნდამენტურ მიმართულებას, თუმცა, ის არ ითვალისწინებდა კულტურულ გარემოზე ხელმისაწვდომობის გაზრდის მიზნით ერთ-ერთ მთავარ კომპონენტს - კულტურის დაწესებულებების ფიზიკური გარემოსა და მასალების ადაპტირების ვალდებულებას. ამასთან, გეგმით გათვალისწინებული ვალდებულებების ნაწილი არ არის შესრულებული, კერძოდ, სამინისტროს მხრიდან არ მომზადებულა შესაბამისი საკანონმდებლო ცვლილებები და შშმ პირთა საჭიროებების კვლევა. ამასთან, სამინისტროს მიერ განხორციელებული საქმიანობა კულტურის სტრატეგიისა და სამოქმედო გეგმის შემუშავების მიზნით მისასაღმებელია, თუმცა, შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა საჭიროებების კვლევითი დოკუმენტის არარსებობის პირობებში ჩნდება შეკითხვები მათი შშმ პირთა რეალურ მოთხოვნებთან თავსებადობის კუთხით.

ამასთან, სამინისტროს მხრიდან განხორციელებული სხვა აქტივობების ანალიზისას ვლინდება უწყების მუშაობის ზოგადი ტენდენცია, რაც ძირითადად შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა კულტურულ ცხოვრებაში მონაწილეობის გზად ერთჯერადი ღონისძიებების უზრუნველყოფას სახავს, რაც საერთო ჯამში ვერ

²⁴⁰ „კულტურის სტრატეგია 2025“, ხელმისაწვდომია აქ: <http://www.culturepolicy.gov.ge/getfile/c6ebf2e3-4510-4588-a062-29f438ac1d37/>.aspx>, ბოლოს ნანახია 14.01.2018

²⁴¹ საქართველოს კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტროს 2017 წლის 6 ოქტომბრის N13/13-4098 კორესპონდენცია

²⁴² „საზოგადოების კულტურულ და შემოქმედებით ცხოვრებაში შშმ პირთა თანაბარი მონაწილეობის უზრუნველყოფის გზამკვლევი“ და სამოქმედო გეგმა 2017-2018 წლებისათვის, ხელმისაწვდომია აქ: <http://www.culturepolicy.gov.ge/CulturePoli/ActionPlan.aspx>, ბოლოს ნანახია: 14.01.2018

უმრუნველყოფს მდგრად, რეალურ და ფართო ინკლუზიამდე დამყარებული პრაქტიკის დამკვიდრებას.²⁴³

რეკომენდაციები

შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების დაცვის მიზნით, ადამიანის უფლებათა სამთავრობო სამოქმედო გეგმამ გაითვალისწინოს შემდეგი რეკომენდაციები:

ეროვნული კანონმდებლობის გაეროს კონვენციასთან ჰარმონიზაციის მიზნით:

- განხორციელდეს ეროვნული კანონმდებლობის სისტემური გადახედვა შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების დაცვის კონვენციასთან სრული ჰარმონიზაციის მიზნით და გამოვლენილი ხარვეზების აღმოფხვრის მიზნით მომზადდეს შესაბამისი საკანონმდებლო ცვლილებების პაკეტი;
- მოხდეს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების დაცვის კონვენციის ფაკულტატური ოქმის რატიფიცირება;
- ქმედუნარიანობის სისტემის რეფორმის განხორციელების პროცესში არსებული საკანონმდებლო ხარვეზების იდენტიფიცირების მიზნით განხორციელდეს კვლევა, რასაც მოყვება შესაბამისი საკანონმდებლო ცვლილებები;
- შემუშავდეს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა შეფასებისა და სტატუსის მინიჭების სოციალური მოდელი და დაიწყოს მისი გამოყენება პრაქტიკაში;
- სოციალური მოდელის მიხედვით შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა შეფასების პარალელურად განხორციელდეს საჭიროებების კვლევა შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირებისათვის მათ ინდივიდუალურ საჭიროებებზე მორგებული სერვისების მიწოდების იდენტიფიცირების მიზნით.

გაეროს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა 33-ე მუხლით განსაზღვრული ინსტიტუციური მექანიზმების დანერგვის მიზნით:

²⁴³ საქართველოს კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტროს 2017 წლის 25 აგვისტოს N13/13-3630 კორესპონდენცია

- კონვენციის იმპლემენტაციასა და კოორდინაციაზე პასუხისმგებელი უწყებების დაუყოვნებლივი განსაზღვრა კონვენციის მოთხოვნების შესაბამისად, რაც უნდა ითვალისწინებდეს შესაბამისი სამართლებრივი ბაზის შექმნისა და მექანიზმის ეფექტიანი ფუნქციონირების მიზნით სათანადო ფინანსური და ადამიანური რესურსების გამოყოფის საკითხებს;
- ეროვნულ დონეზე კონვენციის პოპულარიზაციის, დაცვისა და იმპლემენტაციის მონიტორინგის ორგანოს ფინანსური რესურსით გაძლიერება;
- მუნიციპალურ დონეზე შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა საკითხებზე მომუშავე საბჭოების მოდალური დებულებების შემუშავება და მისი ეფექტიანი დანერგვა;

შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთათვის სატრანსპორტო საშუალებების მისაწვდომობის მიზნით:

- ყველა სახის სატრანსპორტო საშუალების მისაწვდომობის უზრუნველყოფის მიზნით როგორც ცენტრალურ, ისე მუნიციპალურ დონეზე განისაზღვროს კონკრეტული სამოქმედო გეგმა, შესაბამისი ვადების, ბიუჯეტისა და ინდიკატორების მითითებით, რომლის ფარგლებშიც მოხდება სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურის სრული მისაწვდომობის უზრუნველყოფა ყველა შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირისათვის;
- კანონმდებლობით განისაზღვროს და შექმნას სპეციალური ორგანო, რომელიც ვალდებული იქნება ტექნიკური რეგლამენტის იმპლემენტაციაზე, დარღვევების გამოვლენასა და შესაბამის სანქციონებაზე;
- კანონმდებლობით განისაზღვროს ყველა შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირების მიერ ინფორმაციისა და კომუნიკაციის საშუალებების მისაწვდომობისათვის საჭირო სტანდარტები;

შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა ჯანმრთელობის უფლების რეალიზების მიზნით:

- ჯანმრთელობის დაცვის ყველა სახელწმიფო პროგრამებში განისაზღვროს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა ინდივიდუალური საჭიროებები;

- უზრუნველყოფილი იყოს ყველა სამედიცინო დანესებულებების ფიზიკური გარემოს მისანვდომობა, რომელიც არ დაეფუძნება მხოლოდ შებენიერი შესაძლებლობის მქონე პირების უსაფრთხო გადაადგილების მოთხოვნას და მიმართული იქნება უნივერსალური დიზაინის შექმნისკენ;
- დაინერგოს სამედიცინო პერსონალის უწყვეტი განათლების სისტემა შებენიერი შესაძლებლობის მქონე პირთა მომსახურების სტანდარტებისა და კომუნიკაციის მიმართულებით;
- შექმნას გეგმა, რომელიც მიმართული იქნება ფსიქიკური ჯანმრთელობის ამბულატორიული სერვისების გეოგრაფიული მისანვდომობის გაზრდისკენ;

შებენიერი შესაძლებლობის მქონე პირთა აბილიტაციისა და რეაბილიტაციის უფლების რეალიზების მიზნით:

- შემუშავდეს და დაიგეგმოს ზრდასრულთა რეაბილიტაციის პროგრამები და სათანადო ყურადღება დაეთმოს შშმ ქალთა და გოგონათა სპეციფიკურ საჭიროებებს.
- ხელი შეეწყოს რეაბილიტაცია-აბილიტაციის მიმართულებით კვლევით საქმიანობას და საჭირო პროფესიონალების მომზადება/გადამზადებას;
- ჩატარდეს საჭიროებების კვლევა, რომელის მიზანია იქნება დამხმარე საშუალებების საჭიროების მქონე პირთა გამოვლენა და მათი ინდივიდუალური მოთხოვნების იდენტიფიცირება;

შებენიერი შესაძლებლობის მქონე პირთა განათლების უფლების რეალიზების მიზნით:

- შეიქმნას კონკრეტული სამოქმედო გეგმა სკოლამდელი დანესებულებების, საჯარო სკოლების, პროფესიული და უმაღლესი სასწავლებლების ფიზიკური გარემოს მისანვდომობის უზრუნველყოფის მიზნით, რომელიც დაეფუძნება უნივერსალური დიზაინის პრინციპებს;
- სპეციალური მასწავლებელი გაუთანაბრდეს მასწავლებლის კატეგორიას და მოხდეს მისი ჩასმა მასწავლებლის პროფესიული განვითარებისა და კარიერული წინსვლის სქემაში;
- მოხდეს სპეციალური, პანსიონური პროფილის სკოლების გაუქმება;
- შებენიერი შესაძლებლობის მქონე პირთა პროფესიულ განათლების უფლების სრულყოფილად რეალიზებისათვის საჭიროებების კვლევის ჩატარების ვალდებულება, რომელსაც დააფუძნებს საკუთარი პოლიტიკას;

- „პროფესიული განათლების შესახებ“ საქართველოს კანონში ცვლილებების ინიცირების ვალდებულება რომელიც დაადგენს ინკლუზიური განათლების გარანტიებს და პროფესიული განათლების პროცესში ინდივიდუალური მიდგომის დანერგვის ნორმატიულ საფუძვლებს უზრუნველყოფს;
- სპეციალური საგანმანათლებლო საჭიროებისა და შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა პროფესიული განათლების გარანტირებისათვის შესაბამისი კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტების შექმნის ვალდებულება, რომელიც გაითვალისწინებს შშმ და სსსმ პირთა პროფესიული განათლების უფლების რეალიზებისათვის ყველა აუცილებელ პროცედურას და გარანტიას;
- პროფესიული განათლების ავტორიზაციის დებულების იმგვარად დახვეწის ვალდებულება, რომელიც უნივერსალური დიზაინის პრინციპზე დაყრდნობით გაითვალისწინებს პროფესიული საგანმანათლებლო დაწესებულების სასწავლო და ფიზიკური გარემოს ადაპტირების ვალდებულებას და მის დანერგვას;
- პროფესიულ განათლებაზე ხელმისაწვდომობის გაზრდის მიზნით საგანმანათლებლო დაწესებულებების გეოგრაფიული არეალის გაფართოების ვალდებულება; გეოგრაფიული არეალის სრულად გაფართოებამდე კი სტუდენტთა მხარდაჭერითი პროგრამების ამოქმედებას, რაც უზრუნველყოფს საცხოვრებლისა და განათლების მიღებისათვის აუცილებელი სხვა კომპონენტების გარანტირებას;
- პროფესიულ განათლებაში დასაქმებული პერსონალის განათლებაზე სისტემური ზრუნვის მიზნით მათი სათანადო მომზადება-გადამზადების, ასევე, კვალიფიკაციის ამაღლების უწყვეტ პროცესად განხორციელების ვალდებულებას;
- პროფესიული განათლების თაობაზე საინფორმაციო და ცნობიერების ამაღლების მიმართულებით კამპანიის წარმოება.

შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა პოლიტიკურ და საზოგადოებრივ ცხოვრებაში მონაწილეობის უფლების რეალიზების მიზნით:

- სახელმწიფოს ვალდებულება შშმ პირთა საზოგადოებრივ და პოლიტიკურ ცხოვრებაში ჩართულობის მიზნით განახორციელოს საჭიროებათა კვლევა და მის საფუძველზე, შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა საზოგადოებრივ და კულტურულ

ცხოვრებაში სრულყოფილი მონაწილეობის მიზნით, შეიმუშავოს პოლიტიკის დოკუმენტი, რომელიც ეტაპობრივად და მიზანმიმართულად უზრუნველყოფს არსებული პრობლემების გადაჭრას ნორმატიულ და პრაქტიკულ დონეზე;

- პოლიტიკურ და საზოგადოებრივ ცხოვრებაში მონაწილეობის მიზნით შემუშავებული ამოცანა დაეფუძნოს კომპლექსურ ხედვას და მოიცვას არა მხოლოდ ცენტრალური საარჩევნო კომისიის, არამედ ყველა შესაბამისი უწყების პასუხისმგებლობა;
- სახელმწიფომ უზრუნველყოს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა გამონწვევების ეტაპობრივი გადაჭრა და საჭიროებებზე დაფუძნებული პრიორიტეტული მიმართულებების განსაზღვრა, რაც უნდა მოიცავდეს საარჩევნო ფიზიკური და საინფორმაციო გარემოს ადაპტირებას, ცნობიერების ამაღლებასა და ამ მიმართულებით საინფორმაციო კამპანიის წარმოებას;
- საზოგადოებრივ ცხოვრებაში შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა სათანადო მონაწილეობის მიზნით განისაზღვროს პრიორიტეტული მიმართულებები და დაიგეგმოს მათი მიღწევისათვის ეტაპობრივი ღონისძიებები;

შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა დამოუკიდებელი ცხოვრების უზრუნველყოფის მიზნით:

- დიდი ზომის ინსტიტუციების ეტაპობრივი დეინსტიტუციონალიზაციის პროცესი, შესაბამისი და საკმარისი სათემო სერვისების შექმნისა და გაძლიერების პარალელურად;
- სახელმწიფომ განახორციელოს ყველა საჭირო ღონისძიება, რომლის მიზანიც იქნება ეფექტური და დროული დეინსტიტუციონალიზაციის პოლიტიკის განხორციელება ფსიქიკური ჯანმრთელობის სფეროში შესაბამისი სათემო სერვისების შექმნის გზით;
- სახელმწიფოს ზრუნვიდან გამოსული პირების დამოუკიდებელი ცხოვრების ხელშეწყობის მიზნით შესაბამისი სტრატეგიისა და სამოქმედო გეგმის შემუშავება, რომელიც გაითვალისწინებს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა საცხოვრისის, განათლების, დასაქმებისა და სხვა საჭიროებებს;

- სათემო ორგანიზაციების ქვეპროგრამის გაფართოვება, რომელიც სრულად დაფარავს როგორც ქვეყნის ტერიტორიას, ასევე შებლუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა მოთხოვნას სათემო ორგანიზაციებში ცხოვრებაზე.

შებლუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა შრომისა და დასაქმების უფლების რეალიზების მიზნით:

- შშმ და სსსმ პირთა შრომისა და დასაქმების მარეგულირებელი კანონმდებლობის დახვეწის მიზნით შესაბამისი აქტივობები, მათ შორის, არსებულ კანონმდებლობაში დასაქმების ხელშემშლელი ბარიერების აღმოფხვრა, დისკრიმინაციის გამორიცხვის მიზნით „გონივრული მისადაგების“ პრინციპის ასახვა;
- კანონმდებლობამ გაითვალისწინოს დასაქმების წამახალისებელი მექანიზმები, რაც შესაძლებელს გახდის შშმ პირთა დასაქმებაზე ხელმისაწვდომობის გაზრდას;
- გაიზარდოს დასაქმების ხელშემწყობი პროგრამების მასშტაბი და ბიუჯეტი, სახელმწიფოს მხრიდან შეიქმნას და დაინერგოს პროგრამათა ეფექტიანობისა და ხარისხის მაკონტროლებელი ინსტრუმენტი;
- შშმ და სსსმ პირთა დასაქმების უზრუნველყოფისათვის, სახელმწიფომ შესაბამის კვლევით მონაცემზე დაყრდნობით შეიმუშავოს სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა, რომელიც დაეფუძნება და გაითვალისწინებს ამ მიმართულებით გამოკვეთილ საჭიროებებს;
- საქართველოს სტატისტიკის ეროვნულმა სამსახურმა, საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროსთან თანამშრომლობის გზით უზრუნველყოს დასაქმებულთა ოფიციალური სტატისტიკის წარმოება კერძო სექტორში;
- გეგმამ გაითვალისწინოს პროფესიული ორიენტაციის პროცედურის სრულფასოვნად დანერგვის ვალდებულება, პროფესიული განათლებისა და დასაქმების პროგრამათა კოორდინაციის მექანიზმის გაუმჯობესებისათვის საჭირო საქმიანობების განხორციელება.

შებლუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა კულტურულ ცხოვრებაში თანაბარი მონაწილეობის უზრუნველყოფის მიზნით:

- შებლუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა კულტურულ ცხოვრებაზე თანაბარი ხელმისაწვდომობის კუთხით არსებული პრობლემების იდენტიფიცირების მიზნით საჭიროებების კვლევის ჩატარება, რომელსაც შემდგომში დაეფუძნება კულტურის პოლიტიკა ამ მიმართულებით;
- შებლუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა კულტურულ ცხოვრებაზე თანაბარი ხელმისაწვდომობის დამაბრკოლებელი საკანონმდებლო ბარიერების კვლევა და მათი აღმოფხვრის მიზნით შესაბამისი საკანონმდებლო ცვლილებების ინიცირება საქართველოს პარლამენტში;
- კულტურის სამინისტრომ უზრუნველყოფს მის დაქვემდებარებაში არსებული შენობების ფიზიკური გარემოს და მასალების ეტაპობრივი ადაპტირების გეგმის შემუშავება და ადაპტირების პროცესის დაწყება უნივერსალური დიზაინის პრინციპის შესაბამისად.

**გენდერული თანასწორობა და ქალთა
უფლებები**

შესავალი.....	111
გენდერული თანასწორობისა და ქალთა გაძლიერების თავის ზოგადი შეფასება ქალთა საჭიროებებთან და ამ კუთხით ქვეყანაში არსებულ გამონწვევებთან მიმართებით.....	112
ამოცანების და აქტივობების რელევანტურობის, ეფექტიანობის და პრიორიტეტულობის შეფასება.....	115
რეკომენდაციები.....	129

შესავალი

ქალებსა და კაცებს თანაბარი შესაძლებლობები და უფლებები უნდა ჰქონდეთ ცხოვრების ყველა ეტაპზე. ამ მხრივ საქართველო კვლავ გამონწვევების წინაშე დგას. პატრიარქალური საზოგადოება და დამკვიდრებული გენდერული სტერეოტიპები არ იძლევა ქალებსა და მამაკაცებს შორის არსებითი თანასწორობის მიღწევის საშუალებას. დაბალია ქალების ჩართულობა ქვეყნის პოლიტიკურ, ეკონომიკურ და სოციალურ ცხოვრებაში. ამასთან, კვლავ ვხვდებით ოჯახში ძალადობის, მათ შორის ფიზიკური, სექსუალური, ეკონომიკური ძალადობის პრობლემას, რაც მნიშვნელოვნად აფერხებს ქვეყანაში გენდერული თანასწორობის გაუმჯობესებას.

მონიტორინგის ანგარიშის წინამდებარე თავის მიზანია გამოავლინოს, რამდენად აისახა 2016-2017 წლების ადამიანის უფლებების დაცვის სამთავრობო სამოქმედო გეგმაში ყველა ის გამონწვევა, რომელიც ქალების უფლებებთან მიმართებაში არსებობს და შეაფასოს რამდენად შესრულდა სამოქმედო გეგმა. ამ მიზნით განხილულ იქნა როგორც ქვეყნის შიდა კანონმდებლობა, ასევე საქართველოს მიერ საერთაშორისო ხელშეკრულებებით ნაკისრი ვალდებულებები.

ამასთან, ანგარიშის მომზადებისას მიმოვიხილეთ ადამიანის უფლებების დაცვის სამთავრობო სამოქმედო გეგმასთან კავშირში მყოფი სხვა სამოქმედო გეგმები. ასეთია, ქალთა მიმართ ძალადობისა და ოჯახში ძალადობის წინააღმდეგ ბრძოლისა და მსხვერპლთა დასაცავად გასატარებელ ღონისძიებათა სამოქმედო გეგმა (2016-2017 წწ.), რომელიც 2016 წლის 21 ივლისს საქართველოს მთავრობის N 341 დადგენილებით დამტკიცდა და რომელიც სცდება ოჯახში ძალადობის საკითხებს და მოიცავს ქალთა მიმართ ძალადობის სხვა ფორმებსაც. ასევე მიმოვიხილულ იქნა საქართველოს გენდერული თანასწორობის პოლიტიკის განხორციელების ღონისძიებათა 2014-2016 წლების სამოქმედო გეგმა.

წინამდებარე დოკუმენტით დგინდება, რომ ქალებისა და მამაკაცებისთვის თანაბარი პოლიტიკური, ეკონომიკური და სოციალური შესაძლებლობების უზრუნველსაყოფად უნდა შემუშავდეს ყოვლისმომცველი და ტრანსფორმაციული მიდგომა გენდერული თანასწორობისა და ქალთა

შესაძლებლობების ზრდის საკითხისადმი.²⁴⁴ მნიშვნელოვანია ეფექტური ნაბიჯების გადადგმა ქალთა მიმართ ძალადობისა და შრომით ურთიერთობებში დისკრიმინაციის აღმოფხვრის, პოლიტიკურ ცხოვრებაში ქალთა წარმომადგენლობის გაზრდის და ქალთა ეკონომიკური გაძლიერების მიმართულებით.

მონიტორინგის შედეგები ასევე აჩვენებს, რომ სამოქმედო გეგმით გათვალისწინებული საქმიანობები, არ არის საკმარისი დასახული მიზნებისა და ამოცანების მისაღწევად. ხშირ შემთხვევაში, რთულია საქმიანობის შესრულების შეფასება, რადგან ინდიკატორების უმეტესობა შედეგების ინდიკატორებია, რომელიც ძირითადად საქმიანობის დასრულებაზეა ფოკუსირებული და ნაკლებად აფასებს საქმიანობის გავლენას სამიზნე ჯგუფებზე. რაც შეეხება უწყებების მიერ გეგმით ნაკისრი ვალდებულებების შესრულებას, შეიძლება ითქვას, რომ უმეტესად, აქტივობებს აქვს დასრულებულის/შესრულებულის სტატუსი, თუმცა, როგორც უკვე ავლნიშნეთ, მხოლოდ წარმოდგენილი აქტივობების შესრულება არ არის საკმარისი სამოქმედო გეგმის მიზნების განსახორციელებლად და ქვეყანაში გენდერული თანასწორობის მისაღწევად. გამოიკვეთა, რომ მეტი მუშაობაა საჭირო საზოგადოებაში ცნობიერების ასამაღლებლად, მათ შორის კერძო და საჯარო სექტორის წარმომადგენლებთან.

გენდერული თანასწორობისა და ქალთა გაძლიერების თავის ზოგადი შეფასება ქალთა საჭიროებებთან და ამ კუთხით ქვეყანაში არსებულ გამოწვევებთან მიმართებით

უკანასკნელ წლებში საქართველოში ბევრი პოზიტიური ნაბიჯი გადაიდგა ქალთა უფლებრივი მდგომარეობის და გენდერული თანასწორობის მიმართულებით, ამის მიუხედავად, ქვეყანა ჯერ კიდევ მნიშვნელოვანი გამოწვევების წინაშე დგას. ქალთა მიმართ ძალადობა და ოჯახში ძალადობა, ქალთა მონაწილეობა გადაწყვეტილების მიღების პროცესში, ქალთა ეკონომიკური აქტივობა და შრომით ურთიერთობებში არსებული დისკრიმინაციული მიდგომა, იმ საკითხების არასრული ჩამონათვალია,

²⁴⁴ ბ. პატარაია, ასოცირების დღის წესრიგის პოლიტიკური ნაწილის შესრულება-პირველი წლის შეფასება, 2015 წელი

რომლებიც საქართველოსთვის კვლავ გამოწვევას წარმოადგენს. საქართველო რამოდენიმე საერთაშორისო ხელშეკრულების ხელმომწერი მხარეა, მათ შორის არის ქალთა მიმართ დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის კონვენცია (CEDAW), კონვენციის მე-2 მუხლი ავალდებულებს მონაწილე სახელმწიფოებს დაგმონ ქალთა მიმართ ყველა ფორმის დისკრიმინაცია და უზრუნველყონ ქალთა და მამაკაცთა თანასწორობა.²⁴⁵ საქართველოსა და ევროკავშირს შორის 2014 წელს გაფორმებული ასოცირების ხელშეკრულების დღის წესრიგი თანასწორობის ნაწილში ერთ-ერთ ძირითად მიმართულებად ითვალისწინებს გენდერული თანასწორობის გაუმჯობესებას, სოციალურ, პოლიტიკურ და ეკონომიკურ ცხოვრებაში.²⁴⁶

ადამიანის უფლებათა დაცვის ეროვნული სტრატეგია (2014-2020) გენდერული თანასწორობის, ქალთა უფლებების დაცვისა და ოჯახში ძალადობის წინააღმდეგ ბრძოლის ნაწილში ხუთ ძირითად ამოცანას მოიცავს:

1. ეფექტიანი ღონისძიებების განხორციელება საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა სფეროში გენდერული თანასწორობის უზრუნველსაყოფად, განსაკუთრებით-პოლიტიკურ საქმიანობაში და გადაწყვეტილების მიღების პროცესში;
2. გენდერული თანასწორობის დარღვევის ნებისმიერ ფაქტზე სწრაფი და ეფექტიანი რეაგირება;
3. ქალთა ოჯახში ძალადობისგან დაცვისა და დახმარების მექანიზმებისა და სამართლებრივი ბაზის საერთაშორისო სტანდარტებთან სრული შესაბამისობის უზრუნველყოფა;
4. გენდერული თანასწორობისა და ოჯახში ძალადობის საკითხებზე საჯარო სექტორში დასაქმებულ პირთა და საზოგადოების ცნობიერების ამაღლება;
5. ძალადობის მსხვერპლთათვის სამართლებრივი დაცვის, ფსიქო-სოციალური რეაბილიტაციის და თავშესაფრის ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფა.

ეროვნული სტრატეგიის მეთოთხმეტე მიმართულების შესრულებას ემსახურება საქართველოს ადამიანის უფლებების (2016-2017 წლებისთვის) სამთავრობო სამოქმედო გეგმა. სამოქმედო გეგმა გენდერული თანასწორობისა და ქალთა

²⁴⁵ გაეროს კონვენცია ქალთა მიმართ დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის შესახებ, მუხლი 2

²⁴⁶ ევროკავშირი-საქართველოს შორის ასოცირების შესახებ ხელშეკრულება და ასოცირების დღის წესრიგი 2014-2016

უფლებების განხორციელების უზრუნველსაყოფად აუცილებელ საქმიანობებს მოიცავს. თუმცა გეგმის მიღმა რჩება რიგი მწვავე საკითხები.

ქალთა დისკრიმინაცია სამუშაო ადგილზე ფართოდ გავრცელებულ პრობლემას წარმოადგენს. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის 2015 წლის მონაცემებით ქალები საშუალოდ კაცების შემოსავლის მხოლოდ 63%-ს გამოიმუშავებენ.²⁴⁷ სამოქმედო გეგმაში არც ერთი ღონისძიება არ არის გათვალისწინებული ე.წ. pay gap-ის აღმოსაფხვრელად. ანალოგიური მდგომარეობაა გენდერული თანასწორობის პოლიტიკის განხორციელების ღონისძიებათა 2014-2016 წლების სამოქმედო გეგმასთან მიმართებითაც. გეგმაში არ არის გათვალისწინებული საქმიანობები უთანასწორო ანაზღაურების დასაგმობად.

დამატებით ყურადღებას საჭიროებს გენდერული მენისტრიმინგის მიმართულებით არსებული გამოწვევებიც. პრაქტიკა აჩვენებს, რომ აღმასრულებელი ხელისუფლების დონეზე, როგორც სამინისტროებში, ისე სახელმწიფო მინისტრის აპარატებში, დასაქმებულთა უმრავლესობა ქალია, თუმცა ხელმძღვანელ პოზიციებზე ნაკლებად არიან წარმოდგენილნი.²⁴⁸ პრობლემურია ე.წ. “შუშის ჭერის” არსებობა, რაც გულისხმობს იმ უხილავ ბარიერებს, რომლებიც ქალებს ხელს უშლის კარიერულ წინსვლაში. სამოქმედო გეგმა აღნიშნულ საკითხს საერთოდ არ ითვალისწინებს. გეგმის მიღმაა დარჩენილი მარტოხელა დედებისა და ქალთა აუნაზღაურებელი შრომის საკითხიც.

ქალთა მიმართ ძალადობის, ძალადობის მიზეზებისა და და შედეგების შესახებ სპეციალურმა მომხსენებელმა შეშფოთება გამოთქვა ქალწულობის ტესტირებასთან დაკავშირებით.²⁴⁹ ადამიანის უფლებათა დაცვის სამოქმედო გეგმა და ქალთა მიმართ ძალადობისა და ოჯახში ძალადობის წინააღმდეგ ბრძოლისა და მსხვერპლთა დასაცავად გასატარებელ ღონისძიებათა (2016-2017) სამოქმედო გეგმა, ყურადღებას მხოლოდ ადრეული ქორწინების პრობლემასა და სქესის შერჩევის პრაქტიკაზე ამახვილებს, ისეთი საზიანო

²⁴⁷ საქსტატი(საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური), 2015წ.

²⁴⁸ ანგარიში საქართველოში ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის მდგომარეობის შესახებ, საქართველოს სახალხო დამცველი, 2016 წლის 10 დეკემბერი.

²⁴⁹ ქალთა მიმართ ძალადობის, ძალადობის მიზეზებისა და შედეგების შესახებ სპეციალური მომხსენებლის ანგარიში საქართველოში ვიზიტის შესახებ, 9 ივნისი, 2016 წელი., **A/HRC/32/42/Add.3** 2014 წელს ქალთა მიმართ დისკრიმინაციის აღმოფხვრის კომიტეტმა საქართველოს მეოთხე და მეხუთე პერიოდული ანგარიშის განხილვის შედეგად, შეშფოთება გამოხატა ქალწულობის ტესტირების ჩატარებაზე.

პრაქტიკა კი, როგორცაა ქალიშვილობის დადგენის პროცედურა გეგმაში საერთოდ არ არის ნახსენები.

მიუხედავად საერთაშორისო ხელშეკრულებებით ნაკისრი ვალდებულებებისა, სამოქმედო გეგმის მე-13 თავი არ განიხილავს სექსუალურ შევიწროებას (არც დასაქმების ადგილზე და არც საჯარო სივრცეში) და არ ითვალისწინებს საკანონმდებლო ცვლილებებს ამ მიმართულებით. სახალხო დამცველის მონაცემებით, საკმაოდ ხშირია სექსუალური შევიწროების შემთხვევები სამუშაო ადგილზე, თუმცა განმცხადებლების რიცხვი დაბალია.²⁵⁰ 2014 წელს ხელი მოეწერა ევროპის ქალთა მიმართ ძალადობისა და ოჯახში ძალადობის პრევენციისა და აღკვეთის შესახებ კონვენციას (შემდგომში “სტამბოლის კონვენცია”) და მისი რატიფიცირება 2017 წელს განხორციელდა. მოქმედი კანონმდებლობის კონვენციასთან ჰარმონიზაციის მიზნით, საქართველოს პარლამენტს კონვენციის თანმდევი სარატიფიკაციო ცვლილებათა პაკეტი წარედგინა, კანონპროექტში სექსუალური შევიწროების დეფინიცია არ იყო წარმოდგენილი. კონვენციის 40-ე მუხლი²⁵¹ მხარეებს მოუწოდებს დაარეგულირონ სექსუალური შევიწროების საკითხი. სექსუალური შევიწროების რეგულირების თაობაზე საქართველოს მთავრობამ რეკომენდაცია გაეროს უნივერსალური პერიოდული მიმოხილვის (UPR) ფარგლებშიც მიიღო.²⁵²

ამოცანების და აქტივობების რელევანტურობის, ეფექტიანობის და პრიორიტეტულობის შეფასება

2016-2017 წლების სამოქმედო გეგმა გენდერული თანასწორობისა და ქალთა გაძლიერების მიმართულებით მოიცავს მხოლოდ ორ მიზანს: 1. გენდერული თანასწორობის უზრუნველყოფა და ქალთა უფლებების დაცვა და 2. სექსუალური ორიენტაციისა და გენდერული იდენტობის ნიშნით დისკრიმინაციასთან ბრძოლა.

²⁵⁰ საქართველოს სახალხო დამცველი, წლიური ანგარიში, 2014 წელი

²⁵¹ სტამბოლის კონვენციის მე-40 მუხლში ნათქვამია: მხარეები იღებენ ყველა საჭირო საკანონმდებლო ან სხვა ზომას იმის უზრუნველსაყოფად, რომ სექსუალური ხასიათის ნებისმიერი ფორმის არასასურველი სიტყვიერი, არასიტყვიერი ან ფიზიკური ქცევა, რომელიც მიზნად ისახავს ან იწვევს ადამიანის ღირსების შელახვას, კერძოდ, მისთვის დამაშინებელი, მტრული, დამამცირებელი, შეურაცხმყოფელი ან აგრესიული გარემოს შექმნის გზით, დაექვემდებაროს სისხლის სამართლის ან სხვა სახის სამართლებრივ სანქციებს.

²⁵² უნივერსალური პერიოდული მიმოხილვის სამუშაო ჯგუფის ანგარიში, 13 იანვარი 2015 წელი., A/HRC/31/15

13.1. მიზანი - გენდერული თანასწორობის უზრუნველყოფა და ქალთა უფლებების დაცვა

13.1.1. ამოცანა - ეფექტიანი ღონისძიებების განხორციელება აღმასრულებელ ხელისუფლებაში გენდერული თანასწორობის პოლიტიკის განხორციელებისთვის

აღნიშნული ამოცანა საკმაოდ ფართოა და მთავრობის მიერ მრავალი სხვადასხვა საქმიანობის განხორციელების შესაძლებლობას იძლევა, თუმცა ამ მიმართულებით სამი აქტივობაა მხოლოდ გათვალისწინებული: აღმასრულებელ ხელისუფლებაში გენდერული თანასწორობის მექანიზმის შექმნა, გენდერული თანასწორობის შესახებ კანონის გადახედვისა და მისი საერთაშორისო სტანდარტებთან ჰარმონიზაციის მიზნით, შესაბამისი სამუშაო ჯგუფის შექმნა და ბიუჯეტის ფორმირების პროცესში გენდერული ასპექტების გათვალისწინება. წარმოდგენილი აქტივობები არ არის საკმარისი, დასახული მიზნისა და ამოცანის სრულყოფილად მიღწევის უზრუნველსაყოფად. გენდერული თანასწორობის შესახებ კანონში ცვლილებების განხორციელება და მისი საერთაშორისო სტანდარტებთან ჰარმონიზაცია გეგმაში წარმოდგენილი მიზნის მიღწევის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ინსტრუმენტია. კანონში განხორციელებული ცვლილებების მიუხედავად, საჭიროა კვლავ გადაიხედოს გენდერული თანასწორობის შესახებ კანონი და მასში არსებული ხარვეზები გამოსწორდეს. გენდერული თანასწორობის შესახებ კანონში შესაძლებელია დროებითი სპეციალური ღონისძიებების გათვალისწინება, აღნიშნული ღონისძიებები უზრუნველყოს დაბალანსებულ წარმომადგენლობას მინისტრების დონეზე, მართვის ორგანოებში და სხვა სამთავრობო წარმომადგენლობებში.²⁵³

რაც შეეხება ბიუჯეტის ფორმირების პროცესში გენდერული ასპექტების გათვალისწინებას, აქტივობის განხორციელებაზე პასუხისმგებელ უწყებად მითითებულია სახელმწიფო ბიუჯეტიდან დაფინანსებული უწყებები. სამოქმედო გეგმის აღნიშნულ საქმიანობასთან მიმართებით ინდიკატორს წარმოადგენს ბიუჯეტის ფორმირების პროცესში სახელმწიფო ბიუჯეტიდან დაფინანსებული უწყებების მიერ გენდერული ასპექტების გათვალისწინება.

²⁵³ ჩუგოშვილი თ.; გენდერული თანასწორობა საქართველოში: ბარიერები და რეკომენდაციები, I ნაწილი, იანვარი, 2018, გვ.36

თუმცა, წარმოდგენილი ინდიკატორი არ იძლევა შედეგის ეფექტურად გაზომვის საშუალებას. საქმიანობის პროგრესის შესაფასებლად მნიშვნელოვანია რაოდენობრივი ინდიკატორის არსებობაც, გაცილებით გამართლებული იქნებოდა შემდეგი სახის ინდიკატორის განერა - სახელმწიფო ბიუჯეტიდან დაფინანსებული უწყებების რაოდენობა, რომლებმაც ბიუჯეტის ფორმირების პროცესში გენდერული ასპექტები გაითვალისწინეს. რაც შეეხება აქტივობის შესრულებას, ბიუჯეტის ფორმირების პროცესში გენდერული ასპექტების გათვალისწინება კვლავ გამონვევად რჩება.²⁵⁴ საქართველოს ფინანსთა მინისტრის 2015 წლის 14 აგვისტოს ბრძანებით, პროგრამების სპეციფიკის მიხედვით საჭიროებიდან გამომდინარე, გენდერულად სენსიტიურ პროგრამებთან მიმართებაში მნიშვნელოვანია პროგრამის შეფასების ერთ-ერთ ინდიკატორად გამოყოფილ იქნეს პროგრამის გენდერულ ასპექტში შეფასების ინდიკატორი.²⁵⁵ თუმცა მხარჯავ დაწესებულებებს არ აქვთ ვალდებულება, ინფორმაცია განსახორციელებელი პროგრამების შესახებ წარმოადგინონ გენდერულ ჭრილში. შესაბამისად, 2017 წლის პარლამენტის საბიუჯეტო ოფისის მონაცემებით, ხშირად მხარჯავი დაწესებულებების/სამინისტროების პროგრამის საბოლოო შედეგები და შეფასების ინდიკატორები არ არის წარმოდგენილი გენდერულ ჭრილში,²⁵⁶ რაც ართულებს პროგრამის მიზნების მიღწევის შეფასების შესაძლებლობას. გენდერული თანასწორობის პრინციპები გათვალისწინებული უნდა იყოს საბიუჯეტო პროცესის ყველა ეტაპზე. ადამიანის უფლებათა სამდივნოს სამოქმედო გეგმის შეფასების შუალედური ანგარიშის მიხედვით, 2016 წლის ბიუჯეტის ფორმირების პროცესში გენდერული ასპექტები გაითვალისწინა საქართველოს ცენტრალურმა საარჩევნო კომისიამ. ამასთან, ბიუჯეტის დაგეგმვის პროცესში გენდერული ასპექტების გათვალისწინება დევნილთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტროს სტრატეგიულ მიზანს წარმოადგენს. 2016 წელს სამინისტრომ დაამტკიცა შიდა სამუშაო დოკუმენტი “გენდერული

²⁵⁴ “მოკლე შეფასება სახელმწიფო ბიუჯეტის ფორმირებისას გენდერული ასპექტების გათვალისწინების შესახებ”, პარლამენტის საბიუჯეტო ოფისი, 2017 წ.

²⁵⁵ საქართველოს ფინანსთა მინისტრის 2015 წლის 14 აგვისტოს ბრძანება №265, დანართი 1

²⁵⁶ მაგალითად, საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს პროგრამა: (35 01), შრომის ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის პროგრამების მართვა: პროგრამის ერთ-ერთი მიზანია ადამიანით ვაჭრობის (ტრეფიკინგის) და ოჯახში ძალადობის პრევენციის ღონისძიებების განხორციელება. პროგრამის ერთ-ერთი შეფასების ინდიკატორია ადამიანით ვაჭრობისა და ოჯახში ძალადობის შემთხვევების რისკის სტატისტიკური მაჩვენებლის შემცირება. მოსალოდნელი შედეგები და შეფასების ინდიკატორები არ არის წარმოდგენილი გენდერულ ჭრილში.

თანასწორობის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა”. აღნიშნული დოკუმენტი ითვალისწინებს, სამინისტროს მხრიდან სისტემაში გენდერული თანასწორობის საკითხების კვლევას, ანალიზს და ანალიზის საფუძველზე, ბიუჯეტის დაგეგმვის პროცესში გენდერული ასპექტების გათვალისწინებას. თუმცა, სამოქმედო გეგმის შეფასების შუალედური ანგარიში უწყების მიერ საქმიანობის შესრულების სტატუსს არ აზუსტებს.²⁵⁷

13.1.2 ამოცანა - განათლების სფეროში გენდერული თანასწორობის საკითხების ინტეგრირება

ქალთა დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის კომიტეტის 2014 წლის დასკვნით დებულებებში განათლების საკითხი ერთ-ერთ მწვავე პრობლემად არის წარმოდგენილი²⁵⁸. ყურადღება გამახვილდა განათლების სფეროში არსებულ გენდერულ უთანასწორობაზე, როდესაც მასწავლებლების უმეტესობა ქალია, ხოლო სკოლის ადმინისტრაციაში არსებული მაღალი პოზიციები ძირითადად კაცებს უკავიათ.²⁵⁹ კომიტეტმა მოუწოდა მთავრობას კონკრეტული და ეფექტური ღონისძიებების გატარებისაკენ (როგორცაა, წახალისება, მათ შორის კარიერული მობილობა).

მასწავლებლებისთვის შემუშავებულ ტრენინგ-მოდულებში გენდერული თანასწორობის საკითხების გათვალისწინება, მოქმედი კანონმდებლობის გადახედვა გენდერული ასპექტების ინტეგრირებისათვის ცვლილებების მომზადების მიზნით და ზოგადი განათლების სფეროში გენდერული თანასწორობის დანერგვის ხელშეწყობა, ის აქტივობებია, რომელთაც გეგმა ამოცანის მისაღწევად განსაზღვრავს. განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრომ განახორციელა გეგმით გათვალისწინებული საქმიანობები.²⁶⁰

²⁵⁷ადამიანის უფლებების დაცვის სამთავრობო სამოქმედო გეგმის (2016-2017) წლებისთვის შესრულების შუალედური ანგარიში, გვ. 173, გენდერული ასპექტების მხედველობაში მიღება მოხდა „დევილთათვის საარსებო წყაროებზე ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფის სტრატეგიის განხორციელების 2016-2017 წლების სამოქმედო გეგმით“ დამტკიცებული აქტივობების შემუშავების დროს.

²⁵⁸ ქალთა დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის კომიტეტი, დასკვნითი კომენტარი საქართველოს მე-4 და მე-5 კომბინირებულ პერიოდულ ანგარიშზე, ივლისი 2014წ., CEDAW/C/GEO/CO/4-5.

²⁵⁹ ქალთა დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის კომიტეტი, დასკვნითი კომენტარი საქართველოს მე-4 და მე-5 კომბინირებულ პერიოდულ ანგარიშზე, ივლისი 2014წ., CEDAW/C/GEO/CO/4-5.

²⁶⁰ საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს წერილი #MES 81701149457, 25/09/2017; სამინისტროს მიერ მოწოდებული ინფორმაციის თანახმად, მასწავლებელთათვის შემუშავებულია ტრენინგ-მოდული, რომელიც მოიცავს ინფორმაციას გენდერული თანასწორობის/რეპროდუქციული ჯანმრთელობის/ჯანსაღი ცხოვრების წესის/უფლების შესახებ; ამასთან სამინისტრომ განახორციელა განათლების სფეროში მოქმედი კანონმდებლობის ანალიზი. საზოგადოებრივ მეცნიერებათა საგნების

მაგრამ უნდა აღინიშნოს, რომ გეგმა არ შეიცავს აქტივობებს, რომელიც ჰორიზონტალური და ვერტიკალური სეგრეგაციის დასაძლევად იქნებოდა მიმართული და ხელს შეუწყობდა მასწავლებლების დასაქმების პროცესში გენდერული ბალანსის მიღწევას. ამასთან, გენდერული თანასწორობის უზრუნველყოფის მნიშვნელოვანი ინსტრუმენტს წარმოადგენს გენდერული თანასწორობის საკითხზე ცნობიერების ამაღლება. სამოქმედო გეგმა არ ითვალისწინებს განათლების სფეროში დასაქმებულთა ცნობიერების ასამაღლებელ არც ერთ ღონისძიებას (როგორცაა საინფორმაციო შეხვედრები, ტრენინგები, გენდერული თანასწორობის საკითხებზე განათლების სფეროში დასაქმებული პირებისთვის).

13.1.3 ამოცანა - გენდერული სტერეოტიპებისა და გენდერული თანასწორობის წინააღმდეგ ბრძოლა საჯარო სექტორში დასაქმებულ პირთა და საზოგადოების ცნობიერების ამაღლების გზით

საზოგადოება ქალებისა და კაცებისათვის განსხვავებულ როლებს აწესებს. შეიძლება ითქვას, რომ ქართული საზოგადოების აღქმაში ქალის მთავარ ფუნქციას წარმოადგენს ოჯახზე ზრუნვა, ახალი თაობის აღზრდა, ხოლო კაცის კი, ეკონომიკური კეთილდღეობის უზრუნველყოფა. მიუხედავად იმისა, რომ თანამდეროვე რეალობაში მსგავსი სტერეოტიპები ეწინააღმდეგება ქალებისა და კაცების სურვილებს, ქართული საზოგადოების ნაწილი მაინც ტრადიციულ ჭრილში აფასებს რეალობას.²⁶¹ გენდერული დამოკიდებულებების შესახებ კვლევის შედეგებმა აჩვენა, რომ ქალებისა (66%) და კაცების (78%) უმეტესობა ეთანხმება იმ მოსაზრებას, რომ ქალის ყველაზე მნიშვნელოვანი როლი სახლის საქმეების მოწესრიგებაა.²⁶² გენდერული თანასწორობის უზრუნველყოფა დიდწილად დამოკიდებული საზოგადოებაზე. სწორედ, რომ საზოგადოებამ უნდა აღიქვას გენდერული თანასწორობა ღირებულად.

გენდერული თანასწორობის საკითხებზე, ეროვნული/ეთნიკური უმცირესობებით დასახლებულ რეგიონებში საინფორმაციო ხასიათის შეხვედრების ჩატარებას ითვალისწინებს სამოქმედო გეგმის 13.1.3.4 საქმიანობა. შეხვედრების ჩატარებაზე პასუხისმგებელ უწყებებად

სასწავლო პროგრამებში გენდერული თანასწორობის ასპექტი ასახულია. დამტკიცდა „ზოგადსაგანმანათლებლო დაწესებულების სახელმძღვანელოს/სერიის გრიფირების წესი“.

²⁶¹ ACT, საზოგადოებრივი დამოკიდებულებები გენდერულ თანასწორობაზე პოლიტიკასა და ბიზნესში, UNDP 2013, გვ. 40

²⁶² ქალთა მიმართ ძალადობის ეროვნული კვლევა საქართველოში, UN Women, 2017 წ., გვ.13

განსაზღვრულია საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა-განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტრო, შერიგებისა და სამოქალაქო თანასწორობის საკითხებში სახელმწიფო მინისტრის აპარატი და შინაგან საქმეთა სამინისტრო. ამ მიმართულებით გეგმით ნაკისრი ვალდებულება შეასრულა შერიგებისა და სამოქალაქო თანასწორობის საკითხებში საქართველოს სახელმწიფო მინისტრის აპარატმა. თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ საქმიანობის შესრულების ვადად განსაზღვრული იყო 2016 წელი, სახელმწიფო მინისტრის აპარატმა, კი დადგენილ ვადაში მხოლოდ 12 შეხვედრა ჩაატარა (გეგმით გათვალისწინებული იყო 20). 2017 წელს პროექტის:” ახალგაზრდები გენდერული თანასწორობისათვის” ფარგლებში, გენდერული თანასწორობის მობილურის ჯგუფის მოხალისეებმა ქვემო ქართლის, სამცხე-ჯავახეთის და კახეთის რეგიონების 61 სოფელში 106 ტრენინგი ჩაატარეს. უნდა აღინიშნოს, რომ ჯამში 4000-ზე მეტმა ადამიანმა (მასწავლებლები, მშობლები, თემის ლიდერები და მოსწავლეები) მიიღო ინფორმაცია ისეთ მნიშვნელოვან თემაზე, როგორც არის ოჯახში ძალადობა და მისი პრევენცია.

ამასთან, წარმოდგენილი პროექტის მეორე ეტაპზე, ეთნიკური უმცირესობების წარმომადგენლებით კომპაქტურად დასახლებული რეგიონების 33 სოფელში გაიმართა 66 შეხვედრა ადრეული ქორწინების შესახებ.²⁶³ მიუხედავად იმისა, რომ 13.1.3.4 აქტივობის შესრულებაზე საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტროც არის პასუხისმგებელი, სამინისტროს ამ მიმართულებით ღონისძიებები არ განუხორციელებია. მიზეზად დაასახელა ის, რომ საქმიანობაში მოცემული მონყვლადი ჯგუფი, კერძოდ, ეროვნული/ეთნიკური უმცირესობები არ წარმოადგენენ სამინისტროს ბენეფიციარებს. როგორც მონოდებული ინფორმაციით ირკვევა, გენდერულ სტერეოტიპების აღმოფხვრის მიზნით პასუხისმგებელმა უწყებებმა მხოლოდ შეხვედრები ჩაატარეს. ზოგადი ვითარების შესაცვლელად ასევე მნიშვნელოვანია ფართომასშტაბიანი კამპანიების განხორციელება.

გენდერული თანასწორობის საკითხებზე აღმასრულებელი ხელისუფლების თანამშრომლებისათვის სავალდებულო კურსის შემუშავება ასევე გეგმით გათვალისწინებულ ერთ-ერთ საქმიანობას წარმოადგენს (13.1.3.2),

²⁶³ შერიგებისა და სამოქალაქო თანასწორობის საკითხებში საქართველოს სახელმწიფო მინისტრის აპარატის წერილი N100, 16/01/2018;

საქმიანობის განხორციელებაზე პასუხისმგებელია საქართველოს მთავრობის ადმინისტრაცია. თუმცა, ამ დრომდე, აქტივობის შესრულებაზე ინფორმაცია არ მიგვიღია.

არც ერთი საქმიანობის ინდიკატორი არ იძლევა იმის შეფასების საშუალებას, ჰქონდა თუ არა საქმიანობას ზემოქმედება სამიზნე ჯგუფზე. მაგალითად 13.1.3.1 საქმიანობა, საინფორმაციო კამპანიების ჩატარებას ითვალისწინებს, საქმიანობის ინდიკატორი კი მხოლოდ ჩატარებული შეხვედრების რაოდენობაზეა ორიენტირებული. ანალოგიურ პრობლემას ვაწყდებით სხვა ინდიკატორებთან მიმართებითაც. მაგალითად, 13.1.3.3 საქმიანობის ინდიკატორი (რადიო და სატელევიზიო გადაცემებში გაშუქებულია ადრეული ქორწინება, რეპროდუქციული ჯანმრთელობა, გენდერული ნიშნით სქესის შერჩევის პრევენციის და სხვა რელევანტური თემები) ყურადღებას ამახვილებს მხოლოდ იმაზე, დასრულდა თუ არა საქმიანობა და არ ფოკუსირდება იმ ზემოქმედებაზე რაც საქმიანობას სამიზნე ჯგუფზე უნდა ჰქონდეს. ასეთი მიდგომა არ იძლევა ამოცანის შესრულების პროგრესის შეფასების საშუალებას.

13.1.4 ამოცანა- ქალთა ეკონომიკური გაძლიერების ხელშეწყობა

ქალთა ეკონომიკური გაძლიერება პირდაპირ კავშირშია გენდერული თანასწორობის მიღწევასა და ქალთა მიმართ ძალადობის შემცირებასთან. ხშირად, სწორედ ის ქალები ვერ აღწევენ თავს ძალადობრივ ოჯახებს, რომელთაც არ გააჩნიათ საკმარისი ფინანსური რესურსი და ფინანსური დამოუკიდებლობა. სახალხო დამცველის მიერ შესწავლილი საქმეები ადასტურებს, რომ ქალები ხშირად მეუღლის მხრიდან განხორციელებულ ძალადობას მხოლოდ იმიტომ ითმენენ, რომ არ აქვთ სათანადო მატერიალური სახსრები.²⁶⁴

ქალთა ეკონომიკური გაძლიერების ხელშეწყობა, საკმაოდ ზოგადი ფორმულირებაა და მიზანს უფრო წარმოადგენს ვიდრე ამოცანას. გეგმა არაფერს ამბობს სოფლად მცხოვრებ და მომუშავე ქალთა ბიზნესგანათლებლასა და მათი შესაძლებლობების განვითარების ხელშეწყობაზე. ზოგადია ამ ნაწილში გეგმით გათვალისწინებული აქტივობები.

²⁶⁴საქართველოს სახალხო დამცველი, ქალთა უფლებრივი მდგომარეობა და გენდერული თანასწორობა, 2016 წელი, გვ. 33

მაგალითად, აქტივობა 13.1.4.3 - სოფლის მეურნეობის სამინისტროს მიერ ინიცირებულ პროექტებში აგრო-ბიზნესში ქალთა მონაწილეობის გაზრდის ხელშეწყობა. გაუგებარია რა იგულისხმება “ხელშეწყობაში”, ასეთი ფორმულირება არ იძლევა საქმიანობის პროგრესის გაზომვის შესაძლებლობას. პრობლემურია ინდიკატორების ნაწილიც. 13.1.4.3 საქმიანობის ინდიკატორად განსაზღვრულია ფინანსურ რესურსებზე ხელმისაწვდომობის გაზრდა, მათ შორის ქალებისთვის. ხელმისაწვდომობის გაზრდა წარმოადგენს საქმიანობას და არა ინდიკატორს. იმავე პრობლემას ვხვდებით 13.1.4.5 აქტივობის, სოფლად განვითარების ადგილობრივ სამოქმედო ჯგუფში ქალთა ჩართულობის უზრუნველყოფა, ინდიკატორთან მიმართებით. ამ შემთხვევაშიც, სოფლის განვითარების პრიორიტეტული მიმართულებების განსაზღვრაში ქალთა ჩართულობის ზრდა საქმიანობაა. საქმიანობა, კი საქმიანობის შესრულების პროგრესს ვერ შეაფასებს.

საქმიანობების შესრულების სტატუსს რაც შეეხება, სოფლის მეურნეობის სამინისტრო სისტემატურად უზრუნველყოფს სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობაში ჩართული ან/და ამ საქმიანობით დაინტერესებულთა ცოდნის დონისა და კვალიფიკაციის ამაღლებას(13.1.4.2).²⁶⁵ ამასთან, სამინისტროს 2017 წლის 18 სექტემბრის მონაცემებით რეგისტრირებულია 82 ქალთა კოოპერატივი, ხოლო არსებულ სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივებში გაერთიანებულია 3270 მეპაიე ქალი(13.1.4.4). რაც, რა თქმა უნდა, წინ გადადგმული ნაბიჯია ქალების ეკონომიკური გაძლიერების ხელშეწყობად. რაც შეეხება 13.1.4.3 აქტივობას, სამინისტროს მიერ მოწოდებული ინფორმაციის თანახმად, განხორციელებული პროექტები/პროგრამები არ ითვალისწინებს სააგენტოს ბენეფიციარებისთვის რაიმე განსაკუთრებულ პირობებს გენდერული ან რაიმე სხვა ნიშნით. ამასთან, არ წარმოებს სტატისტიკა თუ რამდენი ქალი იღებს მონაწილეობას სოფლის მეურნეობის პროექტების მართვის სააგენტოს მიერ განხორციელებულ ღონისძიებებში, ტრენინგებსა თუ ინფორმაციულ შეხვედრებში.²⁶⁶ ამდენად, რთულია შეფასდეს წარმოდგენილი საქმიანობის შესრულება.

²⁶⁵ საქართველოს სოფლის მეურნეობის სამინისტროს წერილი N 1059/01, 06/02/2018; სამინისტროს მიერ მოწოდებული ინფორმაციის თანახმად, 2016 -2017 წლებში სოფლის მეურნეობისა და სოფლად განვითარების ევროპის სამეზობლო პროგრამის ENPARDI-ის პარტნიორი ორგანიზაციების (Mercy Corps, People in Need, CARE, OXFAM GB, FAO) და სხვა საერთაშორისო ორგანიზაციების (SDC, UNDP, USAID) მიერ ჩატარდა სხვადასხვა სასწავლო კურსი, სემინარი და კონფერენცია.

²⁶⁶ საქართველოს სოფლის მეურნეობის სამინისტროს წერილი N 1059/01, 06/02/2018; წერილის თანახმად, განხორციელებულ პროექტებში ბენეფიციარების რაოდენობის ზრდა, პირდაპირ გულისხმობს ფინანსურ რესურსებთან ქალების ხელმისაწვდომობის ზრდას. ქალი ბენეფიციარების რაოდენობა პროექტების მიხედვით, განსხვავებულია: შეღავათიანი აგროკრედიტის პროექტი-7.3%,

საქართველოს საგანმანათლებლო დარგები კვლავ გენდერულად სეგრეგირებულია.²⁶⁷ მაგალითად, სოფლის მეურნეობის პროგრამებზე, საინჟინრო და სამშენებლო დარგებზე უმეტესად კაცი სტუდენტები არიან წარმოდგენილები, ხოლო განათლების პროგრამებზე - ქალი სტუდენტები.²⁶⁸ აუცილებელია ამ მიმართულებით ახალგაზრდებში ცნობიერების დონის ამაღლება და მათი წახალისება, რათა პროფესიის არჩევისას მათზე გენდერულმა სტერეოტიპებმა გავლენა ვერ მოახდინოს. სამოქმედო გეგმა ამ მიმართულებით არც ერთ ღონისძიებას არ ითვალისწინებს.

13.1.6 ამოცანა-გენდერული ნიშნით ჩადენილი დანაშაულის პრევენცია და მათზე ეფექტური რეაგირება

სამოქმედო გეგმით განსაზღვრული დანაშაულის პრევენციისა და მასზე ეფექტური რეაგირებისკენ მიმართული აქტივობები მინიმალურია. პირველი აქტივობაა გენდერული ნიშნით ჩადენილი დანაშაულის ეფექტიანი გამოძიების მიზნით სპეციალური სახელმძღვანელო პრინციპების შემუშავება(13.1.6.1). პროკურატურის მიერ წარმოდგენილ წერილში საუბარია ადამიანის უფლებათა დაცვის სამმართველოს მიერ შემუშავებულ კონკრეტულ რეკომენდაციებზე, რომელიც საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 53-ე მუხლის მე-3¹ ნაწილის, პასუხისმგებლობის დამამძიმებელ გარემოებად გამოყენებას ეხება. სხვა სპეციალური სახელმძღვანელო პრინციპების შემუშავებაზე ინფორმაცია წერილში არ არის ასახული.²⁶⁹ ამოცანის მეორე აქტივობა ითვალისწინებს სამართალდამცავი ორგანოებისათვის სპეციალური სატრენინგო კურსის შემუშავებას გენდერული ნიშნით ჩადენილ დანაშაულების სპეციფიკაზე (13.1.6.2). სასწავლო პროგრამა მართლმსაჯულებისადმი ქალთა ხელმისაწვდომობის გაზრდის, ქალთა მიმართ და ოჯახში ძალადობის

აგროდაზღვევის პროგრამა-26.1%, პროგრამა “დანერგე მომავალი”- 18.3%, IFAD- 19%, მცირემიწიან ფერმერთა საგაზაფხულო სამუშაოების ხელშეწყობის პროექტი- 33.7%.

²⁶⁷მარგველაშვილი ქ.; ქალთა ეკონომიკური გაძლიერება საქართველოში, არსებული პოლიტიკის და ინიციატივების ანალიზი, საფარი, გაეროს განვითარების პროგრამა (UNDP) 2017 წელი. გვ.6

²⁶⁸მარგველაშვილი ქ.; ქალთა ეკონომიკური გაძლიერება საქართველოში, არსებული პოლიტიკის და ინიციატივების ანალიზი, საფარი, გაეროს განვითარების პროგრამა (UNDP) 2017 წელი. გვ.6

²⁶⁹საქართველოს მთავარი პროკურატურის წერილი, N 13/66817, 17/10/2017; პროკურატურის მიერ მოწოდებული ინფორმაციის თანახმად, 2016 წელს საქართველოს მთავარი პროკურატურის ადამიანის უფლებათა დაცვის სამმართველოს მიერ შემუშავებულ იქნა რეკომენდაცია საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 53-ე მუხლის მე-3¹ ნაწილის, როგორც პასუხისმგებლობის დამამძიმებელი გარემოების პრაქტიკაში გამოყენების თაობაზე.

წინააღმდეგ ბრძოლის საკითხებზე მომზადებულია პროკურორებისთვის და სისტემის გამომძიებლებისთვის.²⁷⁰

13.1.7 ამოცანა -პოლიტიკურ ცხოვრებაში ქალისა და კაცის თანაბარი მონაწილეობის ხელშეწყობა

პოლიტიკურ ცხოვრებაში და გადანაცვლების მიღების პროცესში ქალთა მეტი მონაწილეობის ხელშეწყობა ეროვნული სტრატეგიის ერთ-ერთი ამოცანაცაა. მიუხედავად 2010 წელს გენდერული თანასწორობის და 2014 წელს დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის შესახებ კანონის მიღებისა, დე ფაქტო თანასწორობის უზრუნველყოფა კვლავ ძირითად გამოწვევად რჩება.²⁷¹ 2016 წლის საპარლამენტო არჩევნების მოახლოებასთან დაკავშირებით ჩატარებული კვლევების თანახმად, მაჟორიტარობის კანდიდატების საერთო რაოდენობის მხოლოდ 17% იყო ქალი. პარტიულ სიებში კი, ქალი კანდიდატების რაოდენობამ 37%-ი შეადგინა. რაც კიდევ ერთხელ ადასტურებს, რომ პარტიულ სიებში ქალი კანდიდატებისთვის ადგილი კვლავ არ არის.²⁷² 2016 წლის გენდერული უთანასწორობის გლობალური ინდექსის მიხედვით საქართველო პარლამენტში ქალთა წარმომადგენლობის და ქალთა პოლიტიკური ჩართულობის მაჩვენებლით 114 ადგილზეა (144 ქვეყანას შორის).²⁷³

წარმოდგენილმა მონაცემებმა კიდევ ერთხელ დაადასტურა, პოლიტიკურ ცხოვრებაში ქალთა წარმომადგენლობის გაზრდისათვის დამატებითი ღონისძიებების გატარების საჭიროება.

სამოქმედო გეგმის 13.1.7 ამოცანა შეიცავს ოთხ აქტივობას: არჩევით ორგანოებში ქალთა წარმომადგენლობის გაზრდის მიზნით საკანონმდებლო ცვლილებების ინიცირება, საარჩევნო ინფორმაციის დამუშავება გენდერული შემადგენლობის მიხედვით, სასწავლო პროგრამების შემუშავება და

²⁷⁰ საქართველოს მთავარი პროკურატურის წერილი, N 13/66817, 17/10/2017; პროკურატურის მიერ მოწოდებული ინფორმაციის თანახმად, სპეციალიზებულ სასწავლო კურსს ქალთა მიმართ და ოჯახში ძალადობის წინააღმდეგ ბრძოლის საკითხებზე 2016 წელს 35 მსმენელი ჰყავდა.

²⁷¹ ქალთა მიმართ ძალადობის, ძალადობის მიზეზებისა და შედეგების შესახებ სპეციალური მომხსენებლის ანგარიში საქართველოში ვიზიტის შესახებ, 9 ივნისი, 2016 წელი., **A/HRC/32/42/Add.3**

²⁷² ანგარიში საქართველოში ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის მდგომარეობის შესახებ, საქართველოს სახალხო დამცველი, 2016 წლის 10 დეკემბერი.

²⁷³ ინფორმაცია ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: <http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2016/economies/#economy=GEO>

განხორციელება გენდერულ საკითხებზე და პოტენციური კანდიდატი ქალების ტრენინგი საარჩევნო პროცედურებთან დაკავშირებით.

წარმოდგენილი აქტივობები არ არის ახალი, 2014-2015 წლების ადამიანის უფლებების სამოქმედო გეგმაც შეიცავდა გადამწყვეტილების მიღების დონეზე ქალთა მონაწილეობის გაზრდის ხელშეწყობისაკენ მიმართულ აქტივობებს. ზოგიერთი აქტივობა ზემოხსენებული გეგმიდან 2016-2017 წლების გეგმაში ამოცანის სახით გადმოვიდა. მაგალითად, როგორცაა “პოლიტიკურ ცხოვრებაში ქალისა და მამაკაცის თანაბარი მონაწილეობის ხელშეწყობა.”

საქართველოს ცენტრალურმა საარჩევნო კომისიამ ზემოთხსენებული სამივე აქტივობა შეასრულა, თუმცა წარმოდგენილი აქტივობები არ არის საკმარისი გეგმით გათვალისწინებული ამოცანის განსახორციელებლად.²⁷⁴

ქალთა დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის კომიტეტმა საქართველოს მოუწოდა ქალთა მიმართ დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის შესახებ კონვენციის 4(1) მუხლითა და 25-ე ზოგადი რეკომენდაციით²⁷⁵ გათვალისწინებული დროებითი ზომების მიღებისაკენ, რომელიც ემსახურება ქალების თანასწორი მონაწილეობის დაჩქარებას პოლიტიკურ, ეკონომიკურ, სოციალურ და სხვა სფეროებში. ქალთა მიმართ ძალადობის, ძალადობის მიზეზებისა და შედეგების შესახებ სპეციალური მომხსენებელი მოუწოდებს ხელისუფლებას, მიიღოს სავალდებულო კვოტების შესახებ კანონი, რომლის თანახმადაც პარლამენტში ქალების მონაწილეობის მინიმალური ზღვარი 30% იქნება.²⁷⁶ 2015 წელს პარლამენტს წარედგინა საკანონმდებლო წინადადება საარჩევნო კოდექსში ცვლილებების შეტანის შესახებ, რომლის მიხედვითაც საარჩევნო რეგისტრაციისთვის, პროპორციული სიების წარდგენისას, პოლიტიკურმა პარტიებმა აუცილებლად

²⁷⁴ საქართველოს ცენტრალური საარჩევნო კომისიის წერილი N 01-07/46, 15/01/2018; მოწოდებული ინფორმაციის თანახმად, ცესკო რეგულარულად ამუშავებს ინფორმაციას გენდერული ასპექტების გათვალისწინებით. ცესკოს ვებგვერდზე არსებულ ბანერში “გენდერული ბალანსი” განთავსებულია შემდეგი სახის ინფორმაცია გენდერულ ჭრილში: ამომრჩეველთა ერთიან სიაში რეგისტრირებულ პირთა შესახებ, საარჩევნო სუბიექტების მიერ პროპორციული და მაჟორიტარული საარჩევნო სისტემების საფუძველზე წარდგენილი კანდიდატები და არჩეული წევრები. ცესკომ სწავლების ცენტრთან ერთად განახორციელა საგანმანათლებლო პროექტები “საარჩევნო განვითარების სკოლა”, “ვესაუბრებით ამომრჩეველებს” და “იურიდიული კლინიკა” სასწავლო მოდულები გენდერულ საკითხებზე. ამასთან, ცესკოს სწავლების ცენტრმა გამართა ტრენინგები საქართველოს პარლამენტის 2016 წლის 8 ოქტომბრის არჩევნებში მონაწილეობის მსურველი პოტენციური კანდიდატი ქალებისთვის. ასევე ტრენინგები ჩატარდა პოლიტიკური გაერთიანებების წარმომადგენლებს.

²⁷⁵ ქალთა დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის კომიტეტი, დასკვნითი კომენტარი საქართველოს მე-4 დამე-5 კომბინირებულ პერიოდულ ანგარიშზე, ივლისი 2014წ., CEDAW/C/GEO/CO/4-5., მე-17 პუნქტი.

²⁷⁶ ქალთა მიმართ ძალადობის, ძალადობის მიზეზებისა და შედეგების შესახებ სპეციალური მომხსენებლის ანგარიში საქართველოში ვიზიტის შესახებ, 9 ივნისი, 2016 წელი., A/HRC/32/42/Add.3

უნდა დაიცვან 50% კვოტა. საქართველოს პარლამენტმა მხარი არ დაუჭირა აღნიშნულ წინადადებას. მიუხედავად იმისა, რომ არჩევით ორგანოებში ქალთა წარმომადგენლობის გაზრდის მიზნით საკანონმდებლო ცვლილებებს ითვალისწინებს 13.1.7.1 აქტივობა, დღეის მდგომარეობით, კვოტირებასთან დაკავშირებული ცვლილებები კანონმდებლობაში არ განხორციელებულა.²⁷⁷ ხოლო არსებული საკანონმდებლო ბაზა კი, ნამდვილად არ არის საკმარისი გენდერული თანასწორობის პოლიტიკის ეფექტურად განხორციელებისათვის. 2017 წლის 12 ივნისს, ქალთა პოლიტიკაში მონაწილეობის სამუშაო ჯგუფმა პარლამენტს წარუდგინა საკანონმდებლო ინიციატივა სავალდებულო გენდერული კვოტირების შესახებ. ინიციატივას მხარი იურიდიულ საკითხთა კომიტეტმა და ადამიანის უფლებათა დაცვის კომიტეტმა დაუჭირა.

13.1.8 ამოცანა - მუნიციპალიტეტის ორგანოებში ქალთა წარმომადგენლობის გაზრდა

წარმოდგენილი ამოცანის შესასრულებლად გეგმა ითვალისწინებს საკანონმდებლო ცვლილებებს. 13.1.8.1 საქმიანობა შემდგენილად არის ფორმულირებული: “მუნიციპალიტეტის ორგანოებში ქალთა წარმომადგენლობის გაზრდის მიზნით შესაბამისი საკანონმდებლო ცვლილებების ინიცირება.” ჩანაწერი “შესაბამისი” საკმაოდ ბუნდოვანი და ზოგადია, და არ ხდება იმის დაზუსტება, თუ კონკრეტულად რა სახის ცვლილებებს გეგმავს მთავრობა. ამასთან, გეგმაში წარმოდგენილი ინდიკატორი-“მუნიციპალიტეტის ორგანოებში ქალთა წარმომადგენლობის გაზრდის მიზნით შესაბამისი საკანონმდებლო ცვლილებები ინიცირებულია,” ვერ ახდენს განხორციელებული საქმიანობის თვისობრივ შეფასებას. საქართველოს პარლამენტის აპარატის მიერ წარმოდგენილი ინფორმაციით, 2016 წელს “მოქალაქეთა პოლიტიკური გაერთიანების შესახებ” კანონში ცვლილებების შეტანის თაობაზე პარლამენტს წარუდგინა საკანონმდებლო ინიციატივა.²⁷⁸ პარლამენტმა საკითხს მხარი არ დაუჭირა. მხოლოდ ის ფაქტი,

²⁷⁷ საქართველოს პარლამენტის აპარატის წერილი N12014/2-4, 27/09/2017, პარლამენტის აპარატის მიერ მოწოდებული ინფორმაციის თანახმად, ქალთა პოლიტიკური მონაწილეობის მხარდაჭერი(კვოტების) საკანონმდებლო ცვლილებების და დამატებების პროექტის მხარდაჭერა წარმოადგენს საქართველოს პარლამენტის გენდერული თანასწორობის საბჭოს 2017 წლის სამოქმედო გეგმის ერთ-ერთ საქმიანობას, რომელზე მუშაობა და პარლამენტში ადვოკატირებაც მიმდინარეობს საბჭოს მხრიდან.

²⁷⁸ საქართველოს ორგანული კანონის პროექტი „მოქალაქეთა პოლიტიკური გაერთიანების შესახებ“ საქართველოს ორგანულ კანონში ცვლილების შეტანის თაობაზე“ (#07-3/590; 09.06.2016), (წარმოდგენილი ორგანული კანონის პროექტით პარტია, რომელიც იღებს დაფინანსებას ამ მუხლით დადგენილი წესით, საბაზო დაფინანსებაზე 30%-იან დანამატს მიიღებს იმ შემთხვევაში, თუ

რომ კონკრეტული ცვლილებების ინიცირება მოხდა, რა თქმა უნდა, ამოცანის შესრულებად ვერ ჩაითვლება. საკანონმდებლო ცვლილებები დასრულებულად მას შემდეგ შეიძლება მივიჩნიოთ, რაც ისინი შესაბამისი უწყების მიერ იქნება მიღებული. ამასთან, სამოქმედო გეგმა უნდა შეიცავდეს ზუსტ ინფორმაციას განსახორციელებელ საკანონმდებლო ცვლილებებზე.

ადამიანის უფლებათა დამოუკიდებელი კონსულტანტი, მეგი ნიკოლსონი 2017 წლის ანგარიშში კიდევ ერთხელ ამახვილებს ყურადღებას ადგილობრივ ხელისუფლებაში ქალთა წარმომადგენლობის თვალსაზრისით არსებულ საკმაოდ მძიმე სიტუაციაზე, განსაკუთრებით კი აღნიშნული შეეხება ეთნიკური უმცირესობებით დასახლებულ მუნიციპალიტეტებს და მთავრობას ურჩევს ეროვნულ და ადგილობრივ დონეზე ქალთა პოლიტიკურ ცხოვრებაში მონაწილეობის გაზრდის მიზნით, შექმნას უფრო ძლიერი მექანიზმი.²⁷⁹ გენდერული თანასწორობის საკითხები ხშირად არ განიხილება ადგილობრივი თვითმმართველობის დონეზე. ამასთან, გენდერული პრობლემების აღმოფხვრა რეგიონებისთვის პრიორიტეტულ და სტრატეგიულ მიმართულებას არ წარმოადგენს და შესაბამისად არ ხდება ამ პრობლემების ასახვა შიდა სამოქმედო გეგმებსა და განვითარების სტრატეგიებში.²⁸⁰ ამის ერთ-ერთი გამომწვევი მიზეზი არის ის, რომ ქალებს არ აქვთ სათანადო ცოდნა. ამასთან, მოსახლეობა არ არის ინფორმირებული გენდერთან დაკავშირებულ საკითხებზე. მნიშვნელოვანია, გეგმა ამ მიმართულებით გარკვეულ საქმიანობებს მოიცავდეს, მაგალითად, როგორცაა მოსახლეობასთან საინფორმაციო შეხვედრების ჩატარება, პროფესიული და გადამზადების კურსების შეთავაზება ქალებისთვის. სამწუხაროდ, გეგმის ეს ნაწილი, თავისი შინაარსიდან გამომდინარე, არ ემსახურება ადგილობრივი ქალების გაძლიერებას.

გენდერული თანასწორობისა და ქალთა უფლებებთან დაკავშირებული ღონისძიებები ასევე გვხვდება გეგმის მე-4-ე თავში. სასჯელაღსრულების სისტემაში ადამიანის უფლებათა დაცვის თავში წარმოდგენილი 4.6 მიზანი

საარჩევნო სიის ყოველ სამეულში წარმოდგენილი ყოველმა განხვავებული სქესის ერთი კანდიდატი მაინც (ნაცვლად ჩანაწერისა -კანდიდატთა პირველ, მეორე და ყოველ მომდევნო ათეულში ერთიმეორისაგან განსხვავებული სქესი წარმოდგენილია სულ მცირე 30%-ით.)

²⁷⁹ მეგი ნიკოლსონი, ანგარიში საქართველოს ადამიანის უფლებათა დაცვის 2014-2020 წწ. ეროვნული სტრატეგიის პროგრესის შესახებ და რეკომენდაციები სამომავლო მიდგომებთან დაკავშირებით, USAID, UNDP, March 2017, p. 38

²⁸⁰ ეთნიკური უმცირესობების ქალთა საჭიროებები და პრიორიტეტები საქართველოში, უმცირესობათა საკითხების ევროპული ცენტრი, 2014, გვ. 40 (სამცხე ჯავახეთის 2013-2017 წწ. სამოქმედო გეგმა უგულებელყოფს გენდერული თანასწორობის პრობლემატიკას).

ემსახურება პატიმართა განსაკუთრებული კატეგორიების უფლებების დაცვის უზრუნველყოფას. სწორედ, ამ „განსაკუთრებულ კატეგორიებში“ აქცევს სამოქმედო გეგმა პატიმარ ქალებს. როგორც, ადამიანის უფლებების მონიტორინგისა და შეფასების საერთაშორისო ექსპერტის, დევიდ ჯონსონის რეკომენდაციაშია მითითებული, გეგმასთან მიმართებით სხვადასხვა ნამყვან უწყებებს განსხვავებული მიდგომა აქვთ. ზოგიერთი უწყების მიერ დეტალური მიზნები, ამოცანები და საქმიანობები ჩაიღო გეგმაში, სხვა უწყებებმა კი, მათი ვალდებულებების რაოდენობა და დეტალები შეზღუდეს.²⁸¹ პატიმარ ქალთა უფლებებთან მიმართებით გეგმით გათვალისწინებული საქმიანობების განხორციელების შესახებ დეტალური ინფორმაცია მოცემულია მონიტორინგის ანგარიშის მე-IV-ე თავში, რომელიც სასჯელაღსრულების სისტემაში ადამიანის უფლებების დაცვას შეეხება.²⁸²

²⁸¹დ.ჯონსონი, რეკომენდაციები საქართველოს ადამიანის უფლებების სამთავრობო სამოქმედო გეგმის მონიტორინგის შესაფერისი სისტემის და მიმდინარე საქმიანობების შესახებ, 2017 წელი, გვ. 18

²⁸² თავი IV, ადამიანის უფლებების დაცვა სასჯელაღსრულების სისტემაში, მიზანი 4.6, პატიმართა განსაკუთრებული კატეგორიების უფლებების დაცვის უზრუნველყოფა

რეკომენდაციები

საქართველოს პარლამენტს:

- ქალთა პოლიტიკურ ცხოვრებაში მონაწილეობის გაზრდის მიზნით დაწესდეს სავალდებულო გენდერული კვოტები;
- მოხდეს სექსუალური შევიწროების საკანონმდებლო რეგულირება;

საქართველოს მთავრობას:

- სხვა სამინისტროებმაც, თავდაცვისა და ლტოლვილთა სამინისტროების მსგავსად, შექმნან შიდა მარეგულირებელი დოკუმენტი, როგორც არის გენდერული თანასწორობის სტრატეგია და შიდა სამოქმედო გეგმა.
- განხორციელდეს საჯარო მოხელეების გადამზადება, რაც თავის მხრივ ხელს შეუწყობს გენდერულად სენსიტიური პოლიტიკის გატარებას გადანყვეტილების მიღების ყველა დონეზე.
- სახელმწიფო ბიუჯეტის ფორმირების პროცესში გათვალისწინებულ იქნეს გენდერული ასპექტები;
- განხორციელდეს მოსახლეობის ცნობიერების ამაღლებისკენ მიმართული ღონისძიებები ისეთ საზიანო პრაქტიკებზე, როგორცაა ადრეული ქორწინება, ქორწინების იძულება, ქალიშვილობის ტესტირება, თავისუფლების უკანონო აღკვეთა (მოტაცება ცოლად მოყვანის მიზნით);
- სისტემატურად გადამზადდნენ მასწავლებლები ადრეულ ასაკში ქორწინების თემაზე.
- მოხდეს სამართალდამცავი ორგანოების წარმომადგენელთა ცოდნის გაღრმავება ოჯახში ძალადობისა და გენდერული ძალადობის საკითხებზე.
- დასაქმების ადგილზე ყურადღება მიექცეს თანაბარი ანაზღაურების უზრუნველყოფას, ასევე, ორსული, მეძუძური დედების მდგომარეობას (როგორც კერძო ასევე საჯარო სივრცეში);
- ქალთა ეკონომიკური გაძლიერების მიზნით შემუშავდეს სპეციალური სახელმწიფო პროგრამა, რომლის ფარგლებშიც გამოიყოფა შესაბამისი ფინანსური დახმარება.

- ქალთა ეკონომიკური გაძლიერების პროგრამებში გაიზარდოს სოფლად მცხოვრები ღარიბი ქალების და გოგონების ჩართულობა.
- სამოქმედო გეგმის ამოცანები, საქმიანობები და ინდიკატორები გაიწეროს წინასწარი სიტუაციური ანალიზის საფუძველზე;
- საქმიანობის განხორციელების ვადა განისაზღვროს კვარტალურად;
- სამოქმედო გეგმის ლოგიკურ ჩარჩოში გათვალისწინებულ იქნეს თითოეული აქტივობის შესრულებისთვის საჭირო ფინანსური რესურსი.
- მნიშვნელოვანია სამოქმედო გეგმა იძლეოდეს მასში გათვალისწინებული ინდიკატორების საფუძველზე, მიზნებსა და ამოცანებთან მიმართებაში მიღწეული პროგრესის გაზომვის საშუალებას.
- შემუშავდეს მონიტორინგისა და ანგარიშგებისთვის ონლაინ პლატფორმა.

